T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA AROMATİK VE ENDEMİK BİTKİLERİN TURİZME KAZANDIRILMASI: ERDEK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜCELLA ÇINAR ÖDEMİŞ

Tez Danışmanı
PROF. DR. ŞEFİK OKAN MERCAN

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA AROMATİK VE ENDEMİK BİTKİLERİN TURİZME KAZANDIRILMASI: ERDEK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜCELLA ÇINAR ÖDEMİŞ

Tez Danışmanı
PROF. DR. ŞEFİK OKAN MERCAN

ÇANAKKALE – 2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ tarafından Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN yönetiminde hazırlanan ve **26/08/2024** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik ve Endemik Bitkilerin Turizme Kazandırılması: Erdek Örneği**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN (Danışman)	……
Doç. Dr. Oğuzhan DÜLGAROĞLU	……
Doç. Dr. Halil KORKMAZ	…….

Tez No : 10606708

Tez Savunma Tarihi : 26/08/2024

……

Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU

Enstitü Müdürü

…/…/2024

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ
26/08/2024

TEŞEKKÜR

‘‘Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik ve Endemik Bitkilerin Turizme Kazandırılması: Erdek Örneği’’ adlı bu araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı programında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır. Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun değerli bilgi ve katkılarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN’a, tez savunma sınavımda katkı sağlayan jüri üyelerine, tez araştırma sürecimde deneyim ve bilgilerini benimle paylaşan katılımcılara sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte tüm zorlukları benimle göğüsleyen eşim Gökhan ÖDEMİŞ ve yaşına rağmen büyük bir olgunlukla beni anlayıp bekleyen canım kızım Eylül Liva ÖDEMİŞ’e çok teşekkür ediyorum.

Araştırmanın benzer konularda yapılacak olan çalışmalara, ilgililere ve bilim dünyasına faydalı olmasını dilerim.

Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ

Çanakkale, Ağustos 2024

ÖZET

ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA AROMATİK VE ENDEMİK BİTKİLERİN TURİZME KAZANDIRILMASI: ERDEK ÖRNEĞİ

Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN
26/08/2024, 147

Kitlesel turizmin gerçekleştirildiği çevreye, kültürel ve sosyal yapıya verdiği zararların azaltılması ve kaynakların sürdürülebilirliğinin arttırılması amacı ile alternatif turizm kavramı ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm öncelikle gerçekleştirildiği bölgedeki kaynakların korunmasını, daha sonraki kuşaklara aktarılmasını hedeflemektedir. Kitle turizminde gelirlerin sağlanması yılın belli dönemlerine sıkışmışken alternatif turizmde gelirlerin yıl boyunca devamlılığı sağlanmaktadır. Alternatif turizm faaliyetlerinde bölge halkı da faaliyetlerin içinde aktif olarak yer almaktadır. Bölge halkının gerçekleştirilen turizm aktivitelerinde yer almasıyla bölgenin kaynakları ve sosyal yapısı daha rahat korunabilmekte ve sürdürülebilirlik sağlanabilmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada Erdek bölgesine ait endemik ve aromatik bitkilerin turizmin alternatif bir türü olan flora turizminin gerçekleştirilebilmesi için sahip olduğu potansiyel ve bu potansiyelin sektöre nasıl yansıtılabileceği hakkında bilgi toplanması hedeflenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle alanyazın taraması yapılmış ve konuyla ilgili olabilecek bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Yapılan alanyazın taramasına dayanılarak çalışma konusuyla ilgili 8 adet yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme sorusu hazırlanmış ve bu sorular bölgede yer alan turizm paydaşlarını temsil eden 15 katılımcıya yüz yüze, telefon ve mail yoluyla yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları ses kaydı yöntemiyle kayıt altına alınarak daha sonrasında yazıya dökülmüştür. Elde edilen cevaplar nitel analiz

yöntemlerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. Her soru kendi içinde tema, kategori ve kodlara ayrılarak frekansları belirlenmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevapların incelenmesi sonucunda bölgede bulunan aromatik ve endemik bitkilerin flora turizmi açısından kullanılabilecek birer turistik ürün olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar verdikleri cevaplarda genel olarak bölgedeki aromatik ve endemik bitkilerin kayıt altına alınması, sürdürülebilirlik ve ekonomik katkı konularının üzerinde durmuşlardır. Aromatik ve endemik bitkilerin turizme kazandırılmasıyla bölgedeki turizm faaliyet süresinin uzayabileceği belirtilmiştir. Erdek ve Kapıdağ bölgesinde yapılan bu çalışmanın ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Turizm**,** Flora Turizmi, Aromatik Bitkiler, Erdek, Kapıdağ Yarımadası

ABSTRACT

REINTRODUCING THE AROMATIC AND ENDEMIC PLANTS BACK INTO TOURISM WITHIN THE SCOPE OF ALTERNATIVE TOURISM: A SAMPLE OF ERDEK

Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ
Canakkale Onsekiz Mart University
School of Graduate Studies
Master of Science Thesis in Tourism Management
Advisor: Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN
26/08/2024, 147

The concept of alternative tourism has emerged to mitigate the environmental, cultural, and social damages caused by mass tourism and to enhance the sustainability of resources. Alternative tourism primarily aims to conserve the resources of the region where it is conducted and ensure their transfer to future generations. While revenue generation in mass tourism is confined to specific periods of the year, alternative tourism allows for a steady flow of income throughout the year. Additionally, local communities actively participate in alternative tourism activities. Their involvement in tourism activities facilitates the preservation of local resources and social structures, contributing to sustainability. This study seeks to explore the potential of the endemic and aromatic plants in the Erdek region as a touristic product within the scope of flora tourism, a type of alternative tourism. Furthermore, it aims to investigate how this potential can be integrated into the tourism sector.

Initially, In this study, research has been conducted, and related scientific studies were examined. Based on this research, eight semi-structured, open-ended interview questions were prepared and presented to 15 participants representing tourism stakeholders in the region through face-to-face meetings, telephone, and email communication. The participants' responses were recorded via audio recordings and subsequently transcribed. The answers obtained were subjected to content analysis, being one of the qualitative

research method. Each question was categorized into themes, categories, and codes, and their frequencies were determined.

Upon analyzing the participants' responses, it was concluded that the aromatic and endemic plants in the region possess significant potential as a touristic product for flora tourism. Participants particularly highlighted the importance of registering these plants, ensuring sustainability, and fostering economic contributions.It has been stated that the duration of tourism activity in the region can be extended by introducing aromatic and endemic plants to tourism. Study conducted in the Erdek and Kapıdağ Peninsula region is expected to contribute to the existing body of literature.

Keywords: Alternative Tourism, Flora Tourism, Aromatic Plants, Erdek, Kapıdağ Peninsula

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI……... i
ETİK BEYAN…… ii
TEŞEKKÜR…….. iii
ÖZET ……..…….. iv
ABSTRACT …….. vi
İÇİNDEKİLER ……..…… viii
SİMGELER ve KISALTMALAR……..……. xi
TABLOLAR DİZİNİ…….…. xii
ŞEKİLLER DİZİNİ……..……...…….….. xiv

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Turizm Kavramı ...…….…… 4
1.2. Turistik Ürün…….. 7
1.3 Alternatif Turizm……... 7
1.3.1. Alternatif Turizmin Amacı ve Önemi……. 10
1.3.2. Alternatif Turizmin Özellikleri…….. 13
1.3.3. Türkiye'de Alternatif Turizmin Türleri…….. 14
1.4. Bitkiler ve Turizm…….. 33

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 36

2.1. Alternatif Turizm Türlerinden Flora Turizmi……. 36
2.1.1. Flora Turizminin Tanımı ve Önemi…… 39
2.1.2. Dünyada Flora Turizmi ……..…..…… 38
2.1.3. Türkiye' Flora Turizmi……... 41
2.1.4. Aromatik Bitkiler…… 45
2.1.5. Endemik Bitkiler…… 50

2.2. Balıkesir İli Erdek İlçesi Hakkında Genel Bilgiler..……...…...……. 53
2.2.1. Tarihi Bilgileri……..... 53
2.2.2. Yerleşim Yeri ve Sınırları……... 55
2.2.3. Nüfusu…… 56
2.2.4. İklim Yapısı…… 58
2.2.5. Erdek'in Aromatik ve Endemik Bitkileri…… 58
2.2.6. Ulaşım…… 60
2.2.7. Sosyal ve Kültürel Yapı……. 61
2.2.8. Erdek'te Turizme Yönelik Bilgiler……. 62
Kyzikos Antik Kenti……... 66
Hadrianus Tapınağı…… 66
Kyzikos Amfi Tiyatrosu……. 67
Kirazlı Manastırı……. 67
Zeytinli Ada…… 68
Apostol (Çifte Oluk, Ayia Apostoli)…….. 69
Palata Çeşmesi…… 70
2.3. İlgili Çalışmalar ...……. 73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM 83

3.1. Araştırma Yöntemi……. 83
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi…….... 84
3.3. Veri Toplama Araçları…… 85
3.4. Verilerin Toplanması ...……..... 87
3.5. Verilerin Analizi……. 87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI 89

4.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler…….. 89
4.2. ''Flora turizmi ile ilgili neler biliyorsunuz?'' Sorusuna İlişkin Bulgular…… 90
4.3. ''Hayatınız boyunca flora turizmi etkinliğine katıldınız mı? Katıldıysanız nasıl bir etkinliğe nerede katıldınız? Katılmadıysanız bir etkinliğe katılmayı düşünür müsünüz? Neden? Sorusuna İlişkin Bulgular……. 93

4.4. ‘‘Erdek ilçesini flora turizmi açısından değerlendirebilir misiniz?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular……... 96
4.5. ‘‘Erdek’te flora turizmi içerisinde turistlerin ilgisini çekebilecek aromatik ve endemik bitkiler nelerdir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular…….. 100
4.6. ‘‘Bölgede aromatik ve endemik bitki alanının turizme daha fazla katkı yapması için yapılabilecekler nelerdir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular…… 104
4.7. ‘‘Erdek bölgesinde kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular…..……... 109
4.8. ‘‘Erdek’te yürüyüş rotaları, aromatik bitki müzesi ya da bitki bahçesi kurulacak olsa tanıtımları için neler yapılabilir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular……. 113
4.9. ‘‘Erdek’te flora turizmi yapılmasının bölgeye ne şekilde etkileri olabilir? Olumlu ya da olumsuz yönleri ile değerlendirebilir misiniz?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular.. 117

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER 125

5.1. Sonuç……. 125
5.2. Öneriler……..……..... 128
KAYNAKÇA ...……. 131
EKLER ……..……. I
EK 1. ANKET FORMU-BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM METNİ ……..... I
EK 2. ETİK KURULU BİLİMSEL ARAŞTIRMA ve YAYIN ETİĞİ ONAYI…… III

SİMGELER VE KISALTMALAR

UNWTO	The United Nations World Tourism Organization (Dünya Turizm Örgütü)
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ADKNS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
İDO	İstanbul Deniz Otobüsleri
IUCN	Uluslararası Doğayı Koruma Birliği
TUBIVES	Turkish Plants Data Service (Türkiye Bitkileri Veri Servisi)
f	Frekans

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Doğa Turizmi Çeşitleri	15
Tablo 2	Alternatif Turizm Türleri	16
Tablo 3	Ekoturizmin Tanımı ve Ekoturizm Kapsamındaki Aktiviteler	29
Tablo 4	Ekoturizm Aktiviteleri	30
Tablo 5	Baharat Bitkileri	48
Tablo 6	Parfümeri, Eczacılık vb. Alanlarda Kullanılan Bitkiler	48
Tablo 7	2021 Yılı Organik Bitkisel Üretim Verileri	49
Tablo 8	Bazı Ülkelerin Bitki Tür Sayıları ve Endemik Tür Sayıları	51
Tablo 9	Türkiye Florası Endemik Taksonlarına Ait Lokasyonun Bölge ve Bölümlere Göre Dağılımı	52
Tablo 10	Erdek İlçesi Mahalle Bazında Nüfus Değerleri	57
Tablo 11	Erdek İlçesi 2023 Yılı Kültür ve Turizm Bakanlığı İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri	65
Tablo 12	Erdek İlçesi 2023 Yılı Basit Konaklama Turizm İşletmesi Belgeli Tesisler	65
Tablo 13	Paydaşlar	84
Tablo 14	Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	90
Tablo 15	Flora Turizmi İle İlgili Neler Bilindiğine Ait Görüşler	91
Tablo 16	Katılımcıların Flora Turizmi Hakkında Bilgilerine Hakkındaki Bulgular	92
Tablo 17	Katılımcıların Flora Turizmine Katılıp Katılmadıkları, Katılım Sağlanmışsa Hangi Alanda Katılım Sağladıklarına Dair Bulgular	94
Tablo 18	Katılımcıların Flora Turizmine Hangi Alanda Katılım Sağladıklarına Dair Bulgular	96

Tablo 19	Erdek İlçesinin Flora Turizmi Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Görüşler	97
Tablo 20	Katılımcılara Göre Erdek İlçesinin Flora Turizmine Yönelik Potansiyelinin Değerlendirilme Bulguları	99
Tablo 21	Erdek'te Flora Turizmi İçerisinde Turistlerin İlgisini Çekebilecek Aromatik ve Endemik Bitkilerin Neler Olduğuna Yönelik Görüşler	100
Tablo 22	Bölgede Mevcut Olan Aromatik ve Endemik Bitkilere Ait Bulgular	103
Tablo 23	Bölgede Aromatik ve Endemik Bitki Alanının Turizme Daha Fazla Katkı Yapması İçin Yapılabileceklerin Neler Olduğuna Yönelik Görüşler	104
Tablo 24	Aromatik ve Endemik Bitkilerin Turizme Olabilecek Katkısıyla İlgili Bulgular	108
Tablo 25	Erdek Bölgesinde Kıyı Turizmine Alternatif Olarak Flora Turizminin Geliştirilmesiyle İlgili Görüşler	109
Tablo 26	Bölgede Flora Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Bulgular	112
Tablo 27	Erdek'te Yürüyüş Rotaları, Aromatik Bitki Müzesi ya da Bitki Bahçesi Kurulacak Olsa Tanıtımları İçin Nelerin Yapılabileceğine Yönelik Görüşler	113
Tablo 28	Erdek'te Kurulabilecek Bitki Müzesi, Bitki Bahçesi ya da Yürüyüş Rotalarının Tanıtımlarına Dair Bulgular	117
Tablo 29	Erdek'te Flora Turizminin Yapılmasının Bölgeye Ne Şekilde Etkilerinin Olabileceğinin Olumlu ya da Olumsuz Yönleriyle Değerlendirilmesine Yönelik Görüşler	118
Tablo 30	Flora Turizminin Bölgede Yaratacağı Olumlu ya da Olumsuz Etkilerine Dair Bulgular	121
Tablo 31	Geleneksel Bitki Bilgeliği Belgeselinde Belirtilen Bitkiler, Özellikleri ve Kullanım Alanları	122

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Balıkesir İlinin Haritadaki Konumu	55
Şekil 2	Deniz ve Kara Yolu İle Erdek'e Ulaşım	61
Şekil 3	Kyzikos Amfi Tiyatrosu	67
Şekil 4	Kirazlı Manastırı	68
Şekil 5	Zeytinli Ada	69
Şekil 6	Apostol Mevkii-Delik Çınar	69
Şekil 7	Palata Çeşmesi	70
Şekil 8	2023 Yılı Kyzikos Ultra Maratonu	73

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği kapalı şehir yaşamı insanların turizm ihtiyacını etkin bir şekilde değiştirmektedir. İnsanlar kent yaşamından farklı, yeni deneyimlere açık turizm türü ve faaliyetlerine yönelmeye başlamıştır. Kültürel farklılıklar günümüz insanının ilgisini çekmekte ve seyahat edecek insanları farklı bölgelere çekmektedir. Ortaya çıkan bu durum turizm sektörünü olumlu yönde etkilemekte ve ülkeler için büyük bir gelir kaynağı olmaktadır. Birçok ülkenin ana gelir kaynaklarından olan turizm Türkiye için de önemli bir gelir kaynağıdır.

Alternatif turizmde turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir şekilde devam ettirilmesi, turizmdeki mevsimselliğin turistik ürün ve hizmet çeşitliliğiyle ortadan kaldırılması ve turizmin tüm yıla yayılması hedeflenmektedir. Dünyadaki turizm faaliyetleri lüks turizm içeriklerinden yavaş yavaş vazgeçerek turizm faaliyetini gerçekleştirecek kişilerin içsel duygularına hitap edecek şekilde farklı destinasyonlarda farklı turizm kollarına yönelmeye başlamıştır. Bu noktada sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmakta ve turizm faaliyetlerinin zamanla değişime uğramasını sağlamaktadır. Daha önceleri genel olarak turizm faaliyetleri lüks yaşam ve konfor ile ilişkilendirilmekte iken günümüzde insanların geçmişe özlem ya da daha önce tatmadıkları tecrübeleri yaşayabilme ya da deneyimleyebilme isteklerine dönmektedir.

Sanayi devrimiyle birlikte insanlar kırsal bölgelerden gelişmiş ya da gelişmekte olan kentsel alanlara göç etmişlerdir. Yeni yaşam alanlarında kent koşullarına uygun olarak geldikleri bölgelerden farklı bir yaşam tarzına adapte olmak zorunda kalmışlardır. Sanayi devrimi ve ardından gelişmekte olan teknoloji, insanları standart bir yaşam tarzına zorlamakta olup kişilerin gerçekleştirmek istediği turizm faaliyetlerinin içeriğinde kentsel yaşam tarzından uzaklaştırmakta ve bunun yerine geçmişlerinde deneyimledikleri yaşam tarzına ait faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri faaliyetlere yöneltmektedir.

Ekonomik ve sosyal bunalım sebebiyle turizmde gelişim sosyo-ekonomik şartlar yönünden değişim göstermiştir. Bu faktörlerin etkisinde olan farklı ülke, bölge ve ekonomik alanlarının karşılıklı olan bağlantıları ve alanlar arasındaki iş bölümü değişmiştir.

Şehirleşme faaliyetleriyle, var olan kaynakların sınırsız kullanılması turizm mantığından farklı olarak faaliyetin gösterildiği bölgeye saygı ve uyum gösteren bir turizm olgusu ortaya çıkmaya başlamıştır (Akimov ve Yüzbaşıoğlu, 2019: 48).

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği destinasyonlarda bölgeye özgü gelenekleri, yöresel ürünleri ve aromatik bitkileri içeren ürün ve hizmetleri geliştirme ve tanıtma amaçlı birçok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmaların başlıcaları; tanıtım festivalleri, müzeler, uygulama günleri ve bu ürün ve hizmetlerin yerinde görülüp deneyimlenebileceği yürüyüş ve gezi rotaları olarak örneklendirilebilir.

Günümüzde ülkelerin ekonomik yapılarını ayakta tutabilmek adına önemli bir gelir kaynağı da turizmdir. İnsanların şehir hayatından uzaklaşarak farklı bölgeleri görme, tanıma istekleri farklı turizm faaliyet alanlarını ortaya çıkarmıştır. Türkiye de mevcut olan kaynaklardan dolayı yüksek bir turizm potansiyeline sahiptir (Kahraman ve Bayraktar, 2021: 1).

Son dönemlerde turizm faaliyetlerindeki değişiklikler dikkat çekmektedir. Turizm faaliyetlerinde her ne kadar kıyı turizmi önemli bir yeri kaplasa da (Emekli, 2005) turizm faaliyetini gerçekleştiren kişilerin seçimlerinde ortaya çıkan farklılıklar alternatif turizm türlerini zorunlu hale getirmiştir (Özdemir ve Dülger Altıner, 2019). Bu zorunluluk turizm ürünlerinin farklılaşmasını, çeşitlenmesini ve bununla birlikte rekabetin artışını sağlamaktadır (Emekli, 2005).

Ülkeler için turizm son yıllarda büyük bir gelir sağlayan alan haline gelmiş ve bunun sonucunda turizm faaliyeti gerçekleştiren ülkeler rekabet ortamına girmiştir. Bu rekabette başarılı olmak isteyen ülkeler, ellerindeki kaynakları turistlerin farklı isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek, farklı ürünler oluşturabilmek şeklinde kullanmaya çalışmaktadır. Değişik turistik ürünlerin ortaya çıkarılması ‘‘alternatif turizm’’ kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde turistler açısından da değişik seçenekler ortaya koyulabilmektedir. Tatil kavramı sadece ‘‘deniz-kum-güneş’’ kavramından ayrılarak farklı isimler de edinmiştir. Türkiye, sahip olduğu doğal, tarihi zenginlikler sayesinde birçok ülkeden farklı olarak değişik turist pazarlarını cezbedebilecek bir ülke olmaya başlamıştır (Güzel, 2010: 87-88).

Dünyada teknolojinin gelişmesi ile insanların uluslararası yolculuklar yapabilmesi kolaylaşmıştır. Bu kolaylık insanların daha uzak bölgelere gitme isteğini arttırmıştır. Bu

gelişim sayesinde dünyada ve Türkiye'de turizm faaliyetleri hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir (Ulusan, 2009: 1).

Türkiye'de turizm faaliyetleri genel olarak kıyı turizmine dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Kıyı turizmi iklim şartlarına bağlı olarak iki ile sekiz ay arasında gerçekleştirilerek belli bir zaman aralığına dayandırılmaktadır. Türkiye'nin kıyılarından iç bölgelere geçildikçe birçok alternatif turizm türüne hizmet verebilecek bölgeler bulunmaktadır. Bölgelerin coğrafi yapıları dikkate alındığında kırsal turizmin yılın on iki ayında gerçekleştirilebileceği öngörülmektedir.

Turizm destinasyonlarında yöreye ait çeşitli ürün ve hizmetler, turizm faaliyeti gerçekleştiren kişilerin destinasyon seçiminde önem arz etmeye başlamıştır. Turizm faaliyetinin gerçekleştiği bölgede yetişen tarımsal ürünler, endemik bitkiler, tıbbi ve aromatik bitkiler, yetişme alanları, yetişme şekilleri ve kullanım alanları olarak turistlerin ilgisini çekmektedir. Bu bölgelerde bulunan ilgili kurum ve kuruluşlar da bu alanlara yönelik çalışmalar gerçekleştirerek turizm planlarını bu alana göre uyarlamaya başlamışlardır. Bu bilgiler ışığında günümüz turizm potansiyelinde kitle turizminin yerini bireysel turların ve kişilerin bire bir ilgi alanına giren ve topluca yapılma şartı olmayan alternatif turizm kollarının yer almaya başladığı görülmektedir.

Flora turizmi ve kırsal turizm arasında bağ kurulması ile kırsal alanlardaki biyolojik çeşitlilik değerlendirilebileceği gibi kırsal turizm uygulamalarıyla bölge halkına ekonomik katkılar da sağlanabilecektir. Çalışmaya konu olan Erdek'te aromatik bitkilerinin kullanım alanlarının tespit edilerek yetiştiği doğal ortamında korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve bitkilerin doğal ortamında ziyaret edilerek tüketicilerde farkındalık oluşturulması araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada Erdek'te yetişen aromatik ve endemik bitki türleri, bölgede yetişen aromatik bitkiler hakkında paydaşların görüşleri alınmış ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Çalışmada yöredeki aromatik ve endemik bitkilere yönelik farkındalık yaratılarak bölgeye gelen turistlerin ilgisinin çekilmesi ve bu etkinin nasıl arttırılabileceği üzerinde de durulmuştur. Çalışmada ayrıca, bölgedeki paydaşlardan (bölge halkı, yerel yönetimler, konaklama işletmesi yöneticileri, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve turistler) elde edilen bilgilere göre bölgede yetişen aromatik ve endemik bitkilerin daha etkin ve fazla nasıl kullanılabileceği yönünde öneriler de sunulmuştur.

Çalışmada Erdek'te gerçekleştirilen kıyı turizmine ek olarak alternatif turizm türleri ile turizmin tüm yıla yayılması üzerinde durulmuştur. Bu araştırma, bölgede yetişen aromatik ve endemik bitki türleri hakkında paydaşların görüşleri, bu bitki türlerinin daha fazla bilinir hale getirilerek turizme olabilecek etkilerinin belirlenmesi üzerinedir. Ayrıca elde edilen bilgilere bağlı olarak söz konusu bitkilerin turizme kazandırılmasının bölge halkı üzerindeki sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin belirlenmesi de çalışmanın çıkış noktalarından biridir.

Türkiye'de mevcut olan altyapı, doğal, kültürel ve sosyal yapılar alternatif turizmin birçok farklı türüne olanak sağlamaktadır. Bu çeşitlilik incelendiğinde alternatif turizm alanında yoğun bir çalışma yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

1.1. Turizm Kavramı

Turizm kelimesinin Latince'den ''tornus'' kelimesinden geldiği bilinmektedir. Türkçede bu kelime ''dönme hareketi'' olarak ifade edilmektedir. Yaygın dünya dillerinde (İngilizce-Almanca-Fransızca gibi) bu kavram ''tour'' olarak belirtilmiş olup ''insanların dairevi bir hareket içerisinde bazı görülmeye değer yerleri, iş veya eğlence amacıyla gezip geri dönmelerini'' ifade etmektedir (Ağaoğlu, 1991: 24). Turizm geçmişten günümüze çok fazla ilgi gören bir sektördür. Pek çok ülke için önemli bir gelir kaynağı olmasıyla birlikte sosyo-kültürel gereksinimleri de karşılamaktadır. Alanyazında turizm kavramına değişik yönleriyle değinen yazarların farklı tanımları bulunmaktadır. Turistik faaliyetlerin ilk çağlarda sağlık, inanç, ekonomik ve spor aktiviteleri olmak üzere dört sebeple yapıldığı bilinmektedir (Yıldız, 2007: 94).

Turizm kavramının ilk tanımı, 1905 yılında Guyer-Feuler tarafından; zaman geçtikçe değişen iklim şartları ve insanların dinlenme istekleri, göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara verdiğine inanılan mutluluk ve sanayi ve ulaşımda kullanılan araçların mükemmelleşmesinin sonucunda toplulukların yakınlaşmasına olanak sağlayan modern çağa özgü bir olay olarak tanımlanmıştır (Kozak vd., 2009: 1).

Batman'a (2008: 3) göre turizm; ''insanların sürekli yaşadıkları yer dışında yaptıkları seyahat ve gittikleri yerlerde geçici konaklamalarından doğan ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili faaliyetlerdir'' (akt. Ulusan, 2009: 5).

Diğer bir bakış açısıyla turizm; “turizm genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketleridir” (Kozak vd., 1997: 1).

M. Meyer, turizm kavramını, “her insanın değişik derecelerde bulunan kaçma ve uzaklaşma isteklerinden ortaya çıkan psikolojik kaynaklı yer değiştirme faaliyeti” şeklinde tanımlamaktadır (akt. Kozak vd., 2001: 2).

Başka bir tanıma göre turizm; “bireylerin sürekli yaşadıkları yerden geçici bir süre ayrılarak başka bir yere gitmeleri ve burada gezip-görme, dinlenme, eğlenme, öğrenme gibi psikolojik ve sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunarak bu gereksinimlerini karşılamaları (Uçkun, 2004: 28)” olarak tanımlanmıştır.

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) turizmi şöyle tanımlamaktadır: ‘‘Turizm; sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir getirici hiçbir uğraşıda bulunmamak şartı ile bireylerin geçici süre konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin tümüdür.’’ (Keskin, 2004: 3). Bu tanıma göre yapılan konaklama geçici olarak yapılmakta ve gelir getirmesi hedeflenmemektedir. Eylemi gerçekleştiren kişi bir süre sonra yaşadığı yere dönmektedir.

‘‘Turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki turizm işletmelerinin ürettikleri mal ve hizmetleri talep etmelerinden doğan, olaylar ve ilişkiler bütünüdür’’ (Morgül, 2006: 4).

Tarih boyunca incelendiğinde insanların yer değiştirme istek ve ihtiyaçlarının inanç ve sağlık konuları üzerine olduğu görülmektedir. Günümüzde ise seyahat motivasyonları farklı istek ve ihtiyaçlara dayanabilmektedir. Çeşitlenen bu ihtiyaç ve istekler yeni ve farklı turizm çeşitlerinin literatüre eklenmesini sağlamıştır (Şengül vd., 2020: 15).

Turizm faaliyetleri 2.Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra gelişme göstererek kıyı turizmi olarak kitleler halinde gerçekleşmeye ve yoğunlaşmaya başlamıştır. Türkiye’de 15-20 yıl aynı şekilde faaliyet gösterdikten sonra kıyı turizmine olan yoğun ilgiyle turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgelerde oluşan olumsuz gelişmeler, yıpranmalar ve kıyı bölgelerinde sorunlar görülmeye başlamıştır (Zengin vd, 2014: 1).

Turizm faaliyetleri dünyada 1980’li yıllarla birlikte hızlanmıştır. Dünyada 2023 yılı turizm faaliyetlerine katılan kişi sayısının Dünya Turizm Örgütü’nün verilerine göre 1.3

milyar olduğu açıklanmıştır (DHA, 2024). Turizm faaliyetleri ülkeler açısından önemli bir döviz geliri sağlamaktadır. Turizm faaliyetleri ekonomik bir getiri sağlamakla birlikte yapıldıkları bölgelerde sosyal ve fiziksel alanlara fayda da sağlamaktadır. Dünyada gelir seviyelerinin artması, nüfusun artması, kentleşme, kültür seviyelerinde yükselmeler ve seyahat özgürlüğü gibi gelişmeler daha fazla insanın turizm faaliyetini gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Yapılan bazı çalışma sonuçlarına göre 2030 senesinde nüfusun %23'ünün turizme katılacağı tahmin edilmektedir (Baysal vd., 2017: 235).

Turizme bağlı olarak ortaya çıkan kültürel, ekonomik ve sosyal etkilerin en yüksek faydayı sağlayabilmesi için toplum içinde mevcut tüm grupların turizm faaliyetlerine destek olması gerekmektedir. Bahsi geçen etkilerin turizm alanında sürekliliğin sağlanması açısından insanlardaki turizm bilincinin arttırılması çok önemlidir. Gelişmeye açık olan destinasyonlarda turizm faaliyetlerinin planlanabilmesi için yerel halkın ve toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekir (Çevik vd., 2018: 348). Turizmde tarihi ve doğal güzelliklerin korunması, sürdürülebilirliğin sağlanması, fiziksel planlamayla mümkün olabilecektir (Eminağaoğlu ve Akyıldırım, 2015: 96).

Günümüzde turizm, oluşan ilişki ve olaylar bütünü olarak görülmektedir. Dünyanın en büyük endüstrilerinden ve ekonomik etkinliklerindendir. Turizm faaliyeti uluslararası bazda incelendiğinde büyük bir göç hareketi olarak görülecektir. Bu kadar büyük bir endüstriyi yönlendirmek zordur. Turizm faaliyetinin gerçekleştirildiği alanlarda tüm politika, koordinasyon ve planlama turizme yönelik yapılmalı, buna bağlı olarak tanıtım ve pazarlamaya önem verilmelidir (Soykan, 1999: 67).

Günümüzde ülkeler turizm sektörünü önemli bir kaynak olarak görmektedir. Turizm, uluslararası ticaret açısından insan yaşam standardının yükselmesi ile paralellik göstermektedir. İnsanlarda seyahat etme isteğinin çoğalması turizm alanında önemli gelişmelere sebep olmuştur. Turizm sektörü ülke ekonomilerinde bir lokomotif halini almıştır. Ülke ekonomilerinin kalkınmasında önemli rol alan turizm faaliyetleri ve gelirlerinin yükseltilmesi için ülkeler doğa zenginliklerini daha çekici hale getirmek için bir çaba ve rekabet haline girmişlerdir (Çeken vd., 2012: 5).

Türkiye farklı bölgelerinin farklı özellikleri sayesinde birçok turizm türüne hizmet verebilmektedir. Kültürel çeşitliliği, stratejik konumu ve doğal kaynaklarının fazlalığı ile Türkiye turizm alanında bir cazibe merkezi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özellikleriyle

Türkiye, turizmden elde edilen gelirlerini yükseltmekte ve dünya turizm piyasasında söz sahibi olabilmektedir (Ulusan ve Batman, 2010: 244-245).

1.2. Turistik Ürün

Kotler, Bowen ve Makens (2006: 304) turistik ürünü, turizm faaliyetlerinde turistik ihtiyaçların karşılanması için yardımcı bir ürün olarak tanımlamaktadırlar (Akgöz vd., 2014: 3)

Zengin ve Şen'e (2015: 75) göre turistik ürün; turistlerin seyahatleri boyunca eğlence, konaklama, ulaşım, yeme-içme gibi hizmetlerin birleşimidir. Turizmde ürünün iki şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, ülke veya yörenin içinde bulundurduğu bütün doğal, tarihi, turistik kaynaklarının ortaya çıkardığı turizm ürünüdür. Diğeri ise turistlerin yerlerini değiştirmelerine ve tatillerini yapmalarına olanak tanıyan turistik hizmetlerin tümüdür (Akay vd., 2016: 323).

Hacıoğlu (2000) ise; turistik ürünü, ülkelerin ya da belli bölgelerin içinde barındırdığı tarihi ve doğal kaynaklarla birlikte tüketicilerin ilgi duyarak yaşadıkları alandan ayrılıp tatil yapmalarını sağlayan tüm turistik hizmetler şeklinde tarif etmektedir (Akgöz vd., 2014: 3).

İnsanların farklı deneyimler yaşama istekleri alternatif turizm türlerinin doğmasını sağlamıştır. Gastronomi, çiftlik, kuş gözlemciliği gibi bölgesel turistik faaliyetler insanların ilgisini çekmekte ve farklı bölgelerdeki bu ürünleri deneyimleme isteğini harekete geçirmektedir. Faaliyetlerin yapıldığı bölgelerde turist ile yerel halk iletişime geçerek her iki taraf için de bir fayda sağlar. Bu faaliyetler sayesinde bölgelerdeki birçok doğal güzellik ya da kültürel yapı, bölgeye özgü ürünler birer turistik ürün haline gelerek turistlerin destinasyonları benimseyebilmelerini sağlamaktadır (Arslaner ve Erol, 2017: 431).

1.3. Alternatif Turizm

Dünya üzerinde hızla değişen sosyal ve ekonomik yapılar kitle turizminin standartlarından farklı bir içerik ve etkileşim arayan insanlar için alternatif turizm türlerinin doğmasına ve ilgi görmesine sebep olmuştur. Kitle turizmi ile ortaya çıkan bazı olumsuzluklar alternatif turizm dallarında, turizmin yapıldığı alan, turizmin paydaşları,

turistlerin etkileşimi kendilerinin sağlaması ve bu turizm dallarının turistler üzerinde bıraktığı etkiler sebebiyle ortadan kalkmaya başlamıştır.

Turizme olan ilginin geçen her yıl artması ülkelerin turizm gelirlerini sürekli arttırmasını, farklı sistemlerin uygulanmasını ve farklı turizm ürünlerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır. Bu alanda önemli konulardan biri de turizm faaliyetlerini yıl boyuna yayma çabalarıdır. Turizmin yıl boyunca yapılabilmesi için sunulan hizmetler ve turistik ürünlerle birlikte alternatif turizm kavramı ortaya çıkmaktadır (Cesur vd., 2021: 1056).

Alternatif turizm kavramını literatürde araştırmacıların çoğu kitle turizmine karşı olarak değerlendirmekte ve doğaya duyarlı, sürdürülebilir ilkelerle büyütülmesi gereken turizm türleri olarak ifade etmektedirler (Baytok vd. 2017: 1). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından alternatif turizm; bölgede bulunan ekolojik ve sosyal yapının uyumu, yerli malzeme kullanımına öncelik tanınan, yerli, yabancı girişimcilerin iş birliğini güden bir turizm çeşidi şeklinde tanımlanmaktadır (akt. Kılıç ve Kurnaz, 2010: 42). Alternatif turizm; kitlesel olarak yapılan ve şehir, kıyı şeridine bağlı turizm olgusunun etkilerini azaltmak hedefiyle yeni ürün, bölge ve hizmetlerin bir arada olmasıyla ortaya çıkmıştır (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008: 8).

Ibáñez ve Rodríguez (2012: 18) alternatif turizmi; turistik faaliyeti gerçekleştiren organizatörlerin faaliyetin gerçekleşeceği bölgede toplumsal ve sosyal faktörlerin farkında olarak tarihi, doğal ve kültür mirasına saygı gösterdikleri yerli ve kentsel grupların temas halinde bulunduğu rekreasyon faaliyeti olarak tanımlamıştır.

Kozak ve Bahçe (2012: 96) kitle turizmi sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz etkileri azaltan bölge halkına öncelik vererek sağlanacak geliri daha eşit dağılımını öngören, turizmde daha uzun zaman birimlerinin kullanılmasını içeren turizm çeşidi olarak ifade etmektedirler.

Britton tarafından yapılan çalışmaya göre, (1977: 269) alternatif turizm, turizm endüstrisinde kitle turizmi ile ortaya çıkan olumsuzlukları ortadan kaldırabilmek için turizme ait temel ticari bakışı değiştiren bir turizm türü olarak ifade edilmektedir. Alternatif turizm gelenekselden değişik özelliklere sahip olarak daha özel ve bireysel, kendine özgü şeklinde ifade edilebilir (akt. Gülbay, 2016: 218). İspanya Turizm Bakanlığı alternatif turizmi, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını bilmek, bunlara saygı göstermek,

bunlardan zevk almak ve doğa ile doğrudan temas halinde rekreasyonel faaliyetler gerçekleştirmeyi amaçlayan geziler olarak tanımlamıştır. Alternatif turizmle ilgili olarak çeşitli tanım ve kavramlar olmakla birlikte tümünde değişmez olan, doğayla daha yakın ilişki kuran, turizm faaliyetinin gerçekleştiği bölgedeki doğal kaynakların korunmasıyla ilgilenen, doğal ve sosyal bir turizm modeli olarak kabul edilen ortak bir yönü vardır (Sectur, 2004: 22).

Klasik turizmde kitlelerin faaliyetlerini gerçekleştirerek bunu sürekli hale getirmeleri, yine aynı kitlelerde yarattığı doyumsuzluk turizm otoritelerini alternatif ürünler geliştirmeye yöneltmiştir. Günümüzde ülkeler, misafirlerine tek destinasyon sunmak yerine ülkelerindeki farklı turizm potansiyellerini de ayrı ayrı tanıtarak misafirlerine pazarlama çalışmalarına başlamışlardır (Tosun ve Bilim, 2004: 125).

Kitle turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesinde tüketiciler genel olarak fayda sağladıkları turizm ürünlerinden farklı alanlara yönelmek istemektedirler. Klasik turizmde turistik ürünlerin aynı olması insanların bu taleplerini karşılayamamaktadır. Bu sayede alternatif turizm alanında talep artışı büyümekte ve bu büyüyen talep artışı ise alternatif turizm dallarında arzın büyümesini sağlamaktadır. Turizm faaliyetlerinde oluşan yeni destinasyonlarda çeşitli turizm dallarının geliştirilmesi ön planda tutulmaktadır. Alternatif turizmin de ilerleyen dönemlerde yoğun bir talep ile karşılaşacağı düşünülmektedir (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 40). Yeni destinasyon arayan turistler aynı zamanda o turistik bölgelerde farklı turizm çeşitlerini de araştırmaktadırlar (Güzel, 2010: 88).

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği alanların zaman geçtikçe zarar görmesi, turizmin sürdürülebilir olmasının bir ihtiyaç haline gelmesi, çevresel faktörlerin önemli bir unsur oluşturması, turistlerin genel isteklerinde oluşan değişiklikler ve tatil faaliyetlerine yönelik değişen motivasyon unsurları, standart turizm anlayışının farklılaşmasına ve alternatif turizm olgusunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Yay, 2017: 1454-1455).

Turizm faaliyetinin gerçekleştirildiği alanlar farklılık göstermektedir. Bunlar; kırlar, karlı dağlar, kıyılar, göller, kentler, çöller, adalar gibi çok farklı alanlar sayılabilmektedir. Bu sayılan yerlerde doğal ve kültürel varlıklar otantik ve farklı olduğu müddetçe insanların ilgisini çekmektedir. İşte bu farklılıklar ne kadar çeşitli ise yapılan turizm türleri de o kadar farklı olacaktır (Soykan, 1999: 67).

Son dönemlerde turizm hareketliliği içindeki turistlerin, tüketim eğilimlerinde olan değişim hem akademik hem de sektörel alanda bulunan profesyoneller tarafından izlenmekte ve irdelenmektedir. Turistlerin taleplerindeki değişiklikler yatırımcıları da yeni turizm dallarına yöneltmektedir (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 41).

Turizm alanındaki ürünlerin, varlıkların daha sonra gelecek nesillere iletilmesi de alternatif turizmin gelişmesinde rol alacaktır. Bu şekilde incelendiğinde turizm, sadece yılın bir bölümünde yapılan aktivite değil, yıla yayılan bir faaliyet olacaktır. Bu durumla birlikte değişik alternatif turizm türleri ortaya çıkacaktır (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008: 9).

Alternatif turizm incelendiğinde, bölgelerin sosyolojik ve ekolojik yapılarının uyumu, bölgede bulunan yerli ve yabancı girişimcilerin ortaklığı ile faaliyetlerde yerli olan malzemelerin kullanılmasına önem veren bir turizm alanı olduğu söylenebilir. Buradan anlaşılacağı gibi alternatif turizm yapıldığı bölgelerde mevcut kültüre ve doğal yaşama bağlı bir gelişmeyi takip eden yapıya sahiptir (Yıldız, 2007: 3-4).

Türkiye'de mevcut olan turizm ürünlerinin farklılaşma olanağına rağmen daha fazla deniz turizmine dayalı kitle turizmi gerçekleşmektedir. Türkiye'deki ürün çeşitliliğinin arttırılması ile mevcut olanakların birleştirilmesi yoluyla alternatif turizm türleri geliştirilebilir, turizm tüm yıla yayılarak faaliyet gösteren bölgelerin sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları olumlu yönde geliştirilebilir (Ulusan ve Batman, 2010: 245).

Son dönemlerde Türkiye'de ve dünyada farklı alternatif turizm türleri ortaya çıkmaktadır. Turist beklentilerinde zamanla oluşan değişimler ve turistlerin doğal alanlara yönelmesi hizmette kalite araması, turistlerin bilgilerinin artması, turizm faaliyetlerinde yeni destinasyon arayışlarını arttırmıştır. Bu artışla birlikte alternatif turizm kavramı ortaya çıkarak gelişmektedir (Arslan vd., 2017: 157).

1.3.1 Alternatif Turizmin Amacı ve Önemi

Turizm alanında gelişmekte olan ülkelerin amacı turizmden büyük bir pay sahibi olmak ise, bu amaca yönelik farklı ürünler ortaya koymaları şarttır (Güzel, 2010: 88). Turizmin ülkelerin ekonomisine yaptığı katkı büyük bir öneme sahiptir. Turizm alanında faaliyet gösteren ülkeler bu gelirlerini arttırmaya yönelik yeni ürün ve içerikler üretme

çabasında olmaktadır. Bu çaba alternatif turizmi ortaya çıkarmakta ve turistik ürün yelpazesinin gelişmesiyle birlikte turizm süresi ve kapsamını büyütmektedir.

Alternatif turizm dünya üzerinde ilgi görmekte ve yaygınlaşmaktadır. Dünyada ortaya çıkan yeni eğilimlerle birlikte mevcut turizm sistemlerinden farklı seçenekler arayan turistler değişik ve yeni turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnsanlar iş ve özel hayatlarında yaşadıkları tekdüzelikten çıkmak amacı ile yeni ve farklı ürünlere, destinasyonlara yönelmektedir. Alternatif turizm sunduğu farklı turizm ürünleri ile bu noktada büyük önem arz etmektedir (Ulusan ve Batman, 2010: 256). Dünya üzerinde gerçekleştirilen turizm hareketlerinin geneline bakıldığında insanların farklı ve yeni destinasyonları tercih etmeye başladıkları konu ile ilgili kuruluşların istatistiklerinde de yer almaktadır (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 51).

Günümüzde turizm faaliyetlerinin yılın sadece belirli zamanlarında yapılması yerine yıl içine yayılmasını sağlamak, bu sayede turizm gelirlerinin artmasını sağlamak turizmin gelişimi açısından önemli bir konudur. Faaliyetlerin yıl içinde sürekli bir hale gelebilmesi için alternatif turizm geliştirilmeli, insanların, sosyal, ekonomik durumlarına, yaşlarına ve ilgi alanlarına göre farklı turistik hizmetler verilmelidir (Ulusan, 2009: 22).

1990'lı yıllarla birlikte klasik turizmin sağladığı hizmet ve ürünlerin dışında arayışa giren tüketiciler, tatil tercihlerinde deniz-kum-güneş olgusundan uzaklaşarak farklı deneyim ve ürünlere yönelmişlerdir. Bu yöneliş ile tatil sürelerinin iki veya daha fazla parçaya bölünerek farklı destinasyonlarda farklı turizm türlerinin kullanılmaya başlamasına neden olmuştur. Klasik turizm haraketliliğinde zaman-mesafe kavramının kısalması ekonomik problemlerini çözmüş turist profilinin artması, sportif ve kültürel faaliyetlere katılma talebinin yükselmesi, yeni turist taleplerini ortaya koymaktadır. Bu sayede ortaya çıkan yeni turizm türleri oluşmaktadır (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 40).

Türkiye'de turizm alanında yapılacak yeni planlamalarla birlikte turistik ürün farklılaşması sağlanırsa gerçekleşebilecek olan alternatif turizm çeşitleri artabilecektir (Güzel, 2010: 89). Türkiye'nin coğrafi yapısı kültürel yapısıyla birlikte ele alındığında turistlere klasik turizmin dışında birçok alternatif turizm seçeneği ortaya koyulabilmekte ve turizmde sezon süresi tüm yıla yayılabilmektedir.

Türkiye'nin dünya üzerindeki ekonomik rakiplerine göre turizm gelirlerini arttırması büyük öneme sahiptir. Bu gelirlerin yükselebilmesi için turizm aktivitelerinin çeşitlendirilmesi, kıyı bölgelerinde oluşan geleneksel turizm baskısının ortadan kaldırılması

ve alternatif turizm çeşitlerinin ülke geneline yaygınlaştırarak yıl içinde sürekli olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmelidir. Bu yöndeki çalışmalar turizm endüstrisi sayesinde ülkenin genel ekonomik yapısına olumlu katkı sağlayacaktır (Temizkan vd., 2020).

Alternatif turizmin faydaları incelendiğinde, gerçekleştirildiği bölgedeki işsizlik sorununu azaltan, kişisel gelirleri arttıran sonuçlar verdiği görülmektedir. Turizm sektörüne bağlı olarak, ulaşım, inşaat ve hizmet sektöründe de yeni iş fırsatları yaratılabilecektir. Alternatif turizmin gerçekleştirildiği ülkelerde nüfusun ülke üzerindeki dağılımı daha dengeli olabilecek ve bu durum dengesiz göçü de engelleyebilecektir. İstikrarlı ve yıl içine yayılmış turizm faaliyetlerinin yapıldığı bölgelerde sosyal ve ekonomik yapıya katkı sağlamış olacaktır (Çelik, 2018: 203).

Dünya üzerindeki bazı ülkeler alternatif turizme konu olabilecek kıt kaynaklarını mümkün olduğunca verimli yöntemlerle değerlendirerek turizm sektöründen yüksek gelirler elde edebilmektedir. Ülke içinde turizmin gelişmesi, her bölgede gerçekleştirilebilmesi gelirlerin artmasını sağlayarak, iç göçü engelleyici bir etki yaratacaktır. Turizm sektöründe gerçekleştirilecek alternatif turizm çalışmaları ile yıl boyunca yapılabilecek aktiviteler istihdamı da olumlu yönde etkileyecektir (Gülbay, 2016: 221).

Kitlesel turizmin daha yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği bölgelerde bölgenin turizm kaynaklarının zaman içinde yıprandığı ve zarar gördüğü bilinmektedir. Kitlesel turizm yerine alternatif turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin ise bölgelerin doğal ve kültürel varlıklarına zarar vermediği, aksine bu varlıkları korumaya yönelik olduğu ifade edilmektedir (Çelik, 2018: 203). Alternatif turizm faaliyetleri belirlenip programlanırken bölgenin doğal kaynaklarının ve güzelliklerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması ve turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir hale gelmesi hedeflenmelidir.

Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ortaya konulan 2013 Eylem Planı ve 2023 Stratejik Plan uygulamaya konularak, turizm alanında hedeflerinin belirlenmesi ve alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik yapılacak çalışmalar detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 43).

Türkiye'de mevcut turizm potansiyelinin belli bir başarıya ulaşabilmesi için turizm ürünlerinin ve faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Turizmde mevcut çeşitlilik potansiyeli başarıyla uygulanınca faaliyetler yıl içine yayılarak doğal ve kültürel kaynaklar tamamıyla sürdürülebilir bir şekilde kullanılabilecektir (Ulusan ve Batman, 2010: 245).

1.3.2. Alternatif Turizmin Özellikleri

Brohman'a (1996: 64) göre, alternatif turizm klasik turizme göre daha küçük ölçekte ve yapıldığı bölge halkının da turizm faaliyetlerinin içinde olduğu, yabancı yatırımın daha az değerlendirildiği bir turizm türüdür. Bu turizm türünde bölge halkına fayda sağlanmasının planlanması gerekir. Alternatif turizmin gerçekleştirildiği bölgelerde çevre ve kültürel varlıkların sürdürülebilirliğine önem verilmelidir (Arslaner ve Erol, 2017: 424).

Alternatif turizm düşünülürken gelecekte yapılacak faaliyetler de dikkate alınarak planlamalar yapılmalıdır. Sürdürülebilir olması açısından alternatif turizme ait tüm paydaşların ve yapıldığı bölgenin koşulları dikkate alınarak programlar yapılmalıdır. Bu planlamalarda sadece aktivite alanlarının planlanması bu turizm şeklinin gelişmesi için yeterli değildir. Aktivite alanında halk ve işletmelerin eğitildiği gibi gelen turist ve turist gruplarının da alternatif turizm alanında bilinçlendirilip eğitilmesi gerekmektedir. Bu durumun gerçekleştirilmesinde zaman ve koşullar etkindir (Baytok vd., 2017: 12).

Kırsal bölgelerde mevcut olan kendine özgü doğallıklar turizm sektörünün geliştirilebilmesi adına alternatif aktiviteleri de ortaya çıkarabilmektedir. Bölge halkları öncelikle kendi doğallıklarının bozulmasından çekinerek, yeniliklere kapalı olabilir. Bölge için yapılacak planlamaların doğal yaşamı korumaya yönelik olmasıyla alternatif turizmin geliştirilebilir ve bölgeye sosyo ekonomik katkı sağlıyor olması gerçekleştirilebilir. Bu bölgelerdeki doğallıklar farklı bölgelerde turizm faaliyetini gerçekleştirmek isteyen, sosyal ve ekonomik uygunluğa sahip turistlerin ilgisini çekebilmektedir (Liu, 2006: 884).

Kitle turizminin yoğun bir şekilde uygulandığı her şey dâhil sisteminden farklı olarak alternatif turizm turistleri bulundukları işletmeden çıkartarak yerel halkla ilişki sağlamalarını ve faaliyetin büyük bir oranda yerel halkın sunduğu olanaklar dâhilinde yapılmasını sağlar. Alternatif turizmin ortaya çıkmasında kişilerin geleneksel turizmden kaçmaları değil bireysel farkındalıklarının artması sebep olarak görülmelidir (Arslaner ve Erol, 2017: 423).

Klasik kıyı turizmini gerçekleştiren turistlerin bölgeye ve ülkeye bıraktıkları döviz getirisi genel olarak belirli ve sınırlara bağlı kalmaktadır. Bunun başlıca sebebi gerçekleştirilen faaliyette konaklama ve yiyecek dışında gelir getirici başka unsurların bulunmamasıdır. Alternatif turizm ise içeriğindeki farklılıklar ve her yörede farklı zaman dilimleri içinde gerçekleştirilebildiği için bölge halklarına ve bununla birlikte ülke ekonomisine farklı kişi sayısıyla farklı kazançlar sağlayabilmektedir.

1.3.3. Türkiye'de Alternatif Turizmin Türleri

Bir bölgede gerçekleştirilecek alternatif turizm türleri, o bölgeye ait olan doğal ve kültürel kaynaklara bağlı olmakla birlikte bu kaynakların kullanımı için altyapı olanakları ve tamamlayıcı unsurların da yeterli olması büyük bir etkendir (Demir ve Demir, 2004: 95). Alternatif turizmin gerçekleştirileceği bölgelerde yapılabilecek olan planlamanın bölgenin doğal güzellikleri ve kültürel kimliğinin devamlılığının hesaplayarak yapılması gerekmektedir.

Geleneksel turizm faaliyetleri uzun süreler boyunca değişmeyen, kalıplaşmış faaliyetlerdir. Buna karşılık olarak süre sınırlamasına dayanmayan, yılın tamamında farklı birçok aktivite ile alternatif turizm sahip olduğu farklı faaliyet alanlarıyla genişlemeye devam edebilmektedir.

Türkiye'de mevcut olan tarihi, kültürel ve doğal güzellikler, farklı turizm türlerini gerçekleştirebilecek olmasını sağlamaktadır. Fakat Türkiye bu farklılaşabilecek turizm türlerinin önemini geç fark etmiştir. Gerçekleşme olanağı olmasına rağmen bazı turizm türlerinde yeterince gelişme sağlayamamıştır (Güzel, 2010: 89).

Alternatif turizm alanında turistlerin ilgi gösterdiği turistik ürünler, doğa unsurunun temel alındığı turizm türleridir. Kırsal alanlara ilginin artmasıyla birlikte doğa temelli turizm türlerinden biri de kırsal turizm olmuştur. Kırsal turizm faaliyetleri içerisinde yer alan agro turizm ise, tarımsal kaynakların sürdürülebilirlik algısıyla turizm faaliyetlerinde kullanılması anlamına gelmektedir. Covıd-19 salgını döneminde turizm hareketlerinde de ciddi farklılıklar oluşmaya başlamış ve büyük turist gruplarının yerini daha küçük ve alternatif turizm türlerine ilgi gösteren gruplara bırakmaya başlamıştır (Arslan ve Kendir, 2020: 3670). Bu noktada, kırsal turizm, agro turizm, botanik turizm, aromatik turizm gibi doğa temelli turizm türlerinin daha da önem kazanacağı düşünülmektedir. Ayrıca turizmde sürdürülebilirliği sağlamak adına geleneksel turizm türleri yanında alternatif turizm olanağı olarak bu turizm türleri önerilmektedir (Cai, 2002; Çeken vd., 2007; Akçura ve Karadağ, 2015; Ibanescu vd., 2018).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre turizm alanında yatırım yapılabilecek ve geliştirilebilecek 300 farklı turizm çeşidi değerlendirilmektedir. Türkiye'de

ise Speciality Travel'e göre 85 farklı turizm ürününün üzerine çalışma yapılabilip turistlerin seçimine sunulabileceği tespit edilmiştir (akt. Akgöz vd., 2014: 6).

Şenol (2016) yaptığı çalışmada Türkiye'nin sahip olduğu turizm zenginliklerini üç ana başlık altında gruplandırmıştır. Bunlar; doğa turizmi, inanç (din) turizmi, tarih ve kültür turizmidir. Tablo 1'de doğa turizmi çeşitleri gösterilmektedir.

Tablo 1

Doğa turizmi çeşitleri

DOĞA TURİZMİ ÇEŞİTLERİ		
• Av Turizmi • Binicilik ve Atlı Geziler • Botanik (Flora) ve Endemik Tür Turizmi • Dağ Turizmi ve Dağcılık • Yamaç Paraşütü • Kış Turizmi (Kayak) • Mağara Turizmi	• Trekking • Golf Turizmi • Kuş Gözlemciliği • Milli Parklar • Doğal Anıtlar • Tabiat Parkı ve Koruma Alanları • Kıyı Turizmi	• Mavi Yolculuk • Yat Turizmi • Guletler • Dalış Turizmi • Yelkencilik • Rafting • Termal Turizm

Kaynak: *Şenol (2016) Türkiye Turizm Coğrafyası ve Dünya Kültürel Mirası kitabından uyarlanmıştır.*

Tablo 1'e göre Türkiye'de birçok doğa turizmi faaliyetinin gerçekleştirilebildiği görülmektedir. Türkiye iklim şartları sayesinde turizm sezonunun kesilmeden farklı alanlarda devam edebildiği bir ülkedir. Türkiye, iklim şartlarının yanında kültürel yapısı, tarihi eserleri ve geleneksel konukseverliği sayesinde turistlerin birçok ihtiyacına cevap verebilen nadir bir ülkedir.

Gülbahar (2009: 163-165), günümüzde öne çıkan Türkiye'de gerçekleştirilebilen kitle turizmine alternatif olarak geliştirilen turizm türlerinden bazılarına çalışmasında yer vermiştir. Bunlar; kırsal turizm, eko turizm, özel ilgi turizmi, yayla turizmi, flora (botanik) turizmi, sağlık turizmi, kış turizmi, yat turizmi, spor turizmi, kongre turizmi, üçüncü yaş turizmi, gençlik turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi şeklindedir.

Turizm Bakanlığı'na bağlı Yatırım Yönlendirme Dairesi tarafından uygulanan turizmi çeşitlendirme, ülke geneline yayma ve 12 ay gerçekleştirilmesi politikası yönünde Türkiye'nin farklı bölgelerinde turizm potansiyellerinin belirlenerek geliştirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Bu yönde yapılan turizm çeşitlendirme projesi tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Alternatif turizm türleri

ALTERNATİF TURİZM TÜRLERİ	
EKOTURİZM	**KÜLTÜREL TURİZM**
• Yayla Turizmi • Trekking • Mağara Turizmi • Kuş Gözlemciliği • Sualtı Dalış • Sportif Olta Balıkçılığı • Bisiklet Turizmi • Atlı Doğa Yürüyüşü • Kamp- Karavan Turizmi • Botanik Turizmi • Foto safari • Av Turizmi • Akarsu (Kano-Rafting) Turizmi • Rüzgâr Sörfü	• İnanç Turizmi • İpek Yolu • Antik Kentler ve Tarihi Çekim Yerleri

Kaynak: Turizm Bakanlığı Turizm Çeşitlendirme Projesi (Erdoğan 2003, akt. Irmak, 2008: 15)

Tablo 2'ye göre, yapılabilecek alternatif turizm türleri ekoturizm ve kültürel turizm olarak ayrılmaktadır. Bu çeşitlendirme projesine göre her mevsime uygun ekoturizm aktivitesinin olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak kullanılacak alternatif turizm türleri; kırsal turizm, agro turizm ve ekoturizmdir. Dolayısıyla bu turizm türleri sırasıyla daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

Bu çalışmada kullanılacak en önemli alternatif turizm türlerinden biri kırsal turizmdir. Turizm sektörünün gelişmesi, turizm alanında arzın çeşitlenmesine bağlıdır. Son dönemlerde uluslararası turizme katılanlarda değişik taleplerin oluşması sebebiyle turizm arzında da çeşit

ve zenginliği artmıştır. Turizm faaliyetine katılanların bir dönem sabitleşmiş olan, deniz-kum-güneş üçgeninden uzaklaşması, farklı turizm alanlarına yönelmesi ile kırsal turizme olan ilgi artmıştır (Çeken vd., 2007: 6).

Günümüzde insanlar kalabalıklardan ve sürekli aynı olan turizm merkezlerinden farklı, daha özgün, doğa unsurunu ön plana alan alternatif turizm bölgelerine yönelmektedir. Bu yönden incelendiğinde kırsal turizm, doğa sevgisi, nostalji, sağlıklı yaşam ve macera ihtiyacını karşılamak isteyen, turistlere hizmet veren bir seçenektir (Morgül, 2006: 4).

Araştırmacıların kırsal turizmle ilgili yaptıkları tanımlardan bazıları şunlardır:

Soykan'a (1999: 68) göre kırsal turizm, kişilerin kırsal yerleşim bölgelerine giderek, değişik kültürlerle iletişime geçmesi, gittikleri bölgeye özgü etkinlik ve faaliyetleri izlemesi, bu bölgelerde konaklamalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür.

Emekli vd. tarafından yapılan çalışmaya (2007: 8) göre kırsal turizm; farklı turizm çeşitleriyle hızlıca bütünleşebilen, içeriğinde doğal çevre, tarım ve kırsal kültürü barındıran bir turizm türüdür.

Ayaz vd. (2012: 104) yaptıkları çalışmada kırsal turizmi, kırsal alanlarda ekonomik ve sosyal olarak kilit bir noktada görmüş ve kırsal alanlarda sürdürülebilir işletmelerin turistik faaliyetleri olarak tanımlamışlardır.

Dinçer vd. tarafından yapılan çalışmaya (2015: 49) göre kırsal turizm, kentlerde yaşayan insanların gürültü, hava kirliliği ve kalabalıktan uzaklaşmaları, farklı kültürlerle bir araya gelme ve doğal ortamlarda dinlenme amacıyla kırsal bir bölgede konaklamaları sonucunda ortaya çıkan alternatif bir turizm türüdür.

Kırsal turizm "insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yöreleri ziyaret ederek çiftçilerin ürettikleri mal ve hizmetleri bölgenin doğal dokusuna uygun mekânlarda talebi olarak ele alınmakta ve kırsal bölgelerde geçici konaklamalar ve harcamaların bütünü'' olarak ifade edilmektedir (Morgül, 2006: 4).

Genel tanımlar incelendiğinde kırsal turizmi şehir hayatından uzakta, doğayı ve farklı kültürleri deneyimlemek ve tecrübe etmek isteyen kişilerin tercih ettiği görülmektedir. Kırsal turizm faaliyetleri gerçekleştirildiği takdirde sınırlı bir bölgeye hitap etmeyip birçok bölgede farklı dönemlerde gerçekleştirilebileceği için ekonomik ve sosyal dengeyi koruyucu bir etki göstermektedir.

Avrupa'da tarımsal yönü ile ön plana çıkan kırsal turizm tarımsal turizm olarak da adlandırılır. İsrail, Galler, İngiltere gibi ülkelerde ise büyük çiftlik ve çiftlik evlerinde gerçekleştirilen etkinlikler çiftlik turizmi olarak adlandırılır. Türkiye ise otantik köy yaşamında gerçekleştirilen etkinler köy turizmi ismi ile adlandırılmıştır. Hangi isimle anılırsa anılsın kırsal turizm uygulandığı bölgede, bölgenin yöresel özelliklerinden etkilenerek, etkilendiği alanlara yönelik incelenmelidir (Demirtaş, 2020: 204).

Kırsal turizme katılım yıl içinde farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıklar bölgenin coğrafi ya da hava koşullarına göre şekillenmektedir. Turizmin belirli zamanlara sıkışması yapıldığı bölgelerde bazı çevresel veya sosyal sorunlara yol açabilmektedir. Kırsal turizmin mevsimsellik özelliğinin olmaması bu sorunu ortadan kaldırmaktadır. İsviçre, Fransa Alpleri, kış mevsiminde kayak merkezi olarak kullanılabilmekte iken ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde kır yürüyüşlerinin yapılabildiği, yaz aylarında ise tarımsal ürünlerin bir turizm arzı olarak kullanılabildiği bölgeler olabilmektedir. Kırsal turizmin gerçekleştirildiği bölgelerde kırsal yerleşim alanları ile doğal kaynaklar bir aradadır. Bu durum turizmde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde turizm faaliyetlerine olumlu etkiler katmaktadır (Soykan, 2003: 1-3).

Kırsal turizm tarım, kültür, doğallık ve yöresel çevre ile etkileşim halinde olup birçok kuruluşun desteğini de alarak dünyada pek çok ülkeden insanların tatil amaçlı kırsal bölgelere gelmesini ve yöresel kültür ve doğal kaynakların öğrenilmesi, tanıtılmasını amaçlar. Kırsal turizm yerel, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların destekleri ile etkinliklerini sürekli zenginleştirmekte ve pek çok ülkede kişileri tatil sebebiyle kırsal bölgelere çekebilmektedir (Emekli vd., 2007: 8-9).

Günümüzde insanların turizm alanında oluşan talepleri kentsel hayatta yaşadıkları stres, yoğunluk ve bunlardan uzaklaşabilecekleri kısa tatil sürelerinde farklı bir hayat tarzı isteklerini ortaya koymaktadır. Kırsal hayat tarzı ve bununla birlikte ortaya çıkan tarih, doğal güzellik ve kültürel farklılık, klasik turizm anlayışından farklı bir turizm alanının ortaya çıkmasını sağlamakta ve kırsal turizmin oluşması, yapıldığı alanların ve ülkelerin ekonomik yapısının güçlenmesini sağlamaktadır (Çeken vd., 2012: 5).

Letonya'da 1993 yılında kurulan kırsal turizm derneği ile birlikte kırsal bölgelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetleri hızla artış göstermiş ve turistlerin konaklayabilecekleri tesis sayıları hızla artarak sektör gelişmeye devam etmiştir. Örneğin; 1994 yılında kırsal

turizme ait kalınabilecek tesis sayısı 20 iken 2006 yılında bu sayı 393'e ulaşmıştır (Şerefoğlu,2009: 76-78).

İspanya'da kırsal turizm merkezlerinden biri "Andalucia (Endülüs)''tür. İspanya devleti bu bölgeyi koruma konusunda hassas davranarak bölgenin %17'lik kısmını doğal park alanı ilan etmiştir. Bölge incelendiğinde ılıman hava yapısı ve geniş doğal çevresi sayesinde kırsal turizmden büyük bir pay alabilmektedir. Bölgeye gelen ziyaretçiler; atlı gezi, dağ bisikleti turları, kamp yapma gibi birçok farklı aktiviteyi gerçekleştirebilmektedir (Morgül, 2006: 74).

Fransa'da rekreasyon amaçlı kullanılan Trans-Aquvitaine Canal du Midi gibi kanallar bulunmaktadır. Ülkenin kırsal bölgelerinin farklı potansiyellerini değerlendirebilmek amacıyla devlet tarafından farklı stratejiler ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir (Morgül, 2006: 74).

Türkiye'de kıyıların turizm faaliyetlerinde fazlasıyla kullanılması ortaya bir dengesizlik çıkarmaktadır. Bu konuda dengenin kurulabilmesi için kırsal turizm faaliyetlerinden yararlanılabilir. Fakat bu görüşe katılmayanlar da mevcuttur. Aynı zaman dilimlerinde sahip olunan kültürel ve doğal değerlerin turizme açılmasıyla kirlenebileceği ve kendilerine has kimliklerini kaybedebileceği endişesi düşünülmektedir. Farklı bir görüşe göre ise bazı bölgeleri turizm faaliyetine açmamak o bölgeleri koruma anlamına gelmemektedir. Bu noktada önemli olan turizme açılacak bölgelerde plan, program ve projelerin bölgelerin özelliklerine uygun yapılması, bölge yapısının değişmemesi için sıkı denetime tabi tutulmasıdır. Bu durumda yaylaların, ormanların turizme açılmasında ortaya çıkacak risklerin kıyı turizminde mevcut olan risklerden fazla olmadığı ifade edilebilir (Soykan, 2003: 3).

Türkiye'de kırsal turizm incelendiğinde üç yön ön plana çıkmaktadır. Bunlar; köy, çiftlik turizmi ve tarımsal turizmdir. Bu alandaki istatistikler değişkenlik gösterse de ülkenin potansiyelinden yeterince faydalanılmadığı da söylenebilir. Türkiye'de kırsal turizm olarak rekreasyon etkinlikleri, doğa yürüyüşleri, yeme içme gibi günübirlik köy aktiviteleri anlaşılmaktadır (Demirtaş, 2020: 205). Türkiye'nin tarımsal faaliyetleri ve bitki örtüsü incelendiğinde kırsal turizm açısından yüksek bir potansiyele sahip olduğu görülebilmektedir.

Türkiye'de gerçekleştirilen kırsal turizm faaliyetleri, bölgelere göre büyük farklılıklar oluşturup iyi bir potansiyele sahip olmakla birlikte bu çeşitliliğin ve potansiyelin yeterince bilinmediği söylenebilir. Türkiye'de gelişmiş olan kıyı turizminin yanında gerekli yatırım ve tanıtımlar yapıldıktan sonra kırsal turizmde büyük bir ekonomik faaliyet olarak yer

alabilecektir. Bir Akdeniz ülkesi olması sebebiyle Türkiye Akdeniz ülkelerinin kültür ve coğrafi yapılarına benzerliği mevcuttur. Türkiye'nin aynı şekilde Balkan ülkeleriyle de kültürel yapıları birbirine benzemektedir. Bu benzerlikler Türkiye'ye bu ülkelerden turist çekebilmek için yeterli gücü sağlayabilmelidir. Coğrafi benzerliği hiç olmayan ülkeler içinse Türkiye egzotik bir ülke olarak görülmekte ve bu farklılık da ilgi çekmektedir (Soykan, 2003: 6).

Türkiye'deki kırsal alanlar meteorolojik şartlar açısından incelendiğinde bitki örtüsü ve yaşam şekline göre farklı yapı ve kültürler ortaya çıkmaktadır. Yapıların imar şekliyle birlikte iç tasarımlarının farklı olması gelecek olan turistlere her bölge için farklı bir tecrübe kaynağı olmayı sağlayacaktır. Kırsal turizm alanlarında günübirlik gerçekleştirilen turlarda turistlere bölgeye ait yiyecek içecek ve el işi ürünleri satılmaya çalışılmakta ya da bölgeye has kısa süreli faaliyetler gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Kırsal turizmin bu özelliği sayesinde bölgede yaşayan birçok insan ekonomik fayda sağlamakta, turistler açısından da yeni ve değişik tecrübeler yaşanmasına olanak sağlamaktadır (Soykan, 2003: 5).

Kırsal turizm alanında yapılan bazı çalışmalara göre kırsal turizm tanımı yapılırken üzerinde önemli durulması gereken bir kavram da ''kırsal kalkınma''dır. Dünya üzerinde oluşan küreselleşmenin sonucunda ülke bazlı ya da ülkelerin içinde bulundurduğu bölgeler bazında ekonomik yapıların değişiklik gösterdiği alanlar olmuştur. Turizm açısından incelendiğinde geleneksel turizm kavramı bazı ülkelere has ya da bazı bölgelere uygun gelişim göstermiş, diğer bölgeler bu konuda geride kalmıştır. Bu geri kalmış bölgelerin ya da ülkelerin turizm açısından kendilerini geliştirebilmeleri için kırsal bölgelerinin özelliklerine bağlı olarak kültürel, tarihi veya bitki örtüsünün bozulmadan turizm sektörüne yeni ürün ya da hizmetler arz ederek, turizm açısından kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu alanlarda gerek bölge halkı gerekse diğer tüm turizm paydaşları kırsal kalkınma proje ve planları hazırlayarak kırsal turizm alanında gelişme sağlamalıdır (Çeken vd., 2007: 1-5).

Günümüzde turizm faaliyeti gerçekleştiren ülkeler bu alanı büyük bir gelir kaynağı olarak görmektedirler. Dünyada turizm alanında büyük değişimler gerçekleşmektedir. Turizm faaliyetini gerçekleştiren bütün ülkelerin yeni alternatifler ürettiği bilinmektedir. Bu duruma bağlı olarak günümüz turistlerinin farklılaşan isteklerini karşılayabilmek adına bölgelerindeki farklılıkları yeniden tasarlayıp bu talepleri karşılamak için kullanmaya çalışmaktadırlar. Bu noktalarda kırsal turizm önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır

(Akimov ve Yüzbaşıoğlu, 2019: 48). Ülkeler klasik turizmin dışına çıkmayı hedeflerken gerçekleştirdikleri planlamalarda öncelikle turistik faaliyeti gerçekleştirecek olan kişilerden gelen yeni istekleri ve ihtiyaçları belirleyerek bu taleplerin en uygun hangi bölgede hangi zaman biriminde cevaplanabileceğini belirlemektedirler. Bu aşamada kırsal turizm ve türevleri devreye girmekte, bölgelerin sosyal, kültürel ve doğal güzelliklerinin turizm faaliyetleriyle sürdürülebilirliğini planlamaları gerekmektedir.

Türkiye'nin bazı bölgelerinde turizm faaliyetlerinin yıl içinde belirli bir süre ile sınırlı kalmasından dolayı dönemsel olarak işsizlik artmakta ve ekonomik yapı etkilenmektedir. Bölgelere olan talepler iyi değerlendirilerek turizm faaliyetlerinin değişik kollarla desteklenerek tüm bir yıla yayılmaya çalışılması gerekmektedir (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008: 15).

Türkiye'de turizm sezonu uzun yıllar yaz aylarıyla sınırlı kalmış olup kıyı bölgelerinde dört ile sekiz ay arasında yapılabilmektedir. Bu aylarda kıyı bölgelerinde yaşanan yoğun talep sosyal, kültürel ve ekonomik bazı sorunlar yaşatmaktadır. Türkiye'nin kıyılarından iç bölgelerine doğru gidildikçe orman, su, dağ ve doğa güzellikleri bu alanlarda kırsal turizmin her dönemde yapılabileceğini ortaya koymaktadır. Bu şekilde kırsal turizm kıyı bölgelerinden iç bölgelere gidildikçe deniz turizmine alternatif olarak ortaya çıkabilecektir (Soykan, 2003: 3).

Türkiye'de kırsal bölge olarak görülen yerler kırsal turizm faaliyeti açısından rakip olarak kabul edilecek birçok ülkeye göre çok daha fazla tarihi ve doğal güzelliklere sahiptir. Bununla birlikte bu büyük hazine ilgi ve bilgi noksanlığı sebebiyle yeterince değerlendirilememektedir. Turizm faaliyetinin gerçekleştirildiği bölgelerde kırsal turizmin geliştirilmesi bölgede tarımsal faaliyetlerde doğal yetiştirme yollarının arttırılmasını sağlayacak bu yöntemlerin fazlalaşması çevre kirliliğine sebep olan unsurları azaltacaktır. Kırsal turizm yapıldığı bölgeye hem çevresel olumlu etkiler sağlayarak hem de bölgeye ekonomik katkılar sağlayacaktır (Kiper ve Yılmaz, 2008: 166-167).

Türkiye'nin bölgesel olarak farklılıklarının sonucunda iç göç ortaya çıkmıştır. İç göçte önemli bir faktör olarak ekonomik sebepler ön planda bulunmaktadır. Kırsal alandan kentlere doğru gerçekleşen bu iç göç sonucunda azalan kırsal nüfus, kırsal kalkınmanın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kırsal kalkınmadaki göç etkisini ortadan kaldırmak için önemli bir faktör olarak kırsal turizm ortaya çıkmaktadır. AB'nin de ortaya koyduğu ortak tarım politikası projelerinin ana hedefi kırsal bölgelerde kalkınmanın sağlanmasında

kırsal turizm faktörünü kullanmak ve tarım haricinde de istihdam imkanlarını oluşturmaktır (Emekli vd., 2007: 1).

Türkiye dünya turizm pazarına bakıldığında rakip olarak değerlendirilebilecek birçok başka ülkeye göre sosyal ve iklimsel avantajlara sahiptir. Bu avantajlarla Türkiye turizm pastasından daha büyük paylar alabilir. Türkiye'nin turizm gelirlerinin arttırılması için kırsal turizme uygun bölgelerin belirlenerek gerekli çalışmaların yapılması sağlanmalıdır (Çeken vd., 2012: 26).

Kahraman ve Bayraktar (2021: 11) çalışmasında eko-turizm, av turizmi, kuş ve endemik bitki gözlemciliğinin kırsal turizm kapsamında değerlendirildiğini belirtmektedir.

Kıyı turizmine alternatif olarak kırsal turizm ve türlerinin uygulamaya konulması ülkelerin öncelikle ekonomik yapılarına katkı sağlayarak bölgesel ekonomik farklılıklarını azaltacak, iç göç sorununa bir nebze de olsa fayda sağlayacak ve turizm faaliyetlerinin yıl içine yayılmasını sağlayıp buradan elde edilecek gelirlerin daha geniş kitlelere aktarılmasına katkı sağlayabilecektir.

Kırsal bölgeler; doğal yapılarıyla birlikte şehirleşmenin yüksek olduğu bölgelere alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Kentsel bölgelerde yaşayan insanlar artık bölgelerinden uzaklaşarak geçmişlerine dayalı ve doğallık unsurlarının bulunduğu bölgeleri tercih etmektedir. İnsanların tatillerinin bir bölümünü bu alanlarda geçirmeye başlamalarıyla birlikte "kırsal turizm" denilen bir turizm türü doğmuştur. Soykan (1999: 68) kırsal alanların kent insanları tarafından tercih edilme sebeplerini şu şekilde belirtmiştir:

- Günübirlik rekreasyonel amaçlı ziyaretler
- Akraba ve tanıdık ziyaretlerini içermesi
- Kırsaldaki yaşam şeklinin çekiciliği
- Stres ve baskı ortaya çıkaran sınırlama ve zorunlulukların olmayışı
- Özgürlük hissini sağlayan olanakların olması

Kırsal turizm yoğun turistik destinasyonlardan kaçarak kırsal alanlardaki doğal ve beşerî olan turizm varlıklarını keşfetmek isteyen kişiler için ve ayrıca yerel halk nezdinde büyük önem taşımaktadır. Kırsal turizm ile yerelde unutulmak üzere olan gelenek-görenekler, bakımı yapılmamış tarihi yapılar, kültürel değerler tekrar gün yüzüne çıkmakta ve bakım-onarım, restorasyon aşamaları hızlanarak bu alanlardaki altyapı eksiği giderilmekte, yeni iş olanaklarıyla istihdam alanları oluşmakta ve kırsaldan şehre göçün önemli bir kısmı

önlenmektedir (Koday ve Akbaş, 2020: 690). Kırsal turizmin gerçekleştirilirken belirlenen en önemli hedeflerden biri de bölgelere ait doğal ve kültürel varlıkların bilinebilirliğini arttırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır.

Kırsal turizm kendine has talepleri olan müşteriler tarafından gerçekleştirildiği için farklı insanların turizm sektörüne dahil olmasını sağlayabilmektedir (Çeken vd., 2012: 13).

Kırsal turizm faaliyeti incelendiğinde genel bir müşteri profilinin olduğu görülmektedir. Bu profil orta ve ileri yaş grubunu içermekle birlikte ailecek gerçekleştirildiği için dolaylı olarak gençlerin de kırsal turizm faaliyetini deneyimlemesini sağlamaktadır. Kırsal turizm faaliyetinin gerçekleştirildiği bölgelerde farklı etkinlikler yapıldığı için bu etkinliklerde yeni tecrübeler yaşamak isteyen kişiler bu tür faaliyetlerin artmasını sağlamaktadır. Bu faaliyetlere atlı geziler, golf sporu, el sanatları gibi örnekler verilebilir. Bu faaliyetlere olan ilginin artmasıyla birlikte çiftlikler kurulmakta ve turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bölgelerin güçlenmesi sağlanmaktadır. Çocukların kırsal turizme ilgisine bakıldığında İsveç, Belçika ve benzeri ülkelerde sadece çocukların katılabileceği çiftlik tatili programlarının yapıldığı görülmektedir (Soykan, 2003: 6).

Kırsal turizm faaliyetinin ülkelerde sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerden bazıları şunlardır (Çeken vd., 2012: 14-15);

- Kırsal bölgelerde bulunan insanların genel sorunlarından biri işsizlik olarak görülmektedir. Kırsal turizm sayesinde bölgedeki işsizlik sorunu azaltılabilmektedir.
- Bölgedeki insanların gelir düzeylerinin artmasında yeni bir gelir kaynağı olarak kırsal turizm önemli bir yere sahip olabilmektedir.
- Kırsal turizmin yapıldığı bölgelerde zamanla altyapı sorunları azalmaktadır.
- Kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki kültürel etkileşim artmaktadır.
- Bu bölgelerde kadının ekonomideki yeri zamanla yükselmektedir.
- Bu bölgelerden göç azalmaktadır.
- Kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte arzda kullanılan yöresel zenginliklerin korunması isteği ortaya çıkmakta ve kültürel yozlaşma azalmaktadır.

Kırsal turizm faaliyeti gerçekleştirildiği bölgede turiste tam bir kırsal kesit sunarak misafirin dinlenmesini sağlamakta, bununla birlikte bölgeye has başka aktivite ve kültür yapılarında tecrübe edinmesini sağlamaktadır. Faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanlar dar alanlar olduğu için her kırsal alanda yaşanacak tecrübeler diğer alanlara göre farklı olacaktır.

Faaliyeti gerçekleştiren turistlerin genellikle aynı olan kıyı turizmi faaliyetlerinden uzaklaşarak değişik tecrübeler yaşamasını sağlaması açısından kırsal turizm öneme sahiptir. Kırsal çevrelerde geleneksellik ön planda yer almaktadır. Teknolojiyle turizm gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin, bölgede yaşayan bazı kesimler tarafından yozlaşmaya ve bozulmaya sebep olacağı düşünülmektedir (Soykan, 2003: 4-7).

Kırsal alanlarda turizm faaliyeti gerçekleştirilirken faaliyetin gerçekleştirileceği bölgenin taşıma kapasitesine ve bölgenin doğal güzelliklerinin korunmasına uygun planlama yapılması çok önemlidir. Büyük grupların bölgelere plansız bir şekilde gelmesi ve bu ziyaretleri esnasında kırsal değerlere dikkat ve özen göstermemeleri kırsal turizm felsefesine aykırı olacaktır. Bu sebeple bu faaliyet gerçekleştirilirken kırsal kaynak ve kültürün zarar görmemesi hedeflenmelidir (Çeken vd., 2012: 8).

Bölgelere göre kırsal turizm, arzın farklılığına bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Her bölgenin kendine özgü olan çekicilikleri bölgede gerçekleştirilecek turistik faaliyetin çeşidini etkilemektedir. Bundan dolayı bölgede yapılacak turizm faaliyetleri belirli bir plana ve kontrole tabi olmalıdır. Yoksa faaliyetin gerçekleştiği bölge kendine has olan özelliklerin bazılarını kaybederek kırsal turizme ait olan arz çeşitliliğini azaltabilir (Çeken vd., 2012: 13).

Kırsal turizmde konaklama hizmetleri köylülerin evlerinde, yerel pansiyon ve otellerde, kırsaldaki yerel tatil köylerinde ve yine kırsal alandaki kampinglerde olmaktadır. Günübirlik gelen ya da konaklayan misafirlere sunulan hizmetler ve bölgedeki etkinlikler kırsal turizm çekiciliğini artırmaktadır (Emekli vd., 2007: 8-9).

Türkiye'de bulunan kırsal bölgelerin mevcut koşullarının iyileştirilmesi ve kırsal kalkınmaya yönelik doğallığı bozmayan plan ve programların uygulanması, kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik yapıların eşitlenmesine yardımcı olacak, bununla birlikte kırsal turizmin çeşitlenmesini ve bölgelere daha çok sosyal ve ekonomik katkı yapmasını sağlayacaktır. Türkiye nüfusunun ortalama %35'inin kırsal bölgelerde yaşadığı düşünülürse bu bölgelerde yaşanan, sağlık, eğitim, güvenlik ve sosyal sorunların düzeltilmesi, bu destinasyonlarda kırsal turizmin gelişmesini sağlayacak ve yeni turizm hizmet ve ürünlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunacaktır (Çeken vd., 2007: 3-9).

Türkiye'de kırsal turizm incelendiğinde genellikle doğa sporları, açık hava aktiviteleri ve doğa yürüyüşleriyle birlikte köy ziyaretleri akla gelmektedir. Türkiye'nin İstanbul, Antalya, İzmir gibi büyük şehirlerinin etrafında antik alanların ve kıyı turizmine ait

merkezlerin olduğu yerlere yakın kırsal alanlarda kırsal turizmin geliştiği görülmektedir (Emekli vd., 2007: 9).

Soykan'a (1999) göre bölgeler arası ekonomik koşulların farklılık gösterdiği ülkelerde kırsal turizmin geliştirilmesi dengesiz iç göçü engelleyecek bir faktördür. Kırsal turizmin gerçekleştirildiği bölgelerde ortaya çıkan olumsuz sonuçlar da mevcuttur. Bunlar;

- Kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerin turizm faaliyeti sebebiyle azaltılması,
- Gayrimenkullerin satışlarında yüksek fiyat probleminin ortaya çıkması,
- Kırsal alanların yoğun bir şekilde kullanılmasıyla doğal güzelliklerin zarar görmesi,
- Bölge halkının elde ettiği gelirleri bölgeye değil de farklı bölgelerde kullanabilme olanağının ortaya çıkmasıdır.

Bu tez çalışması için önem arz eden alternatif turizm türlerinden bir diğeri ise agro turizmdir. Sznajder vd., (2009: 3) tarafından yapılan çalışmaya göre etimolojik olarak agro turizm kavramı incelendiğinde bu kavramın tarım ve turizm kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluştuğu görülmektedir. ''Ager'' sözcüğünden türetilen ''agri'' kelimesi Latince'de tarla anlamına gelir. Yunanca'da ise ''agro'' kelimesi ''tarım bilimi'' olarak kullanılır (akt. Civelek vd., 2014:16).

Agro turizm, içerisinde bulundurduğu özel aktiviteler ile kırsal turizm çerçevesinde ele alınan, ekili alana ve çiftçi sayına bağlı bir turizm çeşididir. Diğer bir ifadeyle, kırsal turizmin kendine has bir alanı olan agro turizm, tarımsal alanlarda ve ürünlerle gerçekleşen faaliyetlerin turizm deneyimleriyle birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir turizm türüdür (Willams vd., 2001: 2).

Akyürek ve Karabulut (2017: 1737) agro-turizmi; doğayla iç içe yapılan yoğun şehir hayatından uzaklaşmak isteyen kişilerin yoğun olarak çiftlik tarzında olan evlerde konakladığı ve organik ürünlerinden faydalandığı bir turizm faaliyeti olarak tanımlamıştır.

Yavuzaslanoğlu ve Yavuz'a (2012:31) göre tarım turizminin içerisinde; pansiyon, kulübe veya kamp gibi alanlarda konaklama, tarımsal alan faaliyeti olarak görülebilecek, hayvan besleme, at biniciliği, meyve toplama, süt sağma, balıkçılık aktiviteleri bulunmaktadır. Gerçekleştirilecek aktiviteler bireysel yapılabileceği gibi, tarımsal ve doğa eğitim programları içerisinde gruplar halinde de gerçekleştirilebilir.

Turistik faaliyetleri gerçekleştiren kişilerin kırsal alanlarda bulunan kahvehane gibi yerlerde bölge halkıyla iletişime geçmesi gerçekleşebilmektedir. Bölgede turistlerin tarımsal faaliyetlere katılması, tarımsal turizmin gelişmesinde önemli bir etkendir (Uçar vd., 2017: 39).

Turizm sektöründe gerçekleşen yeni arayışlar sonucunda kırsal bölgelere ilgi artmıştır. Bu ilgi ile tarımsal çekicilikler ve turizm aktiviteleri paralel bir değişim göstererek agro turizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Agro turizm tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilir bir şekilde turizm alanında kullanılması olarak tanımlanabilir (Civelek vd., 2014: 15).

Şehirlerde yaşayan insanların stresten uzaklaşma amacı gelişmekte olan agro turizm endüstrisini etkileyen önemli bir faktördür. Agro turizm, kırsal alanda sürdürülebilir turizmi gerçekleştirebilmek için bir yoldur. Turizm faaliyetini gerçekleştiren kişiler bölgenin varlıklarına zarar vermeden yerel ürünlerle, halkın günlük yaşamıyla, kültürel öğelerle, mutfakla ve otantik özelliklerle tanışır. Agro turizm bir bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkileyen bir daldır (Faganel, 2011: 55).

Agro turizm içinde barındırdığı unsurlarla çiftlik turizmi ya da kırsal turizm ile bağlantılı hale gelmektedir. Turizm faaliyeti gerçekleştirilirken doğal yapıya uygun yerlerde bölge halkının ürettiği ürünleri tüketerek konaklama faaliyetini gerçekleştirmek agro turizm kabul edilebilir. Agro ve çiftlik turizmini ayıran unsur da burada belirmektedir. Kırsal bölgede gerçekleşen konaklama, faaliyetler çiftlik turizmini oluşturur. Bununla birlikte kırsal bir bölgede ekonomik unsurların tarıma dayalı olması ve turizm aktivitelerinin bu turizme bağlı olarak yapılması agro turizmi tanımlamaktadır (Cesur vd., 2021: 1060-1061).

Agro turizm genel olarak tarımsal faaliyetlere bağlı ortaya çıkan turistik ürün ve deneyimlerine bağlıdır. Bu özelliği ile bölgenin ikliminde ve bitki örtüsünde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetin barındırdığı doğal güzellikleri deneyimleme şansını ortaya çıkartır.

Günümüzde çiftçinin doğal çalışma ortamının bozulmaması ve agro turizm alanının oluşturulması insanların doğaya ilgisini arttırırken özellikle çocukların ürün yetiştirme şeklini bire bir görmeleri ve doğa ile uyumlu bir ortam oluşturulmuş olacaktır. Agro turizm sayesinde girdi maliyetleri yüksek olan çiftçilerin ürettikleri ürünleri değerinde satabilecekleri bir piyasa ortamı ortaya çıkacaktır (Başay, 2019: 14).

Günümüzde insanların tatilden bekledikleri farklılaşmaktadır. Gerçekleştirecekleri turizm faaliyetinde ilgilerini çekecek farklılıklar aramaktadırlar. Örneğin kentsel nüfusun

yoğun olduğu ülkelerde kırsal alanlara olan ilgi fazladır. Gelişmiş ülkelerde kent nüfusunun fazlalığı ve yaş ortalamasının yükselmesi turizm faaliyetini gerçekleştirecek hazır bir turist aday kitlesi ortaya çıkarmaktadır. Bu kitle stresten uzak, temiz bir havaya sahip yerleri tercih etmektedir. Turizm faaliyetini kendi ekonomik koşullarına göre değerlendirecek olan düşük ve orta gelirli kişilerin tercihlerinde öncelik, yemek ve konaklama ücretlerinin daha düşük olabileceği kırsal alanları seçmek olacaktır. Bu gibi nedenler ve tercihler sonucunda kırsal alanların turizm faaliyetlerinde önemli bir yere sahip olması gerçeği ortaya çıkmıştır. Kırsal alanların sahip olduğu bu cazibenin devamlılığının sağlanabilmesi için gerekli planların yapılması, bölgelerin buna göre hazırlanıp faaliyete geçmesi ve bu faaliyetler esnasında bölgelerin tahribat görmemesi sağlanmalıdır (Soykan, 1999: 69).

Kitlesel turizmin yıkıcılık özelliğine karşı sürdürülebilirlik özelliğini ön plana çıkaran turizm türlerinden biri agro turizmdir. Agro turizm gelecek nesillere aktarılabilir bir sistem üzerine kurulmuşken geleneksel kitle turizm böyle bir amaç hedeflememektedir. Agro turizmin en önemli özelliklerinden bir de bölge halkına istihdam sağlamasıdır. Özellikle bölgede yaşayan kadınların istihdam alanında görev alabilmesi sağlanabilmektedir. Agro turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kırsal bölgelerde, bölgenin sosyal ve kültürel açıdan gelişiminde bir etken olduğu bilinmektedir. Bölgeye gelen turistlerin gerçekleştirdikleri aktivitelerde bölge halkının yaşam biçimine ve geleneklerine saygılı davranarak kültürel bir iletişime girmeleri bu konuda örnek gösterilebilir (Civelek vd., 2014: 24).

Agro turizmin gerçekleştirildiği bölgelerde sadece tarımsal faaliyetlere dayanan bir gelir kaynağı var iken turizm faaliyetleri sebebiyle ek gelir olanağının ortaya çıkması bölge halkı tarafından agro turizme verilecek önemi arttıracaktır. Bölgede yaşayan kişiler tarımsal faaliyetlerini bozmadan agro turizmin gerçekleşmesini isteyerek turistik faaliyet seçeneklerini geliştirme çabası içine gireceklerdir.

Bu tez çalışması için önem arz eden diğer alternatif turizm türü ise ekoturizmdir. Ekoturizm tanımı, ‘‘oikos’’ olarak ‘‘ev’’ ve (logos) kelime anlamları ile Yunanca terimlere dayanmaktadır. Ekoloji tanımıyla ise organizmaların ve çevresi ile ilişkilerinin sınıflandırılması olarak ifade edilmektedir (Demir C., Çevirgen A. 2006; akt. Kuter ve Ünal, 2009: 148). Ekoturizm kavramının etimolojisi konusunda literatürde anlaşmaya varılmış bir tanım bulunmamaktadır. Ekoturizmin farklı dönemlerde ortaya konmuş olan çeşitli tanımları mevcuttur. Bazı yazarlar Ceballos-Lascurain’in 1980’lerin sonundaki tanımını ilk ana katkı

olarak kabul ederken bazı araştırmacılara göre de ekoturizm teriminin ilk kez 1965'te Hetzer tarafından kullanıldığı düşünülmektedir (Bjork 2000: 190; Kuter ve Ünal, 2009: 148).

Ekoturizm; ''egzotik ve genellikle tehdit altındaki doğal ortamlara; fauna, flora ve kültürel mirası korumak ve bu ortamları deneyimlemek amacıyla yapılan seyahatleri içeren turizm türüdür'' (TÜRSAB, 2023). Hetzer'e göre ekoturizm; doğal hayat, yaban hayatının devam ettiği mağaralar, arkeolojik alanlar ya da türü tehlike altındaki canlıların bulunduğu bölgelerde gerçekleştirilen kirlenmemiş doğal alanlara seyahat etmek olarak tanımlanabilir (Caldicott ve Fuller, 2005: 8).

Öztürk'ün (2005) aktarımına göre; ekoturizm olgusu Ceballas-Lascurian tarafından; kişilerin olumsuz etkilerinin daha az görüldüğü manzara, bitki örtüsü ile hayvanların, geçmiş ve günümüzde ulaşılabilen kültürel kaynaklardan hoşlanmak, bu alanlarda özel bir çalışma yapabilmek için gerçekleştirilen seyahatler olarak tanımlanmıştır (akt. Kuter ve Ünal, 2009: 148).

Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (The International Ecotourism Society – TIES) ekoturizmin tanımını; doğal çevreyi koruyan, yerel halka ekonomik katkı sağlayan, sürdürülebilir bir turizm dalı olarak yapmıştır. Ekoturizm, kalkınmaya yönelik olan politika ve ilkelerin, yerel halkın turizm geliştirme sürecine eklenmesiyle, doğal ve kültürel mirasla birlikte çevresel mirasın korunmasına dayalı olduğu için sürdürülebilir turizm türü olarak tanımı yapılmaktadır (Mahravan, 2012: 1).

Ekoturizm öncelikle doğayı öğrenme ve deneyimleme üzerine odaklanmış olan yerel özelliklere yönelik tüketme kavramının az olduğu doğal kaynaklara dayalı sürdürülebilir bir turizm şeklidir (Fennell, 2003: 25; akt. Caldicott ve Fuller 2005: 8).

> Kahraman ve Türkay (2012: 46) ekoturizmi; ''bir yöreyi ziyaret etmekte olan turistlere ilk elden deneyim vasıtasıyla o yöreyi tanıma imkânı veren, turistlerin anlayışları ile beğenilerini geliştiren, uygun davranışları ve koruma etiğini zenginleştiren, bir eğitim deneyimi içeren, çevreye yönelik sorumlu, negatif etkilerin azaltılması hususunda muhtelif çalışmaları ortaya çıkartmakta olan, yerel ekonominin sahip olduğu girdileri en yüksek düzeye çıkartan bir turizm türü'' olarak tanımlamaktadır (akt. Tutcu, 2021).

Bjork (2000: 191) yaptığı çalışmada ekoturizmin farklı tanımlarını incelemiş ve ana boyutlarının benzer olduğunu belirtmiştir. Yazara göre ekoturizmin temel faktörleri doğal ve kültürel varlıkların tahrip edilmemesi, gelen turistlerin bu varlıklardan keyif almasıdır.

Blamey tarafından yapılan çalışmaya (1997) göre ekoturizm; insanların 40 km.'nin üzerindeki bozulmamış doğal alanlara, bölgede var olan yabani bitkileri, hayvanları ve manzaraları ve ayrıca bölgedeki kültürel değerleri keşfedip öğrenmek ve kıymet vermek amacı ile yapılan bireysel faaliyetlerdir (akt. Rahemtulla ve Wellstead, 2001: 5).

1990'lı senelerde gelişen ve sürdürülebilir gelişmenin olmasında etkili rolü olan kitle turizmine tepki ve alternatif olarak ortaya çıkan ekoturizm; doğal ve kültürel bölgelerde geliştirilmeye en çok uyan turizm türü olan, hedefine uygun gerçekleştirildiğinde ekosistemlerin korunarak bu bölgede ve yakın bölgelerde yaşamakta olan halkın ekonomik olarak ve sosyo-kültürel gelişimine katkıda bulunacak kaynak üretebilen önemli bir etkendir (Kuter ve Ünal, 2009: 149).

Tablo 3'te Sectur (2004: 23) tarafından ekoturizmle ilgili yapılan tanım ve bu kapsamdaki aktiviteler belirtilmiştir.

Tablo 3

Ekoturizmin tanımı ve ekoturizm kapsamındaki aktiviteler

	AKTİVİTELER
EKOTURİZM Doğayla temas kurarak doğayı tanıma ve takdir etme amacıyla gerçekleştirilen gezilerdir.	• Doğal çekiciliklerin gözlemlenmesi • Flora gözlemi • Fauna gözlemi • Ekosistem gözlemi • Jeolojik gözlem • Yıldız gözlemi • Fotoğraf safarisi • Trekking • Çevre eğitimi atölyeleri

Tablo 3'te yapılan ekoturizmin tanımına göre gerçekleştirilen aktiviteler insanların doğayı tanımasını, doğayla temas kurmasını sağlamaktadır. Bu aktivitelerde yine doğa ve doğayla temas etme ön plandadır.

Polat (2006) ise bu ekoturizm aktivitelerini (akt. Tekin 2017: 380) öğrenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri, eğlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri, dinlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri olarak sınıflandırmıştır. Tablo 4'te bu aktivitelerde yapılabilecek olan faaliyetlere yer verilmiştir.

Tablo 4

Ekoturizm aktiviteleri

Öğrenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri: ❖ Botanik (Flora) turizm, kuş gözlemciliği, doğa fotoğrafçılığı, yaban hayatı gözlemleme, çiftlik turizmi, mağara turizmi
Eğlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri: ❖ Maceraya dayalı aktiviteler (safariler, yamaç paraşütü, dağcılık, balon turizmi, akarsu turizmi) ❖ Sportif aktiviteler (bisiklet turizmi, su altı dalış, atlı doğa yürüyüşü, sportif olta balıkçılığı, trekking/hiking, av turizmi)
Dinlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri: ❖ Kamp/karavan turizmi, yayla turizmi

Küresel ısınma, turistlerin gelirlerinin artması, biyolojik çeşitlilik ve şehirleşmenin getirdiği stres, kişileri doğal ürünlere yönelterek doğa ile iç içe vakit geçirme isteklerini ortaya çıkarmıştır. Bu istekler ekoturizm alanında hizmet veren ekolojik çiftliklerin pazarlanabilmesini ve öne çıkarılmasını sağlamıştır (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 51). Dünya genelinde kırsal turizmin yaygınlık kazanmasında, yerel kültürü ve doğal çevreyi koruyan turizm çeşitlerine ihtiyaç duyulması etkili olmuştur. Bu durum ekoturizmle de aynı şekilde uyuşmaktadır (Emekli vd., 2007: 8-9).

DTÖ'nün 2002 senesini ekoturizm senesi ilan etmesi bu kavramın turizm literatüründe sık kullanılan bir kavram olmasını sağlamıştır. Ekoturizm kültürel ve doğal yapıları zedelemeden turizm faaliyetinin sürekli olarak gerçekleştirilebilmesini amaçlanmaktadır (Arslan, 2005: 29).

Tüm dünyada gerçekleştirilen kitle turizminin yapıldığı çevreye verdiği zarar ve doğal yaşam alanlarının bozulması dünyayı etkilemekte ve ekoturizme zarar vermektedir. Ekoturizm alanında gerçekleştirilen çalışmalarda kültürün ve doğal yapının bozulmadığı destinasyonlara yoğunlaşılması, ekoturizm aktivitesinin doğru bir şekilde sunulması için önemlidir (Özcan ve Arman, 2021: 356).

Ekoturizm kavramı turizm faaliyeti esnasında turist ve çevre ilişkisinin önem kazanması ve önemin sürdürülebilir hale gelmesiyle popüler olmuştur. Ekoturizm son dönemlerde gündemde olan bir kavramdır. Ekoturizm çevre duyarlılığı yüksek olan turistlerin doğasever kişilerle birlikte değerlendirildiği bir çerçeveden çıkartılarak daha geniş bir alanda tartışılmalıdır. Bu faaliyetin gerçekleştirilmesi durumunda, yöre insanı, turist, faaliyetin gerçekleştiği çevre sosyal, ekonomik ve kültürel olarak etkilenmektedir (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 43). Turizm faaliyetlerinin yapıldığı bölgelerde bölgeye kazandırdığı döviz ve iş olanakları bölgede yaşayan halkta bir bilinç oluşturmaktadır. Ekoturizme katkı sağlayan alanların ve ürünlerin korunması da bu sayede sağlanacaktır (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 834).

Ekoturizm tanımlanırken çok sayıda doğa temelli turizm türüne işaret edilmektedir. Başlıca ekoturizm etkinlikleri şunlardır; (Erdoğan, 2003; akt. Erdoğan, 2014).

-Yayla Turizmi	-Dağcılık	-Tüplü Dalış
-Av Turizmi	-Kuş Gözlemciliği	-Yamaç Paraşütü
-Botanik Turizmi	-Fotosafari	-Atlı Doğa Yürüyüşü
-Fauna Gözlemciliği	-Kamp-Karavan Turizmi	-Tarım ve Çiftlik Turizmi
-Trekking	-Mağara Turizmi	-Rafting
-Balon Turizmi	-Sportif Olta Balıkçılığı	
-Akarsu Turizmi	-Bisiklet Turizmi	

Doğa ve yerel halk ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleşmesinde önemli olan iki değişkendir. Ekoturizmin Türkiye'de gelişim gösterebilmesi için doğal çevreyi korumalı ve bölge halkını turizm sektörü konusunda bilinçlendirerek karar vericilerin gerekli girişimleri yapması gerekmektedir (Okay, 2022: 40).

Özcan ve Arman (2021) ekoturizmin Türkiye açısından değerlendirilmesini yaptıkları çalışmada ekoturizmin turizm alanında büyüyen bir pazara sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ekoturizme olan ilgi arttıkça ülkelerin ekoturizme eğilimi de artmaktadır. Türkiye'de sürdürülebilir olması açısından ekoturizme yönelik projeler öneme sahiptir. Yapılan çalışmadaki varılan verilere göre ekoturizmle ilgili Türkiye'de yapılmış 22 adet proje

mevcuttur. Türkiye'de covid-19 salgınının ardından doğal bölgelere olan talepte yükselme olduğu çalışmada vurgulanmıştır. Bu verilere göre çalışmada şu öneriler sunulmuştur:

- Halkın doğal bölgelere ilgilerinin artmasıyla her turizm bölgesi ekoturizm potansiyelini planlayıp altyapı ve üstyapı çalışmalarını yoğunlaştırabilir.
- Bölgelerin kültürel mirası içinde olan gastronomi, el sanatları ve geleneklerinin yaşatılması için bu alandaki değerler ekoturizme yönelik hazırlanan projelerde dikkate alınmalıdır.
- Bölgede yaşayan insanlara gerekli tanıtım ve pazarlama olanakları sunularak bilinçli ekoturizm alanı yaratılmalıdır.
- Gerçekleştirilen projelerin dönemsel olmaktansa gelecek kuşaklara da arttırılması gerektiği unutulmamalıdır.

Türkiye Turizm Stratejisi'nin 2023 yılı Ekoturizm hedefleri kapsamında Ekoturizm faaliyetlerini destekleyici hedefler belirlenmiştir. Ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirileceği bölgelerde tarım dışı istihdam bölgeleri meydana gelecek olup bölgeler arası eşitsizliğin azaltılmasına yönelik, kadın statüsünde iyileştirmeye yönelik ve kırsal bölgelerde göçün durdurulmasına yönelik katkılar sağlayacaktır.

Eko-turizm ile bu bölgelerde;

- Bölgedeki iş gücüne istihdam fırsatlarının oluşturulmasına,
- Sosyo ekonomik olarak yerel halkın ve turistlerin kullanabileceği turistik olanakların sağlanmasına,
- Üretim çeşitliliğini yükselterek bölgede ekonomik olarak istikrar sağlanmasına,
- Bölgedeki işletmelerin gelişmesine,
- Bölgede imajın geliştirilmesi ve bölge halkının çevre bilincinin arttırılmasına,
- Genç ve toplum eğitimi ile bölgede modernizasyonun sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Demirtaş ve Demirtaş (2021: 40) yaptıkları çalışmada botanik turizmini ekoturizm dalı altında inceleyerek Türkiye'nin coğrafi ve iklimsel özellikleriyle bitki çeşitleri, endemik bitki türleri bakımından dünya sıralamasında üst sıralarda olduğunu belirtmişlerdir. Anadolu'da 10.000 çeşit kadar bitki bulunduğu, bunların 3.000 kadarının endemik olduğu belirtilmiştir. Yine yapılan bu çalışmada Türkiye'de mevcut olan endemik bitkilerin %10

kadarının Hatay'da bulunduğu, Hatay'da 2.000'den fazla bitkinin bulunduğu, bunların ise 550 kadarının tıbbi ve aromatik özellik taşıdığı belirtilmiştir.

1.4. Bitkiler ve Turizm

Günümüzde doğayı korumak ve çevreye duyarlı olmak kavramları önem kazanmaktadır. İnsanların sağlığı için olumlu etkileri bulunan ürünlere mevcut talebin artmasıyla birlikte doğaya olan ilgi de çoğalmaktadır. Tıbbi aromatik bitkiler için olan ilginin yükselmesi botanik turizmi, sağlık, gastronomi turizmi ve foto safari gibi faaliyetlerin çoğalmasına ve gelişmesine olanak sağlamaktadır. Turizm alanında sağlık ve botanik kollarına olan ilginin büyümesiyle birlikte bitkilerin de turistik olarak önemi artmaktadır. Bitkilerin doğal alanlarında korunması ve bilinçli bir yolla kullanılması turistlere turizm faaliyetinde sunulması önemlidir (Gökçe vd., 2017: 1129-1130).

Kurak bölgelerde yetişen aromatik ve şifalı bitkiler bu bölgelerde yaşayan çiftçilere tarım ve turizm alanında ek gelir sağlayabilmektedir. Bu bölgelerde yapılan bu faaliyetlerin arttırılabilmesi için çiftçilerin aileleriyle birlikte ilgili kurum ve kuruluşlarca bilgilendirilmeleri ve desteklenmeleri gerekmektedir (Andarabi ve Hassan, 2017: 16).

Doğayı temel alan turizm çalışmalarında gezginlerin en önem verdikleri unsur bitkilerdir. Bitkiler kimi zaman damak tadı ve yemek olarak, kimi zaman ise şifa kaynağı olarak ilgi çemiştir. Bazı zamanlarda ise objektifler için harika seçenekler sunmuşlardır (Demirtaş ve Demirtaş, 2021: 32).

Dünya geneline bakıldığında, İspanya, İran, İtalya, Hindistan ve Kıbrıs`ın flora turizmine yönelik turlar düzenlediği bilinmektedir. Aromatik bitkiler açısından potansiyeli yüksek olan Türkiye'de de özellikle Burdur ve Isparta illerine seyahat acentaları tarafından aromatik bitkileri gözlemlemek için turlar düzenlenmektedir.

Bazı bitkilerin şifa ve/veya baharat olarak kullanımı çok eskidir. Kurutulmuş olarak aktarlarda görülebilen bu bitkileri insanların doğal ortamında görmek istemeleri "şifalı ve aromatik bitkiler" turuyla mümkün olmuştur. Türkiye florasında bulunan yaklaşık 10.000 bitki türünün içinde ortalama 400 bitki türü tıbbi olarak kullanım potansiyeline sahiptir. Tıbbi ve aromatik bitkiler bazı hastalıklara karşı koruyucu ve tedavi edici özellikleri, aromaları nedeniyle bitki çayı, baharat vb. şekillerde kullanılırlar (Doğaner, 2019: 88-89).

Geleneksel turizm anlayışıyla turizm sektöründe oluşan deniz olgusuna dayalı kitle turizmine karşı alternatif turizm çeşitlerinin aktif olmaya başlamasıyla günümüzde mevcut arzın artması ve müşterilerin farklı tatil seçeneklerine yönelmeleri birbirine paraleldir. Dünya üzerinde birbirine benzeyen birçok destinasyon mevcuttur. Bu destinasyonlar sahip oldukları doğal, tarihi ve kültürel özelliklerini ne kadar başarı ile ve koruyarak turizm arzına sunarlarsa ekonomik rekabette öne çıkacaklardır. Bu sebepledir ki ülkeler sahip oldukları alternatif turizm olanaklarını sürdürülebilir ve korunabilir şekilde tanıtmalıdır (Çetinkaya ve Serçeoğlu, 2016: 123).

Tıbbi ve aromatik bitkilerin ticaret hacmi artarak devam etmektedir. İnsanların kent yaşamından uzaklaşıp kırsal bölgelerde rekreasyonel etkinlikler gerçekleştirme niyetiyle, doğal ürünlere ve otantik ortamlara karşı olan ilgilerinin artış göstermesi sonucunda bitki örtüsüyle dikkat çeken turistik bölgeler oluşmaya başlamıştır.

Doğada bitkilerin büyük bir alana yayılması ve mevsimsel açıdan gelişimlerinin izlenmesi güç olabilmektedir. Bu sebeple bitki müzelerinin açılması, bu bitkilerin küçültülmüş alanlarda sergilenmesi sayesinde geniş bilgiye ulaşılabilecektir (Demirtaş ve Demirtaş, 2021: 38).

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirileceği bölgelerde mevcut bitki örtüsünün ve çeşitliliğinin turizme katkı sağlaması amacıyla bölge halkının bilgilendirilmesi, bu ürünlerin tanıtılabilmesi için festivallerin düzenlenmesi, bu ürünlere yönelik satış alanlarının kurulması, bölgede yaşayan insanların bilgilendirilmesi ve bölgeyi tanıtıcı yazılı ve sözlü medyanın kullanılması gerekmektedir (Blandariz vd., 2020).

Bitkiler ile insanların ilişkisi eski çağlara kadar dayanmaktadır. Bu ilişkide insanların sağladığı faydalar dönem dönem değişmekte olup kimi zaman gıda kimi zamansa sağlık alanında insanların bitkilere yaklaşımı görülmektedir. Günümüzde sanayileşmenin yarattığı kentsel yaşam insanları bitkilerden ve doğal ürünlerden uzaklaştırmıştır. Turizm faaliyetini gerçekleştiren kişiler belli istek ve arzularını yerine getirmektedirler. Fakat zamanla bu isteklerden uzaklaşarak daha doğal deneyimleri yaşamak istemektedirler. Bu deneyimler genel olarak geçmişte yaşayabildikleri ya da geçmişte yaşandığını bildikleri yaşam tarzlarına yönelik olmaktadır. İnsanlık tarihindeki tüm dönemlerde büyük bir öneme sahip olan bitki ve doğal hayat bu noktada ortaya çıkarak turizm faaliyetlerini gerçekleştirmekte olanların deneyim isteklerinde de yer almaya başlamıştır. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği

destinasyonlarda yaşatılması istenen deneyim kıyı turizminden farklı bir alanda ise bitkiler ve doğallık ön planda ortaya çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde flora turizmi kavramına, dünyada ve Türkiye'de flora turizmine, aromatik ve endemik bitkilere, Balıkesir ili Erdek ilçesi hakkında genel bilgilere ve ilgili çalışmalara değinilmiştir.

2.1. Alternatif Turizm Türlerinden Flora Turizmi

Flora turizmi bölgelerin bitki örtüsü ve doğal güzellikleriyle ilişki içindedir. Yapılan çalışmanın bu bölümünde flora turizminin tanımı, önemi, Türkiye'deki ve dünyadaki yeri hakkında bilgiler verilmiştir. Kimi çalışmalarda ''flora turizmi'' şeklinde belirtilirken kimi tanımlamalarda ise ''botanik turizmi'' olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada flora turizmi olarak kullanılacaktır.

2.1.1. Flora Turizminin Tanımı ve Önemi

Kelime olarak flora bir bölgede mevcut olan bitkilerin tamamına verilen isimdir (Gül, 2019: 9). Flora turizmi; doğal bitki örtüsü ve insan eliyle oluşturulan orman, park, bahçelerin yürüyüş, manzara seyri, fotoğraf çekimi, bilimsel araştırma, inceleme vb. amaçlarla kullanılmasıdır (Doğaner, 2019: 74). Flora turizmi bitkilerin turizm amaçlı değerlendirildiği etkinliklerden birisidir. Son yıllarda biyolojik çeşitliliğe artan ilgiyle beraber, bunların korunması ve geliştirilmesine paralel olarak ortaya çıkan alternatif turizm ve ekoturizm gibi turizm türlerinin bir alt dalıdır (Irmak ve Yılmaz, 2011: 99-100).

Flora turizmi; ekoturizm alanının bir alt dalı şeklinde gerçekleştirilen piknikler, günübirlik geziler, doğa yürüyüşleri ve doğanın içine karışarak bulabileceği, bir bitkiyi kendi yaşa alanına katma çalışmalarının tümünü içermektedir (Külekçi ve Bulut, 2016: 95).

Flora turizmi, bitki ve doğaya ilgi duyan insanlara belli bir bölgedeki flora yapısının gösterilmesi ve bu gösterim sırasında bölge içinde mevcut bitkilerin korunarak anlatılması şeklinde tanımlanabilir (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2013: 40).

Flora (bitki inceleme) turizmi, ''Nadir görülen ve yerel özelliğe sahip olan bitkilerin coğrafi yaşam alanlarında gözlemleme, tanımlama, yeşilin içerisine karışmak suretiyle

doğadan alacağı bir numune bitkiyi kendi yaşam ortamına katma faaliyetlerini içermektedir'' (Yaylı ve Sürücü, 2016: 94; akt. Tutcu, 2021).

İnsanlar bitkileri doğal alanlarında ya da kurulmuş özel botanik bahçelerde görmek için ziyaret ederler. Özellikle bu sebeple endemik bitki türlerinin korunması ve turizmde bir aktivite olarak kullanılması için bu tür parklar ve bahçeler kurulmakta ve ilgi çekmektedir. Botanik turizmi çocuklarda yüksek bir çevre bilinci oluşturmakta, bitki ve ağaçların yetiştirilmesine yönelik fayda sağlamaktadır. Türkiye'de de botanik turizmin bu faydaları dikkate alınarak endemik bitki türlerinin fazla olduğu bölgelerde bu tarz parklar veya botanik müzeler kurularak bitkiler koruma altına alınmalıdır (Solak ve Kılınç, 2020: 20-21).

Alternatif turizm faaliyetlerinde belirlenen amaçlardan biri bölgelerdeki turistik ürün çeşitliliğinin arttırılmasıdır. Bu noktada turizmin mevsimsellik özelliğinden kurtulması için aromatik bitkilere turizm faaliyetlerinde yer verilmesi ve turizmin sürekliliğinin arttırılması kırsal bölgelerdeki faaliyetlerin çeşitlendirilmesi turizm kavramının geliştirilmesine fayda sağlayacaktır. Günümüzde alternatif turizm çeşitlerinin ve faaliyetlerinin önem kazanması kırsal, agro ve botanik turizmin uluslararası alanda da önem kazanmasını sağlamıştır. Avrupa ülkeleri bu turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve bunlardan gelir elde edilmesi konusunda ön plandadır. Türkiye ise yüksek potansiyele sahip olmasına rağmen bu alanda yeterince gelişememiştir (Cesur vd., 2021: 1070).

Irmak ve Yılmaz'ın (2011: 104) yaptığı çalışmaya göre flora turizminin gerçekleşmesinde tercih edilen alanların sıralamasında su kıyıları birinci, ormanlık alanlar ise ikinci sırada yer almıştır. Bu sonuca göre ekoturizm ve flora turizmi planlanırken, su faktörüne dayalı peyzajın ve orman ekosisteminin bu turizm dallarıyla ilişkilendirilmesi önem arz etmektedir.

Son dönemlerde gelişen teknolojiyle fotoğrafçılık alanında çözünürlüğü yüksek ve kullanımı kolay olan makinaların çoğalması sonucunda her birey doğa ile buluşmalarını fotoğraflama arzusu duymaktadır. Özellikle nadiren rastlanan ya da kendine has özellikleri ile tıbbi amaçla veya doğrudan tüketilebilen bitkileri çok zaman almayan yürüyüşler sonunda kendi alanlarında görebilmek, fotoğraflayabilmek ve bu aktiviteyi gerçekleştirirken yörelerin kendine has özelliklerini görmek, tanımak ekoturizmin önemli bir görevidir (Irmak ve Yılmaz, 2011: 100).

Flora turizmi, biyoçeşitliliğe duyulan ilgiyle, sahip olunan flora çeşitlerinin korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan, alternatif turizm kapsamında agro veya ekoturizmin bir alt bölümünü oluşturmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi unsurlar itibariyle sayısız farklı bitki türüne sahip olması flora turizminin ne kadar önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. Planlı bir şekilde gerçekleştirilecek turistik faaliyetler de bölgeye ekonomik katkı sağlayacaktır. Bu sayede bölgenin turizm faaliyetlerini de arttıracaktır. Bölgelerin sahip olduğu biyoçeşitliliğin yanlış ve bilinçsiz bir şekilde kullanılması bölgenin doğallığını tehdit etmektedir. Doğa unsuruna dayalı bir turizm olan flora turizmine yönelik acente seyahatleri ve bireysel geziler belli bir kapasitenin üzerinde gerçekleşirse doğal unsurlar zarar görebilir. Bu olumsuz sonuçların yaşanmaması için faaliyetlerin planlı gerçekleştirilmesi, turizm faaliyetini gerçekleştiren tüm unsurların konu hakkında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir (Cesur vd., 2021: 1062-1063).

Andarabi ve Hassan'ın (2017: 15) yapmış olduğu çalışma safran ürününün yetiştirilmesi ve ürüne ait diğer özelliklerinin bölge turizmine olan ilgiyi arttırması ile ilgilidir. Safran bitkisinin yetiştiği bölgenin özellikleriyle birlikte yetişme safhaları farklı turizm faaliyetlerine olanak sağlayabilmektedir. Bu faaliyetlere gastronomi turizmi ve kültür turizmi örnek olarak verilebilmektedir.

Flora turizminin tanıtılması, geliştirilmesi ve uygulanılmasında başarı sağlanması için yerel yönetimlerin internet sayfalarında bölgelerine ait bitki örtüleri hakkında bilgi vermeleri gerekmektedir. Bu bitki örtülerinin bulunduğu alanlara yönelik ulaşım çalışmalarının yapılması, bölgelerin bitkisel farklılıklarının ortaya konulması, broşür, afiş ve bitki bilgilendirme kartlarının hazırlanması, bölgelerde botanik bahçe kültürünün yaygınlaştırılması, bölgeye ait bitki koleksiyonlarının hazırlanarak koruma altına alınması ve üretimlerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Irmak ve Yılmaz, 2011: 105).

İnsanların eğitim düzeylerinde ve isteklerinde oluşan değişiklikler botanik turizme karşı olan ilgiyi yükseltmiştir. Flora turizminin genel amacı doğayı ve doğal florayı koruma altına alabilmek, sürdürülebilirliğini arttırmak ve daha sonraki nesillere aktarabilmektir. Günümüzde birçok ülke, siyasi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ile paralel faaliyetler yapmakta ve flora turizminin gelişmesine ağırlık vermektedirler (Solak ve Kılınç, 2020: 18).

Son dönemlerde ekoturizme olan talebin yükselmesi flora turizmi hakkında hizmet veren firmaların artmasını sağlamıştır. Turizm acentalarının flora turizmine yönelik artan

talebi karşıladıklarında yeni bir ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç flora turizmine yönelik hazırlanan güzergâhlarda görev alacak rehberlerdir. Bu alanda görev alacak rehberlerin özellikle bitkiler hakkında detaylı bilgiye sahip olmaları ve güzergâhın bitkilerin yaşam örgüsüne göre hazırlanmasını sağlamaları gerekmektedir. Bu ihtiyaca yönelik acentalar ilgili kurumlar ve üniversitelerle bağlantıya geçerek alanında uzman rehberlerin yetişmesini ve sayı olarak arttırılmasını sağlamalıdır (Irmak, 2008: 21-22).

Bir bölgenin florasının incelenmesi ve bu alandaki turizm potansiyelinin hesaplanarak uygulanması önemlidir. Bitkilerin çeşitlerine göre yılın belli dönemlerinde yeşermesi, çiçeklenmesi, meyve vermesi ya da kuruması bu bölgede gerçekleştirilecek turizmin zamanlamasını ve süresini etkileyecektir. Bu özellikler gerçekleştirilecek flora turizminin zamanını ve bölgeye göre ziyaretçi sayılarını belirleyecektir (Gül, 2019: 10).

2.1.2. Dünya'da Flora Turizmi

Genel olarak turizm potansiyeline sahip ülkeler mevcut olan potansiyellerini geliştirmek ve yükseltmek için alternatif turizm ürünlerini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu noktada ülkelerin sahip olduğu coğrafi yapılar sonucunda ortaya çıkan floraları turizmde kullanılmak adına imkânlar sağlamaktadır. Her ülke kendine has olan flora yapılarına göre alternatif turizm türlerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Ülkelerin sahip oldukları flora özelliklerini ortaya koyabildikleri bazı çalışmaların örnekleri şu şekildedir (Coşkun, 2011: 24-26).

- 1923 yılında İsveç Göteborg şehrinde kurulan ‘‘Göteborg Botanik Bahçesi’’ Avrupa'nın önemli botanik bahçelerinden biri olarak görülmektedir. Bahçenin bir kısmı aromatik özelliği olan bitkilere ayrılarak koku bahçesi olarak hizmet vermektedir.
- Amerika Michigan'da 2005 senesinde hazırlanmış olan ‘‘Cobblestone Farm Historic Fountain Garden’’alanındaki fıskiyenin bazı bölümleri lavanta bahçesi gibi düzenlenerek hazırlanmıştır.
- Danimarka Kopenhag'da Georg Carstensen tarafından 1843 senesinde tasarlanmış ‘‘Tivoli Bahçeleri’’nin bir kısmı aromatik bitkiler ve lavanta ile düzenlenmiştir.
- İngiltere'de Norfolk şehrinde 1953 yılında tasarlanan, şimdiki ismi arboretum olan ‘‘Brandenham Hall Garden’’ içerdiği aromatik bitkilerle, 1895 senesinde Cornall'da

kurulmuş The National Trust Garden ise gül, hanımeli gibi kokulu bitkileriyle yılın özellikle bahar döneminde hoş kokularıyla ünlüdür.

İsviçre, Avrupa'nın yüzölçümü olarak binde 4'ü oranında alana sahip olmasına rağmen 3.000 farklı bitkisi ile Avrupa kıtasının bitki nüfusunun %20'sine sahiptir. Ancak İsviçre'nin florası incelendiğinde endemik bitki olarak sadece bir türe sahip olduğu görülmektedir. Bu bitki ''Grengiols Lalesi''dir. İsviçre genelinde mevcut olan botanik bahçeler ulusal müze statüsünde sayılmakta ve bu alanlarda yapılacak tüm aktiviteler afişlerle ülke genelinde yayınlanmaktadır. Bu aktiviteler genel olarak bitkilerin filizlenme, çiçeklenme ve estetik olarak ön plana çıktıkları dönemlerde gerçekleştirilerek ülke halkının ve turistlerin ilgisinin çekilmesi hedeflenmektedir (Torlak, 2007: 1-4).

Dünya üzerinde 250.000'den fazla çiçeklenebilen bitki vardır. Bölgeler incelendiğinde kimi alanlarda kilometrelerce alanda tek bir bitki örtüsü çeşidi mevcutken bazı bölgelerde ise birkaç metrekarede bir farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye de bu çeşitlilik açısından büyük bir zenginliğe sahiptir (Tekin, 2005; akt. Irmak, 2008: 23).

Tıbbi ve aromatik bitki bahçeleri Orta Çağ döneminin Avrupa'sında manastırlarda ayinlere eşlik etmesi ve iyileştirici etkilerine inanılarak kullanılmaktadır. Rahipler tarafından hastanelerde biberiye, gül, adaçayı gibi farklı koku ve görünüşlere sahip bitkiler hastane bahçelerinde yetiştirilmiştir. Hastaların bu bahçelerde dolaşarak moral bulması ve tedavilerinde olumlu etki yaratması hedeflenmiştir (Serez, 2011).

Günümüzde kentsel yaşamın getirdiği psikolojik yorgunluğun azaltılabilmesi için kentlerde bahçeler ve peyzaj çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalarda tıbbi ve aromatik bitkilerin daha fonksiyonel olarak kullanıldığı görülmektedir (Kara vd., 2023: 28).

İnsanlık tarihi boyunca bitkiler görsellikleriyle birlikte tatları ve kokularıyla da büyük bir öneme sahiptir. MÖ 6.yüzyılda yaşayan II. Nebuchatnezzar'ın evini özleyen eşi için oluşturduğu Babil'in Asma Bahçeleri tarihte önemli bir yere sahiptir. Bu bahçenin kraliçenin geldiği ülkedeki hoş kokan çiçeklerden ve ağaçlardan yapıldığıyla ilgili efsaneler mevcuttur. MÖ 5.yüzyılda Mısır'dan aldıkları bilgilerle Yunan ve Roma bölgelerinde ''Tıbbın Babası'' ismiyle anılan Hipokrat'ın tedavilerinde birçok farklı aromatik bitkiyi kullandığı söylenmektedir. Yunanlıların MÖ 4. yüzyılda tanrılar için çiçek bahçeleri oluşturduklarına ve bu bahçeler için İran'dan ilham aldıklarına inanılmaktadır (Sedona Aromatics, 2019).

Dünya üzerinde birçok ülkede balinaların seyredilebilmesi için turizm turları gerçekleştirilmiş ve 31 milyon sterlin gelir elde edilmiştir. Yine Raunda'da bulunan Volkanlar Milli Parkı'nda gorillerin seyredilebilmesi için turistler kişi başı 170 dolar ödemişlerdir. Fauna turizmine yönelik duyulan bu ilginin flora turizmine de yönelebileceği tahmin edilmektedir. Son dönemlerde ekoturizme karşı duyulan ilginin artmasıyla seyahat acentalarının flora turizmi konusunda çalışmalarının arttığı görülmüştür. Bu durum flora turizminin daha sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için konusu hakkında bilgi sahibi turist rehberlerine ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu alanda çalışacak rehberlerin bilgilerin orijinal adlarını ve yetişme dönemlerine ait bilgileri tam olarak bilmeleri ve buna göre güzergâh oluşturmaları gerekmektedir (Irmak, 2008: 21-22).

2.1.3. Türkiye'de Flora Turizmi

Türkiye iki kıtayı birbirine bağlayan konumu, geniş bir yüz ölçüme sahip olması, göl, akarsu, bataklık, nehir gibi değişik su kaynağına sahip olması, dört mevsimin bir arada yaşanabilmesi, coğrafi yapısı ve birçok kuş göçünün yolu üzerinde olması gibi sebeplerden dolayı zengin ve çeşitli bir bitki florasına sahiptir (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 825). Türkiye sahip olduğu coğrafi konum ve yapısıyla flora ve fauna açısından zengin olan sıradağlara sahiptir. Bundan dolayı doğa yürüyüşleri için elverişlidir. Bu avantajlı yönleri doğru ve planlı bir yaklaşımla turizm endüstrisi için değerlendirilirse birçok aktiviteye ve turizm türüne geniş olanak sağlayacaktır. Bu olanakların koruma altına alınarak turizme hizmet etmesi, tanıtılması sosyal ve ekonomik olarak katkı sağlayacaktır (Şerefoğlu, 2009: 142).

Türkiye'nin florası incelendiğinde iki farklı floranın birleşiminde bulunduğu söylenmektedir. Türkiye, Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan flora bölgelerinin etkisinde kalarak zengin bir flora örtüsüne sahiptir (Gül, 2019: 9).

Türkiye'nin flora yönünden yoğunluğa sahip olmasının sebebi Akdeniz, İran-Turan ile Avrupa-Sibirya gibi farklı üç fitocoğrafik bölgenin (bitki örtüsünün dağılışına etki eden faktörleri inceleyen bilim dalı) birleşim bölgesinde yer almasıdır (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2013: 40).

Türkiye bitki örtüsü incelendiğinde çeşitlilik açısından Avrupa'dan üstündür. Yetiştiği bölge olarak sınırlı olan endemik bitkiler açısından da Avrupa'ya göre bir avantaja sahiptir.

Türkiye'de 3.000 olan endemik bitki sayısı Avrupa'da 2.750 adettir. Örneğin Antalya'da 600 adet endemik bitki mevcuttur. İngiltere'nin genel bitki sayısı 2.000 iken Türkiye'de 8.000'dir. Akdeniz'de bulunan İspanya ve eski Yugoslavya'da endemik bitki sayısının 500 olduğu bilinmektedir. Bazı ülkelerin bitki sayıları şu şekildedir; (Morgül, 2006: 25).

- Yunanistan: 5.000
- Suriye: 3.500
- Romanya: 3.400
- Bulgaristan: 3.650
- Kıbrıs: 2.000
- İngiltere: 2.000

Türkiye sahip olduğu zengin bitki potansiyeli turizm açısından yeterince değerlendirilememiş, bu yönde yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Türkiye'de flora turizmi literatürde alternatif turizm çeşidi olarak yer almış fakat yapılabileceği bölgelerde tur güzergahlarına yönelik ciddi çalışmalar gerçekleştirilmemiştir (Irmak ve Yılmaz, 2011: 101).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanoğlu hayatın akışına dair birçok işlemi bilgisayar üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Seyahat planları uçak, otel, otobüs gibi rezervasyon işlemleri ve büyük oranda alışverişlerini internetten gerçekleştirebilirken tatil planlarını da hazırlama aşamasında güzergâh belirleme ve ilgi alanlarına uygun aktivitelerin seçiminde yine internet ve teknolojiyi kullanabilmektedir. Bu teknoloji gelişimi seyahat acentalarını da uyum sağlama çabasına sokmaktadır. Kişilere özel seyahat ve aktivite hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye flora ve fauna turizmi konusundaki potansiyeli dikkate alındığında alanında kendini geliştirmiş personel eksikliği ve internet ortamında ülkenin sahip olduğu potansiyelin tanıtılması konusu çözülmeyi bekleyen başlıklardandır (Irmak, 2008: 26-27).

Trekking faaliyetleri dağlık alanlarda dağcılık özelliklerini içermeden basit patika yolları kullanarak bölgeye ait floranın incelenebilmesi, mevsimsel açıdan farklılıklarının takip edilebilmesini içermektedir. Kişilerin bu faaliyeti yürüyüş mesafesinde olup mevsime ve yaşa göre sınırlandırılarak yapılır (Erdoğan, 2003; akt. Aklıbaşında vd., 2012: 11).

Türkiye'de doğal koruma alanları ve milli parklarda çeşitli flora ve fauna içeriklerinin görülüp tecrübe edilmesini sağlayan geziler de trekking faaliyetleri bünyesinde değerlendirilebilir. Türkiye'de 39 tane milli park mevcuttur. Bu milli parkların 32 adeti

doğrudan ya da dolaylı bir şekilde içerisinde bulunan bitkisel özellikler sayesinde koruma statüsüne sahiptir. Türkiye'de 22 tane tabiat parkı mevcut olup 20 tanesi diğerlerine göre farklı bir floraya sahiptir (Irmak, 2008: 20-22).

Alternatif turizm dallarından olan flora turizminin geliştirilmesi ve bu turizme olan ilginin arttırılması amacı ile insanların tıbbi ve aromatik bitkilere olan ilgisi yükseltilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmalar esnasında özellikle tıbbi ve aromatik bitkilerin yetişme aşamalarının gözlenebilmesi ve ülkelere özgü floranın görsel güzelliklerinin takip edilebilmesi için ''tıbbi ve aromatik bitki bahçeleri'' ve ''botanik bahçeleri'' kurulmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında halkın bilgi sahibi olabilmesi, bunlara yönelik faydaların bilinebilmesi, rekreasyon alanlarının oluşturulabilmesi ve biyoçeşitliliğinin geliştirilebilmesi amacı ile ''Tıbbi ve Aromatik Bitki Bahçeleri'' oluşturulmuştur (Tel, 2021: 1119). Dünyada birçok botanik bahçesi olduğu ve bu bahçelerin geniş bir alanda hizmet verdiği bilinmektedir. Botanik bahçeleri önemli miktarda bitki türüne ev sahipliği yaparak insanların bu bitkileri gözlemleyerek yetiştirmesi ve faydaları hakkında bigi vermek amacını yerine getirmektedir (Çelik vd., 2018: 690).

Botanik bahçeler planlanırken tıbbi ve aromatik bitkilere yönelik ayrı alanlar hazırlanması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra peyzaj çalışmalarında konuya ilgi duyan insanların daha verimli bilgi alması sağlanabilecektir (Kösa ve Güral, 2019: 45).

Türkiye'nin birçok ilinde botanik bahçeleri kurularak insanların hizmetine sunulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır (Anonim, 2016; Anonim, 2023; Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi, 2023; Onat, 2015; Yıldız, 2023; Çukurova Üniversitesi, 2023; Sakarya Belediyesi, 2021):

- Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi (Ataşehir/İstanbul),
- Zeytinburnu Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bahçesi,
- Hersek Lagünü Doğa Eğitim Merkezi ve Tıbbi Aromatik Bitkiler Bahçesi (Yalova)
- Ali Nihat Gökyiğit Botanik Bahçesi (Adana)
- Melen Botanik Vadisi (Cennet Vadisi)
- Ata Botanik Bahçesi (Yakutiye/Erzurum),
- Bursa Botanik Parkı (Osmangazi/Bursa),
- Karaca Arboretumu (Merkez/Yalova),

- İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Alfred Heilbronn Botanik Bahçesi (Fatih/İstanbul),
- Gaziantep Botanik Parkı,
- Japon Bahçesi/ İstanbul,
- Hevsel Bahçeleri/ Diyarbakır,
- Tropikal Kelebek Bahçesi, Konya,
- Japon Bahçesi/ Kırşehir-Kaman,
- Karaca Arboretumu/ Yalova.

Son yıllarda Türkiye'de flora turizmine yönelik aromatik bitkiler üzerine yapılan projeler bulunmaktadır. ''Lavanta Kokulu Köy'' projesi ile Isparta Keçiborlu ilçesine 1975 yılında 30 ailenin yetiştirebilmesi ve çoğaltabilmesi için 15'er kök lavanta getirilmiştir. Kıraç ve susuz bir araziye sahip olan köyün toprak yapısı lavantaya uyumlu olduğu için bitki hızlı bir şekilde çoğalmaya başlamış ve tüm köy için bir gelir kaynağı olmuştur. Hoş kokusu ve görüntüsü ile oluşturduğu tarlalar bölge dışında yaşayan insanların ilgisini çekmekte ve bölge için önemli bir turizm gelir kaynağı olmaktadır (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023). Bu projeyle beraber, bölgeye gelen turist sayısının dört katına çıkmış olduğu belirtilmektedir (Cesur vd., 2021: 1067).

''Aromatik Bitkiler Evi Köyceğiz'' projesi Muğla ili Köyceğiz ilçesinde ''Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi'' tarafından ilçe belediyesi ve ilçe kaymakamlığı ortaklığı ile yürütülmekte olup Köyceğiz ilçesinin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve flora zenginliğinin tanıtılarak toplum temelli turizm anlayışına katkıda bulunması hedeflenmektedir. Projede özellikle kadın istihdamının arttırılması hedeflenmekte olup projenin dünyada eğilim haline gelmiş olan ''Aromaterapi Turları''na Türkiye için güzel bir emsal olacağı ifade edilmektedir (Gelecek Turizmde, 2023).

Bir diğer proje ''Aromatik Cennet Vadisi'' isimli projedir. Bu proje Akdeniz Üniversitesi, Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (BAKA) tarafından desteklenmektedir. Alanya ilçesinin alternatif turizm çeşitlerini arttırmak hedefiyle 140 çeşit kokulu ve farklı görünümlerde olan aromatik bitkiler bölgeye dikilmiştir. Çeşitli rekreasyon alanlarına sahip olan bu vadi 190 bin metrekaredir (Cesur vd., 2021: 1067).

2012 yılında Hatay Antakya'da bulunan bir evin restore edilmesiyle Türkiye'de mevcut ilk Tıbbi ve Aromatik Bitki Müzesi faaliyete geçmiştir. Bu müze flora turizmi ile ilgili olarak önemli bir turistik nokta olmuştur (Çalışkan, 2020: 80-81).

2.1.4. Aromatik Bitkiler

Aroma sözcüğü İtalyanca kökenli olup ''hoş koku'' anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2023). Bitkilerle iyileşme yöntemi insanlığın varoluşundan bu yana kullanılan tedavi yöntemlerindendir. Doğaya ilginin giderek artması sebebiyle insanlar bitkiler üzerine daha fazla yoğunlaşmaya başlamıştır. Aromatik bitkiler ilaç olarak kullanımlarının yanı sıra, gıda ve kozmetik alanlarında da kullanılmaktadır. Aromatik bitkilerin içeriği incelendiğinde; baharat, çay, çeşni yağ ve uçucu yağ olarak kullanım alanı bulduğu görülmektedir (Başer, 2000: 21).

Tarih boyunca aromatik bitkiler insanlar tarafından yarattıkları hoş koku, görüntüleri ve sağladıkları faydalar amacı ile peyzaj amaçlı kullanılmıştır. İnsanların ilgisini çekebilmesi ve daha detaylı bilgilendirilebilmesi için aromatik bitkilere yönelik bahçe ve müze çalışmaları yapılmaktadır (Kösa ve Güral, 2019: 41-42).

Bitkiler tarih boyunca insanlar tarafından birçok amaçla kullanılmıştır. 1957 yılında Hakkari'nin güneyinde Kuzey Irak bölgesinde Şanidar Mağarası'nda yapılan kazıda ulaşılan bir mezarda gül, peygamber çiçeği, deniz üzümü, ebegümeci, civanperçemi, kanarya otu gibi bitkilere ulaşılmıştır. 60 bin yıl önceye ait olan bu mezar insanların bitkilerle ilişkisi hakkında ilk kayıt olarak kabul edilmektedir (İzmir Ticaret Borsası, 2017).

Dünyada mevcut bitki sayısının 750 bin ile 1 milyon arasında olduğu düşünülmektedir. Bu bitkilerin ancak 500 bin kadarı isimlendirilmiştir. Bu bitkilerin gıda olarak, koku nedeniyle ya da tedavi amacı ile kullanılmaları insanlık tarihiyle birliktedir. Bitkiler ile ilgili ilk yazılı kaynaklar; Kuzey Afrika, Çin ve Hindistan bölgelerinde bulunmuştur (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023: 2-4).

Dünya tarihi incelendiğinde aromatik bitkilerin farklı alanlarda çok uzun yıllardan beri kullanıldığı görülmektedir. Bu alanların başında tıp ve kozmetik gelmektedir. Günümüzde ise insanların doğal ürünlere olan ilgisinin çok arttığı ve sentetik ve kimyasal unsurlardan uzaklaşma çabalarının çoğaldığı görülmektedir. Türkiye'deki şifalı bitki ticareti dünya sıralamasında önemli bir seviyeye sahiptir. 2012 yılı itibariyle 2016 yılına kadar tıbbi

bitki ticareti %46 artış göstererek 49.1 ton olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı dikkate alındığında Türkiye'den en çok kekik ve kimyon ihraç edilmiş, karabiber ve zencefil ise ithal edilmiştir (Bayraktar vd., 2017: 216). İnsanlık tarihi boyunca bitkiler tıbbi ve aromatik olarak insanlar tarafından ilgi görmüş, özellikle sağlık alanında deneme yanılma yöntemiyle nasıl faydalar sağladığı belirlenmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Günümüzde de insanlar bu bilgi birikimi sayesinde doğal, katkısız ürünlere yönelerek tıbbi ve aromatik bitkilere ilgilerini arttırmışlardır. Bu bilgiler doğrultusunda tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimine ve gelişmesine zarar verilmeden toplanması ve korunması gelecek için oldukça önemlidir. Türkiye tıbbi ve aromatik ürünlerin ithalatında ortalama 300 milyon dolar gelir sağlamaktadır (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 835).

Geçmişten bugüne insanlar tarımsal faaliyetlerde bulunarak barınma, beslenme gibi ihtiyaçları karşılayacak ürün üretimini gerçekleştirmiştir. İnsanlar yaptıkları bu üretim esnasında, ürettikleri bitkilerin ve doğada kendiliğinden mevcut olan bitkilerin farklı faydalarını keşfetmiş ve kullanmıştır. DSÖ verilerine göre gelişmemiş ülkelerin nüfusunun %80'i kadarı bitkileri tedavi edici özelliğinden faydalanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran %40 civarındadır (Acıbuca ve Bostan Budak, 2018: 37).

Aromatik ve şifalı bitkilerin yetiştirilmesi ya da yetiştirildikleri arazinin kullanıma açılması istihdamda bir artış sağlayacaktır, kırsal bölgede yaşayan aileler için yeni bir gelir kaynağı olacaktır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin %90'ı doğal alanlarda yetişmekte ve toplanmaktadır. Bu ürünlerin bilinçsiz bir şekilde toplanması öncelikle bu bitkilerin tükenmesine neden olabilecek ve bu alandan gelir sağlayacak kişilerin gelir kaybı yaşaması ile sonuçlanacaktır (Kadiu vd., 2017: 451).

Türkiye sahip olduğu zengin florayla farklı aromatik bitkilere sahiptir. İnsanların hekimlik uygulamalarında ve bununla birlikte birçok alanda bu bitkileri kullandıkları görülmektedir. Türkiye Asya ve Avrupa kıtalarının birleşiminde olması sebebiyle sahip olduğu zengin flora sistemini çok fazla alanda kullanabilme potansiyeline sahiptir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011:52).

Günümüzde aromatik bitkiler yalnızca sağlık sektöründe kullanılmamaktadır. Sağladıkları faydalarla birlikte önemli bir ticari ürün haline alan aromatik bitkiler, tekstil, parfüm, tarım, boya gibi farklı alan ve endüstrilerde kullanılabilmektedir. Bu olgularla birlikte bitki gözlemciliği gibi faaliyetler ile ekoturizm alanına girmesi de söz konusu olabilmektedir (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 829-830; Dönmez vd., 2016: 1). Tüm dünyada içeriğinde katkı

maddesi olmayan doğal maddelerin gıda, sağlık ya da kozmetik gibi alanlarda ham madde olarak kullanılmasının yaygınlaşması sonucunda tıbbi ve aromatik ürünlere ilgi artmış, bu ürünler önemli bir ticari ürün olmaya başlamıştır. Dünyada tıbbi ve aromatik bitkilerin yıllık 60 milyar dolar kadar ticari bir hacme sahip olduğu tahmin edilmektedir (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 826).

Türkiye'deki tıbbi ve aromatik bitkiler hem doğadan toplanarak hem de yetiştiricilik ile ürün haline getirilmektedir. Bu bitkilerin kayıt altına alınarak izlenebilirliği hedeflenmektedir. Tıbbi ve aromatik bitkiler konusunda pazarlamanın örgütlü bir planlama ile küçük ve orta derecedeki firmalara ve çiftçiye uygun hale getirilmesi, bu alanda faaliyet gösteren firmalara destek verilmesi beklenmektedir (Tarım Orman Müdürlüğü, 2021). Özellikle doğal ortamında toplanan bitki türlerinin insanların bölgeye gelişlerini tetiklediği ve bölge için bir turizm faaliyeti haline gelmesini sağladığı görülmekte ve bilinmektedir. Türkiye'de tıbbi ve aromatik bitkiler, gıda, tarım ve hayvancılık bakanlığının kırsal kalkınma destekleme bölümü tarafından 2015 yılında destek alanına alınmıştır (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 829).

Türkiye'nin genel kültürüne bakıldığında, doğada bulunan çiçeklerin ve bitkilerin yerinin farklı ve önemli olduğu görülmektedir. Tarihin en eski zamanlarından bu yana bitki ve çiçekler hayatın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Er, 2017: 34). Bu bitki ve çiçek türlerinden sağlanan fayda sadece yetiştirildiği bölgeye bağlı kalmayıp diğer bölgelerden de talep görmesiyle hem ticari bir ürün halini alır hem de bölgeye ziyaret sayısını arttırır.

Türkiye yaklaşık 100 ülkeye tıbbi ve aromatik bitki ihraç etmektedir. İhracatın yapıldığı ülkelerin başında; Polonya, ABD, Kanada, Almanya, Fransa, Japonya ve Brezilya gelmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023: 16).

Türkiye'de tıbbi ve aromatik bitkilere yönelik detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Ülkemizde yetişen bitkilerin bir bölümü yurt içi ve yurt dışında tüketime sunulmaktadır. Tüketime sunulacak bitkilerin ne kadarının doğadan ne kadarının özel üretilmesi gerektiği yapılacak istatiksel çalışmalarda belirlenmeli ve buna yönelik planların hazırlanması gereklidir (Bayram, 2010: 19).

Türkiye'de üretilen bazı aromatik bitkilerin kullanım alanlarıyla birlikte üretim miktarları Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 5

Baharat bitkileri; (2011-2022) (Alan dekar olarak; üretim ton olarak belirtilmiştir)

	Anason		Kekik		Çörekotu		Rezene		Kişniş	
Yıl	**Alan**	**Üretim**	**Alan**	**Üretim**	**Alan**	**Üretim**	**Alan**	**Üretim**	**Alan**	**Üretim**
2011	211.542	14.879	77.707	10.953	-	-	-	-	-	-
2012	194.430	11.023	94.283	11.598	2.299	161	15.775	1.862	11	1
2013	152.431	10.046	89.137	13.658	3.261	352	13.848	1.994	11	1
2014	140.506	9.309	92.959	11.752	1.717	140	15.848	2.289	11	1
2015	138.118	9.050	104.863	12.992	4.681	425	15.512	1.461	150	11
2016	136.552	9.491	121.127	14.724	23.160	2.527	17.503	2.464	503	42
2017	121.833	8.418	121.472	14.477	32.560	3.094	16.525	2.022	410	29
2018	124.455	8.664	139.061	15.895	33.864	3.322	23.400	3.067	405	29
2019	239.171	17.589	157.074	17.965	37.085	3.603	33.859	4.655	155	12
2020	155.317	10.716	184.711	23.866	33.773	3.412	22.204	4.365	2.455	188
2021	110.712	6.936	199.573	21.174	83.915	6.435	13.285	2.503	2.612	253
2022	87.616	5.878	218.330	44.358	108.029	10.089	11.875	2.323	1.571	204

Kaynak: *Tarım ve Orman Bakanlığı*

Tablo 6

Parfümeri, eczacılık vb. alanlarda kullanılan bitkiler, 2011-2022 (Üretim ton olarak)

Yıl	**Haşhaş**	**Şerbetçi otu**	**Isırgan otu**	**Ada çayı**	**Gül (yağlık)**	**Lavanta**
2011	40.979	1.759	-	-	-	-
2012	3.497	1.752	0,42	7	10.225	123
2013	19.244	1.852	0,42	4	10.769	105
2014	16.223	1.832	0,42	19	10.831	297
2015	30.730	1.869	0	80	9.483	400
2016	16.550	1.846	1	411	12.267	747
2017	13.836	1.785	1	557	13.372	845
2018	26.991	1.785	1	428	14.773	1.040
2019	27.288	1.800	0	1.233	16.560	1.462
2020	20.542	1.908	0,1	1.271	18.202	3.499
2021	21.037	1.861	0,5	1.848	18.020	6.108
2022	12.240	1.051	1	2.356	19.879	7.722

Kaynak: *Haşhaş (kapsül) için, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, diğer ürünler için, Tarım ve Orman Bakanlığı*

Türkiye'de üretilen tıbbi ve aromatik bitkiler anason, kekik, çörekotu, rezene, kişniş, haşhaş, şerbetçi otu, ısırgan otu, adaçayı, gül ve lavantadır. Bu bitkilere ait tablo 5 ve tablo 6 incelendiğinde ürünlerin her yıl üretildiği görülmektedir.

Tablo 7

2021 yılı organik bitkisel üretim verileri

	Çiftçi Sayısı	**Üretim Alanı (Ha)**	**Üretim Miktarı (Ton)**
BALIKESİR			
ADAÇAYI	1	0,41	0,00
ALTINOTU (ÖLMEZ ÇİÇEK)	1	0,26	0,00
ARONYA	1	0,01	0,00
BİBERİYE (ROZMARİN)	2	0,06	0,30
BÖĞÜRTLEN	1	0,01	0,04
FESLEĞEN (REYHAN)	1	0,05	0,08
KANTARON	1	0,42	0,00
KARABAŞ OTU	1	396,40	7,93
KEKİK	3	86,91	0,52
LAVANTA	2	0,42	0,80
MÜRVER	1	0,03	0,00
NANE	2	0,10	0,55
PAPATYA	2	3,15	0,99
REZENE	1	0,01	0,35
YABAN MERSİNİ (MAVİ YEMİŞ)	2	0,02	0,10

Kaynak: *Tarım ve Orman Bakanlığı*

Tablo 7'de Balıkesir ili sınırları içinde çiftçiler tarafından üretilen organik bitki üretim verilerinin alan ve üretim miktarları gösterilmektedir. Organik tarım; bitkilerin üretilirken herhangi bir kimyasal katkının kullanılmadan her aşamasının kontrol edilerek sertifikalandırıldığı üretim biçimidir. Kanun ve yönetmeliklere uygun üretilen tüm bitkisel ve hayvansal ürünleri içerir. Bu tarım çeşidinin amacı havayı, suyu, toprağı kirletmeden tüm canlıların sağlığını korumaktır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Türkiye'de üretilerek ihraç edilen tıbbi ve aromatik bitkilerden başlıcaları ıhlamur çiçeği, kekik, nane, kimyon, rezene tohumu, ada çayı, defne yaprağı, sumak, mahlep, anason, ardıç kabuğu, biberiye ve çemendir. Dünyada ''Gerçek Defne Yaprağı Türkiye'den Gelir'' ifadesinin oluşmasının sebebi defne yaprağının Türkiye için en önemli tıbbi ve aromatik

bitkilerden olmasından dolayıdır. 2008 yılı incelendiğinde baharat konusundaki ihracatın %20'den fazlası defneyaprağıdır. Bu ihracat genel olarak Belçika, Almanya, Polonya, Hollanda, Filipinler, Vietnam, ABD, Brezilya, Japonya, Rusya Federasyonu ve Romanya'ya yapılmaktadır. Türkiye'de anason üretimi genel olarak Ege ve Orta Anadolu bölgelerinde yapılmaktadır. Yıllık üretim 9 bin tona yakındır. Türkiye'nin anason ihtiyacının %80'i İspanya, ABD, Paraguay, Brezilya, Peru, İtalya, Almanya, Hollanda ve Belçika'ya yapılmaktadır. Dünyadaki anason pazarı ortalama 10 bin tondur. Türkiye'nin yine 2008 senesinde ürettiği kimyon miktarı 8.879 tondur. İhracat edilen baharatların içinde kimyonun payı %7'den fazladır. Türkiye üretim miktarı olarak en büyük kimyon üreticisi ülkelerden biridir. Kimyon ihracatının yapıldığı başlıca ülkeler İsrail, ABD, Fransa, Brezilya ve Almanya'dır (Bayram vd., 2010: 9-11).

Tıbbi ve aromatik bitkiler; botanik, fotoğrafçılık, sağlık turizmi ve benzeri farklı turizm çeşidi ile ilgili olduğundan önemli bir turizm ürünü olarak bilinmektedir (Demirtaş ve Kalaba, 2020: 836).

2.1.5. Endemik Bitkiler

Endemik kelimesi endemos kökünden gelmektedir ve yerli anlamına gelmektedir. Endemik belirli bir alan, bölge ya da ülkeye has olan ender bulunan anlamında kullanılır. Türkiye'de endemik bitki türlerinden bazıları bulunduğu bölgelere göre şu şekildedir (Bilkent Üniversitesi, 2023):

- Kazdağları; Kazdağı göknarı (Abies equi-trojani)
- Eğirdir güneyi; Kasnak meşesi (Quercus vulcanica)
- Köyceğiz-Dalaman; Sığla veya Günlük ağacı ve ormanları (Liquidambar orientalis)
- Beşparmak Dağları (Ege bölümü); Kral eğreltisi (Osmunda regalis)
- Datça yarımadası; Datça hurması (Phoneix theophrasti)

Literatür taramasında farklı kaynaklarda Türkiye'ye ait endemik bitki türlerinin sayısı değişik rakamlarla belirtilmiştir. Kurnaz ve Babür'ün (2018) çalışmasında endemik bitkilerin bulunduğu şehirlere bakıldığında Muğla, Erzurum, Antalya, Konya ve İçel ön planda gözükmektedir. 553 farklı çeşit endemik bitkinin bulunduğu Antalya birinci sıradayken 316 tür ile Erzincan'ın ikinci sırada yer aldığı belirtilmiştir. Şengül ve Kaya'nın (2017: 115) çalışmasında ise illerin endemik bitki varlığına bakıldığında Antalya'nın 862 ile

en yukarıda olduğu, ardından Mersin, Konya ve Sivas'ın geldiği belirtilmiştir. Bu alanda en az endemik bitki türüne sahip ilin ise Bartın olduğu görülmekte, ardından Yalova, Edirne ve Düzce görülmektedir.

Türkiye'de 10.000 bitki türü mevcuttur. Bunların yaklaşık 3.000 adeti endemik bitkidir. Bu sayı dünyada önemli bir yere sahiptir. Türkiye bulunduğu coğrafi konum ile Avrupa'nın mevcut endemik bitki türlerinden daha fazla ve farklı endemik bitki türüne sahiptir (Gökçe vd., 2017: 1130). Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı endemik bitki çeşitliliğinin sebebi bölgesel olarak hava ve yer şekillerinin farklılık göstermesidir (Şenkul ve Kaya, 2017: 118). Diğer ülkelerden endemik bitki sayılarına örnek vermek gerekirse ABD: 4036, İtalya: 712, İsveç: 1'dir (Kurnaz ve Babür, 2018).

Avrupa kıtası ile bitki türleri karşılaştırıldığında Türkiye'nin sahip olduğu tür zenginliği daha net ortaya çıkmaktadır. Tablo 8'de bazı ülkelerin bitki tür sayıları ve endemik bitki türü sayıları yer almaktadır.

Tablo 8

Bazı ülkelerin bitki tür sayıları ve endemik tür sayıları

Ülke	**Tür Sayısı**	**Endemik Sayısı**
Bulgaristan	3.750	250
Danimarka	1.000	0
İngiltere	1.756	73
İspanya	7.500	516
İtalya	5.599	712
İzlanda	485	1
Macaristan	2.450	50
Norveç	1.253	11
Polonya	2.468	15
Yunanistan	4.992	1.100
Türkiye	10.000	3.000

Kaynak: *Sönmez, 2008: 166*

Tablo 8 incelendiğinde Türkiye'de bulunan bitki sayısının ve endemik bitki sayısının diğer Avrupa ülkelerinin çok üzerinde olduğu görülmektedir. Ülkelerin doğal kaynakları ve doğal güzelliklerinin en önemli unsurlarından biri florasıdır. Bitki türlerinin belli bir ülke sınırları içinde kalması endemizm oranının yüksekliğine bağlı belirlenir (Irmak, 2008: 24).

İzolasyon ve iklim değişikliklerinde oluşan farklılıklar endemik bitkileri oluşturmaktadır (Solak ve Kılınç: 18). Bu değişiklikler ülkelere veya bölgelere özgü bitki çeşitlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Tablo 9

Türkiye florası endemik taksonlarına ait lokasyonun bölge ve bölümlere göre dağılımı

BÖLGE/BÖLÜM	**ENDEMİK LOKASYON SAYISI**	**ENDEMİK LOKASYON ORANI**
Akdeniz Bölgesi	**3.321**	**34,3**
Antalya Bölümü	1.632	16,9
Adana Bölümü	1.689	17,5
Doğu Anadolu Bölgesi	**1.848**	**19,1**
Yukarı Fırat Bölümü	1.088	11,2
Erzurum-Kars Bölümü	188	1,9
Yukarı Murat-Van Bölümü	344	3,6
Hakkâri Bölümü	228	2,4
İç Anadolu Bölgesi	**1.564**	**16,2**
Yukarı Sakarya Bölümü	269	2,8
Konya Bölümü	475	4,9
Orta Kızılırmak Bölümü	550	5,7
Yukarı Kızılırmak Bölümü	270	2,8
Karadeniz Bölgesi	**1.528**	**15,8**
Doğu Karadeniz Bölümü	722	7,5
Orta Karadeniz Bölümü	305	3,2
Batı Karadeniz Bölümü	501	5,2
Ege Bölgesi	**864**	**8,9**
Asıl Ege Bölümü	618	6,4
İç Batı Anadolu Bölümü	246	2,5
Marmara Bölgesi	**306**	**3,2**
Çatalca-Kocaeli Bölümü	85	,9
Yıldız Dağları Bölümü	7	,1
Ergene Bölümü	10	,1
Güney Marmara Bölümü	204	2,1

Tablo 9'un devamı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi	**246**	**2,5**
Orta Fırat Bölümü	135	1,4
Dicle Bölümü	111	1,1
TOPLAM Bölge/Bölümü	**9.677/9.677**	**100/100**

Kaynak: *Şenkul ve Kaya, 2017: 114*

Tablo 9'a göre en yüksek endemik bitki sayı ve oranına 1689 lokasyon sayısı, %17,5 lokasyon oranıyla Adana'nın sahip olduğu ve onu 1632 lokasyon sayısı, %16,9 lokasyon oranıyla Antalya'nın izlediği görülmektedir. En az endemik bitkiye sahip olan bölümler ise, lokasyon sayısı 7 ve lokasyon oranı %0,1 olarak Yıldız Dağları bölümü ve onu 10 lokasyon sayısı, %0,1 lokasyon oranıyla Ergene bölümüdür (Şenkul ve Kaya, 2017: 114).

2.2. Balıkesir İli Erdek İlçesi Hakkında Genel Bilgiler

2.2.1. Tarihi Bilgileri

Erdek geçmişte Artake ismi ile bilinmektedir. Bu isimden yola çıkarak bölgenin Sitler tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Artake ismi Sitler'in ünlü krallarından biridir. Erdek tarihi MÖ 5400'lü yıllara dayanmaktadır. Tarihi incelendiğinde Artake'den ilk bahseden Herodot'tur. Byzantionlu Stephanos, Timosthenes adında İlk Çağ tarihi yazarının Artake'nin Kyzikos'ta bir dağ ve önündeki adacığın ismi olduğunu yazdığını belirtmiştir. Plinius bu adanın isminin Artacaeon olduğunu belirtir. Bunların haricinde Artake ile ilgili belirgin bir bilgi bulunmamaktadır. Helenistik çağ döneminde Artake Kyzikos'un parlayan bir bölgesi olmuş, zamanla bu özelliğini yitirerek Kyzikos'un dışarıda kalan bir köyü pozisyonuna dönmüştür. Tarihçi Herodot'a göre zamanında bölgede büyük bir liman olduğu, bununla birlikte bir tersanenin mevcut olduğu belirtilmektedir. Bölge 1339 senesinde Süleyman Paşa tarafından Türk hakimiyetine geçirilmiştir. 1807 senesinde Karesi Sancağına bağlanmıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 1926 senesinde Bandırma'ya ait bir nahiye iken 1928 senesinde Balıkesir iline bağlı bir ilçe olması kararlaştırılmıştır (Arslan, 2005: 42; Erdek Ticaret Odası, 2023).

1639 senesinde Evliya Çelebi Erdek'e iki kere gelmiştir. Bu ziyaretlerinde bahsettiği konular iki katlı evler, dört mihraplı camiler, han ve hamamlar ve dokuz farklı şaraptır. Evliya Çelebi ilginç bir anısında Erdek limanında bulunan Zeytinli Ada'dan bahsetmektedir. Seyahatname adlı eserinde bu bahis şu şekilde geçmektedir.

> «Bu Erdek'in karşı garbında bir mil bait derya içere taam sofrası kadar bir yerde kaynar bir ılıca suyu vardır ki Adem içine girmeyi tahammul edemeyip deryaya karıştığı yerde gusul ederler. İki türlü hasai kudret bireşince gusul edenler hayati cavidani bulurcasına memnun ve sıhatül vücut olurlar.» satırları ile Evliya Çelebi Zeytinli Ada'da bulunan şifalı sulardan bahsetmektedir (Erdek Ticaret Odası, 2023).

Agrida Tarım ve Turizm Derneği'ne (2023) göre Erdek ilçe sınırlarındaki tarihi kent ve alanlar şu şekilde belirtilmiştir.

- Arteka
- Kyzikos Antik Kenti
- Argonotlar Destanı
- Kyzikos Sur Duvarları
- Kyzikos Limanları
- Akropol
- Hadrianus Tapınağı
- Anfi Tiyatro
- Tiyatro
- Bouleterion
- Güney Agora
- Hadrianus Agorası
- Metroon
- Mermer Anıtlar
- Zeytinli Ada
- Seyitgazi
- Apostol
- Palata Çeşmesi

- Tavşanlı Ada
- Muhla Kalesi
- Kirazlı Manastırı
- Narlı Kilisesi
- Paşa Limanı

2.2.2. Yerleşim Yeri ve Sınırları

Marmara Bölgesinde yer alan Balıkesir ili, batı tarafında Ege, kuzey tarafında ise Marmara denizine kıyı şeridi olan bir ildir. Bu özellikleri Balıkesir için büyük öneme sahiptir. Erdek, Marmara Denizi'nin güneyinde mevcut Kapıdağ Yarımadası'nda Erdek Körfezi'ndedir. Balıkesir ilinin haritadaki konumu Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Balıkesir ilinin haritadaki konumu

Kaynak: Anonim, 2024

Balıkesir'in; Susurluk, Altıeylül, Dursunbey, Karesi, Sındırgı, Marmara Adası, Gönen, Erdek, Havran, Kepsut, İvrindi, Edremit, Bigadiç, Burhaniye, Ayvalık, Balya, Manyas, Gömeç, Savaştepe ve Susurluk olmak üzere 20 tane ilçesi mevcuttur. Yüzölçümü 14.299 km2 olup Bursa, İzmir, Kütahya, Çanakkale ve Manisa illerine komşudur (Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023).

Balıkesir ili Erdek ilçesi dar ve kısa bir tombolo (bir adayı karaya veya adaları birbirine bağlayan set) ile anakaraya bağlı, eski dönemlerde bir ada olduğu belirlenmiş Marmara Denizi'nin güneyinde yer almaktadır. Yüzölçümü 300 km2 'dir. Kuzey ve batı bölgelerinde yüksekliği 700-800 metreyi bulan dağlar bulunur. Kapıdağ Yarımadası'nın 17.686 hektarını ormanlar oluşturur. Anakara ile birleştiği tombolonun batı tarafında Erdek Körfezi, doğu yanında Bandırma Körfezi yer alır. Erdek Türkiye'nin ilk sayfiye yerlerindendir (Erdek Belediyesi, 2022).

Kapıdağ Yarımadası bir tombolodur. Daha önceden kıyıya yakın olan ve ada halinde bulunan bölge batıdan ve doğudan iki farklı kordon ile karaya bağlanmıştır. Bu iki farklı kordon arası en başta bir lagün iken sonra içi dolarak kara ile birleşmiştir. Belkıs tombolosu hava şartlarına bağlı olarak yağışlı olmasıyla bataklık haline dönmüştür. Bu bölge ilk çağlarda denizcilik açısından gelişmiştir. Tarihi kaynaklarda Kapıdağ bölgesi ile kara bağlantısını sağlayan bir kanal açıldığından bahsedilmektedir (Taştüner, 1993: 3).

İlçenin güney doğusunda boyun şeklinde Kapıdağ'a bağlı bulunan, ''Seyitgazi Tepesi'' ve onun güneybatısında tümü taşlık ve ağaçsız olan ''Tavşan Adası'', kasabanın karşısında küçük bir ada olan tarihi ''Zeytin Adası'' bulunmaktadır. Kapıdağ Yarımadası'nın en yüksek yeri ''Dede Bayırı Zirvesi'' dir.

2.2.3. Nüfusu

Erdek'te yaşayan kişi sayısının 1891 yılında yapılan Osmanlı nüfus sayımında 33.007 olduğu belirtilmiştir. Bu nüfusun büyük çoğunluğu (%89) Rumlardan oluşmakta olup Türk nüfusu 3.070 kişidir. O dönemde merkez nüfusunun %91'ini Hristiyanlar oluşturmaktaydı. 1807 yılında Karesi Sancağına bağlı bir kaza olup 1930'lu senelere kadar Bandırma'ya bağlı olan bucak haline geldi ve bu tarihlerde ayrılarak bir ilçe merkezi olmuştur. 1924 Mübadelesi ile Rumların boşaltmış olduğu ilçe merkezi ve köylerine Karacaova ve Kavala Pomakları (Selanik), Giritli ve Boşnak göçmenler yerleştirilmiştir (Erdek Belediyesi, 2023).

Kapıdağ Yarımadası, Erdek ilçe merkezi ve yarımada olarak düşünüldüğünde merkezde 6 mahalle yarımada bölgesinde ise 22 mahalle mevcuttur. Tablo 10'da mahalle bazında nüfus değerleri gösterilmiştir.

Tablo 10

Erdek ilçesi mahalle bazında nüfus değerleri

BELEDİYE ADI	MAHALLE ADI	TOPLAM	ERKEK	KADIN
ERDEK	ALAETTİN	**2.761**	1.393	1.368
	AŞAĞIYAPICI	**216**	112	104
	ATATÜRK	**3.849**	1.903	1.946
	BALIKLI	**158**	77	81
	BALLIPINAR	**402**	194	208
	BELKIS	**237**	123	114
	ÇAKIL	**1.556**	771	785
	ÇELTİKÇİ	**235**	124	111
	DOĞANLAR	**261**	142	119
	HALİTPAŞA	**2.177**	1.043	1.134
	HAMAMLI	**229**	129	100
	HARMANLI	**310**	162	148
	İLHAN	**357**	194	163
	KARŞIYAKA	**2.154**	1.092	1.062
	KESTANELİK	**333**	169	164
	NARLI	**661**	348	313
	OCAKLAR	**1.526**	778	748
	ORMANLI	**150**	83	67
	PAŞALİMANI	**181**	91	90
	POYRAZLI	**242**	118	124
	SAHİL	**1.022**	503	519
	ŞAHİNBURGAZ	**458**	232	226
	TATLISU	**789**	423	366
	TURAN	**431**	226	205
	TUZLA	**142**	68	74
	YALI	**7.831**	3.756	4.075
	YUKARIYAPICI	**928**	473	455
	ZEYTİNLİ	**2.442**	1.438	1.004
	TOPLAM	**32.038**	16.165	15.873

Kaynak: ADKNS Mahalle Nüfusları, TÜİK, 2023

Yalı, Atatürk, Alaattin, Sahil, Zeytinli ve Halitpaşa mahalleri kentsel mahalle olup diğerleri kırsal mahallelerdir. Bölgedeki Karacaovalı Pomakları Narlı, Turanköy, Ocaklar ve İlhanlar köylerinde yaşamaktadır. Narlı ve İlhanlar'da az sayıda Giritli muhacirler de bulunmaktadır. Bölgedeki Kavalalı Pomaklar Ballıpınar, Düzler ve Yukarı Yapıcı köylerinde yaşamaktadır (Erdek Ticaret Odası, 2023).

2.2.4. İklim Yapısı

İki farklı iklim geçişine sahip bölgede akdeniz ve karadeniz iklim çeşitlerinin birleşim özellikleri mevcuttur. Erdek konumu vasıtasıyla akdeniz ikliminin özelliklerini barındırmaktadır. Kuzeyden gelen rüzgarlara kapalı olmasıyla ılıman özelliği ortaya çıkmaktadır. Bu özellik Erdek için yaz aylarında serinliği, kış aylarında ise soğuk olmamasını sağlamaktadır. İklim yapısındaki bu özellikler bitki örtüsünde de kendisini göstererek endemik ve aromatik bitkilerin yetişmesini sağlamaktadır (Kılıç, 2020: 24).

Yapılan araştırmalarda Erdek bölgesinde ölçülen deniz suyu sıcaklığı mayıs-haziran için ortalama 28, temmuz-ağustos için 33, eylül-ekim için ise 30 derecedir. Bölgenin %80'inde ormanlık alanlar bulunmaktadır. Kapıdağ dünyada hava kalitesinde oksijen oranı yüksek olan bölgelerden biridir (Agrida Tarım ve Turizm Derneği, 2023).

2.2.5. Erdek'in Aromatik ve Endemik Bitkileri

Uysal vd. (2010) yaptığı çalışmaya göre; bölgede 2004 ile 2006 yılı arasında etnobotanik (insan-bitki ilişkisi) bir araştırma çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada 7 köyden 119 katılımcı ile görüşülmüştür. Değerlendirmeye alınan bitkilerin kullanımı hakkında elde edilen bilgi çerçevesinde tıbbi, gıda, boya, yakıt, süs ve farklı amaçlar için toplamda 47 bitki familyasında 88 taksonun (cins, tür, alt tür, vs.) tamamı etnobotanik olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmaya göre Kapıdağ Yarımadası köylerinde kök, yaprak ve çiçekleriyle tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler yerel adları ile şunlardır:

- Yılan otu, çitlembik, karabacak otu, papatya, pelin otu, çakırdiken, sultan otu, pamuk otu, sarı kantaron, kırmızı kantaron, iğde, atkuyruğu, karabaş otu, melisa,

mercanköşk, biberiye, adaçayı, ebegümeci, mersin, sinir otu, ayrık otu, kislek, ısırgan.

Kapıdağ Yarımadası köylerinde gıda olarak kullanılan bitkiler yerel adları ile şunlardır:

- Sumak, dereotu, tere, çakşır, kazayağı, hindiba, şevketi bostan, kenger, ıştır, iğde, ballıbaba, nane, ahlat, madımak, ısırgan, semizotu, böğürtlen, güvem, kumarika (dağ çileği).

Kapıdağ bölgesini geniş bir alanda kermes meşesi, yaban mersini, dikenli ardıç, sakız ağacı, İsa'nın dikeni, kaya gülü, dikenli burnet, tepeli lavanta, Girit kaya gülü ve defne kaplamaktadır (Uysal vd., 2010: 16).

Ege Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nün Kapıdağ Yarımadası'nın fitososyolojik (bitki sosyolojisi) ve fitoekolojik (bitki ekolojisi) yönden incelendiği çalışmaya göre alanda 8 bitki birliği tespit edilmekte ve her birliğe ait 7 adet alt birlik belirlenmektedir. Konu olan bu birlikler sintaksonomik (sosyolojik ünite) şekilde sınıflandırılır. Yine bu çalışmaya göre 96 familya 359 cins ve 668 takson belirlenmiştir (Öner, 2010: 1-36).

Bölgede yapılan araştırmaya göre 98 farklı bitki taksonu belirlenmiştir. 41 tanesi yiyecek ve baharat 65 tanesi tıbbi amaçlı, 6 tanesi süs, 4 tanesi yakacak, 4 tanesi boya ve 15 tanesi yöreye ait yapı ve kişisel bakım gibi farklı amaçlarda kullanılmaktadır (Kendir ve Güvenç, 2010: 66).

Erdek bölgesinde kıyı ve yamaç kısımları zeytin ağaçları ile kaplıdır. Orta kesimlere gelindiğinde dağlık ve makilik bitki örtüsü mevcuttur. Yarımadada ‘‘şifalı bitkiler’’ incelendiğinde çok geniş bir yelpaze görülebilmektedir. Bu endemik ve aromatik bitkiler kendiliğinden yetişmektedir. Bölge incelendiğinde kekik, ayı sarımsağı, ebegümeci, yonca, papatya, ökse otu, karabaş otu görülmektedir. Kapıdağ Yarımadası'nda kırmızı soğan ve zeytin üretimi önemli bir tarımsal faaliyet olarak görülmektedir. Bölgenin doğal yapısının uygunluğu sayesinde bütün meyveler yetişebilmektedir. Türkiye'ye ait olan karasal, akdeniz ve karadeniz iklimlerinin özellikleri bölgede ayrı ayrı görülebildiği için kırmızı biberden buğdaya kadar farklı tarımsal faaliyetler de gerçekleştirilebilmektedir (Erdek, 2023).

Erdek Belediyesi Faaliyet Raporu'na (2022: 117) göre tarımsal hizmet faaliyetlerinde devam eden projeleri arasında ‘‘Demonstrasyon (tanıtım) Amaçlı Lavanta Üretim ve Yetiştiriciliği’’ ve ‘‘Kapıdağ Çiçekli Bitkiler Kitap Çalışması’’ bulunmakta olup ‘‘Kapıdağ

Yarımadası'ndaki Tıbbi Aromatik Bitkiler ve Endemik Bitkilerin Envanterinin Oluşturulması Projesi''3 yıldır devam etmektedir. Bu proje kapsamında bölgede mevcut olan flora yapısı incelenerek zengin çeşitliliğe sahip Kapıdağ Yarımadası bitki örtüsündeki bitki çeşitliliğinin kayıt altına alınması ve bu konuda çalışmalar yapılması hedeflenmektedir. Duyurular çalışma sonucunda oluşturulacak bir kitap basımı sayesinde yapılacaktır (Erdek Belediyesi Faaliyet Raporu, 2022: 123).

2.2.6. Ulaşım

Kapıdağ Yarımadası Bursa'ya 117 km., Çanakkale'ye 163 km., Balıkesir'e 107 km., Gönen'e 55 km. olup Bandırma'ya ise 22 km. mesafededir. İstanbul'dan deniz yolu ile 2.5 saatte ulaşılabilmektedir (Erdek Ticaret Odası, 2023). Deniz yolu ile günde 3 kez İDO Bandırma-Yenikapı (Hızlı Feribot Hattı) araçsız seferleri mevcuttur. Erdek-Tekirdağ limanları arasında Ro-Ro taşıyıcılığı yapan gemiler ile gerek araç gerek yaya olarak ulaşım sağlanmaktadır.

Erdek ilçesi merkez kabul edilerek Kapıdağ Yarımadası'nı kıyı şeridinden dolaşma olanağı vardır. Bu tur toplamda 95 km'dir (Kılıç, 2020: 31).

İstanbul, Bursa, Çanakkale ve Ankara'dan Erdek ilçesine düzenli otobüs seferleri bulunmaktadır. İlçe içerisinde turistler ulaşımlarını genellikle yürüyerek yaparken alternatif olarak bisiklet ve motosiklet kiralanması mümkündür. Erdek terminalinden bütün köylere ve Bandırma'ya düzenli seferler gerçekleştirilmektedir (Erdek Ticaret Odası, 2023). Kara ve deniz yolu ile Erdek'e ulaşım şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Deniz ve kara yolu ile Erdek'e ulaşım
Kaynak: İstanbul'dan Erdek Ocaklar/ Narlı'ya Ulaşım, 2023

2.2.7. Sosyal ve Kültürel Yapı

Erdek ilçesinde özellikle Ocaklar, Tatlısu ve merkezde bulunan çay bahçeleri, bölgelerin yöresel ürün stantları, restoranlar sosyal ilişki kurmak için ve turizm faaliyetlerinde önemli bir rol almaktadır (Kılıç, 2020: 33).

1924 yılında yaşanılan mübadele sonucunda bölgenin sosyo kültürel yapısında değişiklikler ortaya çıkmıştır. Mübadele sonucunda gelen halk ile giden halk arasında yaşanan kültürel değişim bölgeye has özellikleri ortaya çıkarmıştır. Örneğin bölgenin yemek kültürü mübadele sayesinde Girit bölgesinden yoğun olarak etkilenmiştir. Bölgedeki sosyal ve ekonomik yapı sayesinde ve bölgeye has ürünlerin de etkisiyle çeşitli festivaller ve törenler yapılmaktadır. Bölgede yetişen mor soğan, kiraz, nar ve zeytin gibi ürünler kültürel yapıyı da etkileyerek toplum yaşamında yer almıştır.

Yukarıyapıcı kırsal mahallesinde yoğun olarak üretilen kiraz için her yıl festival düzenlenmektedir. Bölgenin tarihsel gelişimiyle Ortodoks mezhebine ait etkiler sonucunda Kirazlı Manastırı'nda ayinler düzenlenmektedir.

Bölge halkı Rumeli aksanıyla konuşmaktadır. Mübadele sonucunda Yunanistan'dan gelenler Pomak köylerini oluşturmaktadır. Bu köylerde yaşça büyük olanlar Pomakça konuşabilmektedir. Bölgede Girit Rumcasını da konuşabilen yaşlılar da vardır. Bazı köylerin

isimleri Rumca olarak da halk tarafından bilinmektedir. Bu köyler şunlardır; Narlı (Rutya), Turanlar (Fatya), Ocaklar (Gonya), Doğanlar (Dragonda), İlhanlar (Erek). Bazı mevkiler de Rumca isimleri ile anılmaktadır. Bu mevkilerin isimleri; Katikirman, Gedeve, Polakes, İskafiye, Palata, Apostol ve Kastri'dir (Erdek Ticaret Odası, 2023).

Cumhuriyetin ilanından önce Rum nüfusunun bulunduğu en yoğun bölgelerden biri Erdek'tir. Bölgede başlıca ekonomik faaliyet olarak turizm gelmektedir. Tarımsal faaliyetlerde de zeytincilik ön planda olup kırmızı soğan üretimi de önemli bir yer tutmaktadır (Erdek Ticaret Odası, 2023). Bölgenin deniz kenarında olması sebebiyle balıkçılık faaliyetleri yoğun bir şekilde gerçekleştirilmekte olup Türkiye'nin en büyük balıkçı köyü olarak anılan Çakıl Köyü bu bölgededir.

2.2.8. Erdek'te Turizme Yönelik Bilgiler

Türkiye'de 1970 ve 1980'li yıllarda turizm faaliyetlerinin en yoğun olduğu destinasyonlardan biri Erdek ilçesidir. Yaz döneminde ilçenin nüfusu üçe katlanmaktadır. O dönemlerde ilk olarak Alman turist kafilelerinin geldiği turlar organize edilmiştir. Turizmdeki talebin artmasıyla birlikte yerel halk evlerinin pansiyon olarak turistlere kiralamaya başlamıştır. Yine bu dönemlerde ilçede bulunan yiyecek ve içecek işletmelerinin sayısı hızlıca artmıştır. Bölgenin ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayanırken turizm faaliyetleri yerel halk tarafından ilgi görmüş ve yeni bir ekonomik faaliyet olarak sahiplenilmiştir. Bölgede turizm faaliyetlerinin hızlıca artmasıyla bölgeye yapılan turizm yatırımları da artmıştır. Türkiye'de ilk turizm işletme belgelerinden bazıları Erdek'in yerel yatırımcıları tarafından alınmıştır. Bu ilk yatırımcılar günümüzde de faaliyetlerine devam etmekle birlikte büyüyen turistik talebe yeterince cevap verilemediği görülmektedir (Özdamar ve Çakıcı, 2021: 177).

Erdek sahilleri incelendiğinde altın rengine benzer bir kuma sahip olduğu görülmektedir. Erdek Türkiye'deki sayılı, güzel, tabii plajlardandır. Plaj Edincik bölgesinden başlayarak Çuğra mevkiine kadar devam etmektedir. Plajlarda genel olarak turizme yönelik konaklama tesisleri ve kamp alanları mevcuttur. Ormanlı, Ocaklar, Narlı, Turan köylerinde doğal kumsallar bulunmakta ve bunların haricinde birçok koy turizme hizmet etmektedir (Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023).

Erdek bölgesinde turistik faaliyetlerin deniz turizmi ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Bölgenin doğal, kültürel yapısı ve tarihi zenginlikleri incelendiğinde farklı turizm türleri için de büyük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bölgenin yurt içi ve yurt dışında yeterince tanıtılamaması, bununla birlikte ilgili kurum ve kuruluşların doğru planlar yapamaması sebebiyle farklı turizm türleri yeterince gelişememiştir. Örneğin; Kapıdağ Yarımadası'nın yoğun orman örtüsüne sahip bölgeleri doğa yürüyüşleri için, bazı koy ve burunları rüzgâr sörfü için, içinde barındırdığı köyler kamp aktiviteleri için, Kapıdağ Yarımadası tüm olarak düşünüldüğünde, flora, foto safari, cip safari için uygun olduğu söylenebilmektedir (Arslan, 2005: 47-48).

Erdek bölgesi doğal güzellikleri ve kültürel yapısı ile Türk turizminde önemli bir destinasyon olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kaynakların turizm amacı ile etkin bir şekilde kullanılması ve geliştirilebilmesi, ekoturizmin ilkelerine yönelik plan, program yapılması gerekmektedir (Arslan, 2005: 29). Arslan'ın (2005: 51) yaptığı çalışmaya göre Erdek bölgesindeki ekoturizm faaliyetlerinin arttırılması için bazı önerilerde bulunulmuştur;

- Erdek bölgesinde mevcut bitki ve hayvan çeşitliliğinin uzmanlar tarafından araştırılması ve sınıflandırması gereklidir.
- Bölgeye ait ekoturizm haritası hazırlanmalı ve envanter oluşturulmalıdır.
- Yöreye ait tüm özellikler gerek basın yayın yolu ile gerekse akademik çalışmalar ile ülke içinde ve dışında tanıtılması gerekmektedir.
- Kapıdağ Yarımadası'nda köylere yakın ya da ormanlık alanlarda kamp yerleri ve turistik faaliyet noktaları oluşturulmalıdır.

Erdek ilçe merkezinde bulunan dalış kulübü, bünyesinde bulundurduğu profesyonel ekipler ile gelen ziyaretçilere bölgenin su altı zenginliklerini göstermekte ve turizm alanında aktif bir rol oynamaktadır.

Erdek ilçesi 34.75 km. kıyı şeridine sahip olarak Balıkesir'de dördüncü sıradadır. Plaj uzunluğu olarak üçüncü sırada olan Erdek 14.5 km'lik bir plaja sahiptir. Erdek'te bakanlıktan onay almış 15 tesiste 1789, yatırım belgesi olan 14 işletmede 2411, belediye belgeli 95 işletmede 2034, 15 kamuya ait kampta 4697 yatak kapasitesi vardır (Erdek Ticaret Odası, 2023).

Turizm açısından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen ilçede bazı altyapı ve üstyapı sorunları mevcuttur. Sektör farklı turizm hedefleri koymak yerine sadece yaz turizmi

ile yetinen bir anlayış içinde olup yeterince eğitimli personel bulunmamaktadır. Erdek ilçesi bulunduğu konumla birçok büyük kente yakınlığı sayesinde iç turizme yönelik büyük bir hizmet vermektedir. Erdek'te dağların varlığı mikro-klima özelliğini ilçeye kazandırmaktadır (Erdek Ticaret Odası, 2023).

Erdek turizm sezonu haricinde nüfus bakımından Türkiye'nin küçük ilçelerinden biridir. Turizm sezonunda ise gördüğü yoğun ilgi sayesinde nüfus sayısının kat ve kat üstünde misafir ağırlamaktadır. Sahip olduğu doğal güzellikler ve tarihi kültürel yapısı ile Türkiye'nin cennet köşelerinden biri kabul edilebilir. Kara ve deniz avcılığı bölgede gerçekleştirilebilmektedir. Çevresinde birçok ören yeri mevcut olan ilçede Roma döneminde ait eser ve kalıntılara rastlanmaktadır. Bölgede Kzykos Harabeleri en ünlü tarihi alanlardandır. Bu alan, Saba Melikesi Belkıs ile Hz. Süleyman'ın yan yana geldiği bölge olarak bilinir. Hadrinaus Mabedi de Erdek bölgesindedir. Mabet zamanla yıkılmış, kalıntıları günümüzde yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İlçeye 25 km uzaklıkta Kirazlı Manastırı bulunmaktadır. İlçenin hemen limanının karşısında bulunan Zeytinli Adası içinde barındırdığı vaftiz merkezi sebebiyle Hristiyanlar için önemli bir mekandır. Bu alanda denizin içinden çıkan sıcak su kaynağı ile zamanla vaftizlerin gerçekleştirildiği söylenmektedir (Şenol, 2016: 132).

Kapıdağ Yarımadası'nda orta ve kuzey bölgelerde geniş ve yoğun ormanlık alanlar mevcuttur. Bu alanlar doğa yürüyüşleri için uygun bölgelerdir. Kapıdağ'ın kuzey kıyılarına bakıldığında mevcut girintili çıkıntılı yapı yamaç paraşütü ile rüzgâr sörfü için uygun alanlar olarak göze çarpmaktadır. Erdek bölgesinde Kocaburgaz, Doğanlar, İlhanlı ve Ormanlı köyleri kamp aktiviteleri için ideal destinasyonlardır. Ormanlık bölgelerde dinlenme parkurları olduğu için atlı doğa aktiviteleri bölgeye gelenlerin ilgisini çekebilecektir. Yarımadanın yapısına bağlı olarak safari turları gerçekleştirilebilir. Bölge genel olarak doğa yürüyüşleri, kamp aktiviteleri, safari turları, foto safari ve flora turları ile ilgili desteklenirse turistlerin yoğun ilgisini çekebilecektir. Yarımadanın genel olarak bütün bölgelerinde balıkçılık faaliyeti gerçekleştirilebilir. Bölgede domuz avcılığı başta olmak üzere av turizmi gerçekleştirilebilmektedir. Havasının serinliği sayesinde ve taşıdığı yoğun oksijenle nefes darlığı ve astım hastalarına rahatlatıcı olanaklar veren bölge bu özelliği ile sağlık amaçlı seyahatlere alternatif olabilmektedir. Bölge dalış açısından da potansiyele sahiptir. Dönem dönem dalışlar yasaklansa da Akça Ada, Gündoğdu Limanı ve Erdek çevresinde denizaltı güzellikler mevcuttur (Arslan, 2005: 48).

Coğrafi açıdan Erdek Körfezi batıya bakan bir sahil ilçesidir. Bununla birlikte iki büyük şehir olan İstanbul ve Bursa'ya yakın ulaşım olanaklarıyla Erdek ilçesi 1950'li yılların popüler ve önemli turizm merkezi olmuştur. Bölge altyapı gibi bazı sorunlar sebebiyle zaman içinde popülerliğini kaybetmiştir (Ateş Akdeniz ve Öz, 2018).

Deniz turizmi ile birçok turist çeken Erdek, flora turizmi, trekking, yaban hayatı gözlemleme, foto safari, kampçılık, atlı doğa yürüyüşleri, bisiklet turizmi, yamaç paraşütü gibi doğaya dayalı olan turizm çeşitlerinin gelişmesine olanak sağlayacak kaynak değerlere sahiptir.

Tablo 11 ve tablo 12'de 2023 yılı Erdek ilçesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı işletme belgeli konaklama tesisleri ile basit konaklama turizm işletmesi belgeli tesisler gösterilmiştir.

Tablo 11

Erdek ilçesi 2023 yılı kültür ve turizm bakanlığı işletme belgeli konaklama tesisleri

OTEL ADI	**TESİS TÜRÜ**	**TESİS SINIFI**
Arteka Otel	OTEL	2 yıldızlı
Besob Oteli	OTEL	2 yıldızlı
Ceylan Sezgin	OTEL	3 yıldızlı
Çetin Prestige Resort	OTEL	3 yıldızlı
Gül Plaj Otel	OTEL	2 yıldızlı
Kondu Otel	OTEL	2 yıldızlı

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

Tablo 11'e göre Erdek ilçesinde 6 adet işletme belgeli tesis bulunup bu tesislerin 4'ü 2 yıldız, 2'si 3 yıldızlıdır.

Tablo 12

Erdek ilçesi 2023 yılı basit konaklama turizm işletmesi belgeli tesisler

ACET OTEL	GRAND VUSLAT OTEL	TUANA OTEL
AGRİGENTO OTEL	GÜL PLAJ OTELİ	ÜMİT OTEL
ALİ ÖZTOPRAK TATİL EVLERİ	GÜN APART PANSİYON	VİLLA ECE
ALORIA GARDEN OTEL	GÜN MOTEL	VİLLA FUAT
ARDA HÜLYA MOTEL	GÜN VİLLALARI PANSİYONU	AMAN HOTEL
AYCAN APART PANSİYON	HADRİAN OTEL	YASEMİN OTEL

Tablo 12'nin devamı

AYCAN OTEL	HELİN OTEL	YAT OTEL
AYCAN PANSİYON	KAFKAS MOTEL	YEŞİLİM RESTAURANT CAMPİNG
BEDİA OTEL	KIRTAY OTEL	YÜCEL HOTEL
BELGİN OTEL	KONDU OTEL	EREN MOTEL
DENİZ APART	MASAL EVLERİ	SARE OTEL
DENİZ PANSİYON	MAVİ İNCİ PARK OTEL	ERDİNÇ TATİL EVLERİ
DÜZLER EKER PANSİYON	NERGİZ OTEL	OTEL YAĞCI
ERDEK SUN BEACH HOTEL	NO 16	

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Basit Konaklama Turizm İşletmesi Belgeli Tesisler, 2023.

Tablo 12'de görüldüğü gibi Erdek ilçesinde 41 adet basit konaklama turizm işletmesi belgeli tesis mevcuttur. Erdek'in önde gelen turistik noktalarından bazıları şunlardır:

Kyzikos Antik Kenti

Kyzikos Antik Kenti Marmara Denizi'nin güneyinde olup Kapıdağ Yarımadası'nın eteklerinde Bandırma-Erdek karayolunun geçtiği yerde yer alır. Antik kentin tarihi Neolitik (MÖ 6.000), Kalkolitik (MÖ 5.000) döneme kadar uzanır. Kyzikos günümüzde Belkıs ve Balkız olarak anılmaktadır. Antik Çağ yazarları Marmara kıyılarında kurulmuş olan ilk koloni kenti olduğunu belirtmektedirler. Kyzikos Antik Kenti tapınağı, limanları, tiyatrosu, sikkeleri, mermeri, parfümleri, şarabı ve zeytinyağı ile tanınmaktadır (TÜRSAB, 2022).

Hadrianus Tapınağı

Erdek-Bandırma arsında kalan Hadrianus Tapınağı'na ait tarihteki ilk bilgiler 2. yüzyıla ait yazarlardan Scolast Lucianus tarafından verilmektedir. Tapınağın yapılışı dönemin ekonomik koşulları sebebiyle çok uzun sürmüş ve dönemin kralı Hadrian'ın bağışlarıyla bitirildiği için ona adanmıştır. Tapınak Lübnan'daki Baalbek Tapınağı'na benzerliğiyle dikkat çekmektedir (Erdek Hadrian Otel, 2023). Tapınak bölgesindeki tüm kalıntılar günümüzde bir yıkıntı haline gelmiştir. Bazı kaynaklara göre yarımadayı anakaraya bağlayan bölgede bulunan bataklık alanın yol yapım çalışmalarında asfalt tutmasını sağlamak için tapınaktaki tarihi mermerlerin kullanıldığı belirtilmektedir (Anadolu Ajansı, 2014).

Kyzikos Amfi Tiyatrosu

İki yamaç arasındaki dere vadisine inşa edildiği görülmektedir. Antik kaynaklardan amfi tiyatroların gladyatör oyunlarıyla birlikte deniz savaşı, su balesi gibi sahnelerin temsilinde de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunun için gereken suyun arenanın altında olan dere suyunun bentlerle biriktirilerek sağlandığı söylenmektedir. 180x155 cm olan Kyzikos Amfi Tiyatrosu en büyük ve ünlü amfi tiyatrolar arasında yer almaktadır. M.S. 130'da İmparator Hadrian zamanında yapımına başlanmıştır (Kültür Turizm Bakanlığı, 2023).

Şekil 3. Kyzikos Amfi Tiyatrosu
Kaynak: Anonim, 2015

Kirazlı Manastırı

Kirazlı Manastırı, Kocaburgaz ve Yukarıyapıcı köyleri arasında bulunmaktadır. Ballıpınar köyüne 6 km. mesafede olup yarımadanın kuzeydoğu bölgesine yakındır. Manastır Dindymon Dağında bulunduğuna inanılan anatanrıça için adanmıştır. Ortodoks din geleneğine göre yapılmış olan başka bir tapınağın alanına kurulmuştur. Bölgedeki Rumlar için dini bir merkez olup Havari Lukas'ın oluşturduğu ve mucizelerini yarattığına inanılır. 1922 senesinde terkedilmiş olan yapıt yıkılmaya yüz tutmuş ve ağaçların arasında kaybolmuştur. 1895 senesinde yapılmış, 99 odası mevcut görkemli bir yapı iken şimdi büyük oranda yıkılarak birkaç yüksek duvarı kalıntı halinde kalmıştır. Manastırın çevresinde bulunan florayla uyumu ilk ve son baharda rengarenk çiçeklerle donanması ve yakınında bulunan su kaynağındaki seslerle farklı bir ahenk ve uyum göstermektedir (Erdek Kaymakamlığı, 2023).

Şekil 4. Kirazlı Manastırı

Kaynak: Erdek Kaymakamlığı, 2023

Zeytinli Ada

Adını üzerindeki iki zeytin ağacından alan Zeytinli Ada milattan sonra 500 yıllarında yapıldığı düşünülen Meryem Ana Kilisesi'ne ev sahipliği yapmaktadır. İçinde barındırdığı vaftiz havuzu Ortodoks mimarisinin en büyüğüdür. Yapıda iki hamam, fener, Doğu kilisesi, erzak deposu, kayıkhane, iki ayazma, yeraltı kilisesi ve Kybele Kutsal Alan mevcuttur. Adada bir ılıca suyu mevcut olup Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde bu suyun şifalı olduğundan bahsedilmektedir (Erdek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2018). Yapının Ayasofya ile ortalama olarak yaşıt olduğu düşünülmektedir. İçinde bulunan Meryem Ana Kilisesi'nin dünyanın en güzel kiliselerinden biri olduğu belirtilmektedir (Güney Marmara Kalkınma Ajansı, 2013).

Şekil 5. Zeytinli Ada

Kaynak: İrtem ve Şahin, 2022

Apostol (Çifte Oluk, Ayia Apostoli)

Apostol Erdek kamplardan köylere gidilirken yolun sağ üst tarafında olan bölgedir. Geçmiş dönemde bu bölgede Ayia Apostoli adında küçük bir kilisenin olduğu bilinmektedir. Alanın doğal güzelliği bölgenin önemini arttırmaktadır. Yaşlı çınar ağaçları, berrak akan su kaynaklarıyla sanki bir tüneli andıran delik çınar ağacıyla gelen ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. İnsanlar çınar ağacının içinden geçerken dilek tutmakta ve bu dileğin olacağına inanmaktadır. Bölge halkı Hıdırellez kutlamalarında bölgeye gelerek piknik yapmakta ve eğlenmektedir (Erdek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2018).

Şekil 6. Apostol Mevkii-Delik Çınar

Kaynak: Erdek Kaymakamlığı, 2023

Palata Çeşmesi

Erdek ilçesinin 1 km kuzeyinde bulunan Palata Çeşmesi'nin Orta Çağ döneminde yapıldığı düşünülmektedir. İsminin Rumca olan ''Poğathon'' kelimesinden geldiği düşünülmektedir. Çeşmenin etrafında sarnıçlar ve önünde asırlık çınar ağacı mevcuttur (Ertüzün, 1964: 233; akt. Esenkal Çözeli, 2019: 141-142).

Şekil 7. Palata Çeşmesi

Kaynak: Fotoğraf araştırmacı tarafından çekilmiştir

Erdek bölgesinin coğrafi, iklimsel ve tarihsel özelliklerine bağlı olarak alternatif turizmin farklı dallarına hizmet edebilme potansiyeli mevcuttur. Bu alternatif turizm türleri; doğa turizmi, inanç turizmi, kamp ve karavan turizmi, av turizmi, tarım ve çiftlik turizmi, flora turizmi, spor turizmidir.

Doğa turizmi olarak ilçede trekking ve fotoğrafçılık yapılabilmektedir. Yarımadanın orta ve kuzeyindeki yoğun olan orman alanları doğa yürüyüşü için ideal olan bölgelerdir. Erdek'teki trekking rotaları aşağıda verilmiştir (Misya Yürüyüş Yolları, 2023).

- 1. ROTA (Ballıpınar Köyü-Kirazlı Manastırı) - 9,4 km / 366 m
- 2. ROTA (Tatlısu Köyü-Kirazlı Manastırı) - 8,5 km / 435 m
- 3. ROTA (Kyzikos Hadrian Tapınağı-Amfiteatr-Tatlı Su Köyü) - 11 km

Erdek bölgesinde gerçekleştirilebilecek olan trekking faaliyetleri bölgenin bitki örtüsü, kamp kurma, tıbbi gerekçeyle kullanılan ya da yenilebilir olan bitkilerin doğal alanlarında gözlemlenebilip deneyimlemeyi kapsayabilecektir (Irmak, 2008: 20).

Erdek ilçesini içinde bulunduran Kapıdağ Yarımadası'nın her bölgesinde muhteşem doğa manzaraları eşliğinde panoramik fotoğraflar çekilebilir. Ziyaretçiler, fotoğraf safarilerine katılabilir ve birçok tabiat harikasını fotoğraflayabilmektedir.

Erdek'te inanç turizmine yönelik ziyaret edilebilecek yerler şunlardır;

- Kirazlı Manastırı

Ortodoks geleneklerine göre de Kirazlı Manastırı yıkılmış olan eski bir tapınağın alanına kurulmuş ve her sene ağustos ayında Rumların dini lideri Patrik tarafından ziyaret edilerek ayinler düzenlenen bir yapıttır (Kirazlı Manastırı, 2019).

- Zeytinli Ada

Zeytinliada'da bulunan yapılar incelendiğinde özellikle Meryem Ana Kilisesi olarak da anılan yapı ön plana çıkmaktadır. Bu yapıda dünyadaki en büyük vaftiz havuzu mevcut olup Hristiyanlık dünyasında büyük bir öneme sahiptir (Güney Marmara Kalkınma Ajansı, 2023).

- Kyzikos

Erdek ilçesinin en önemli tarihi noktalarından biri de Kyzikos Antik Kenti'dir. Bu antik kentte bulunan Hadrian Tapınağı'nın Artemis Tapınağı ile eş değer olduğu düşünülmektedir (Anadolu Ajansı, 2014). Bunların yanında -Ormanlı Köyü Manastırı, -Ballıpınar Köyü Kilise ve -Karşıyaka Kilisesi'de inanç turizmi açısından değerlendirilebilir (Koçhan, 2023).

Erdek'te kamp ve karavan turizmini gerçekleştirebilmek için faydalanılabilecek kamp alanları şunlardır (Erdek Kamp Alanları ve Karavan Alanları, 2021);

- Ant Kamping
- Siesta Beach & Kamping
- Kapıdağ Kamping
- Göktur Kamping
- Mysia Beach Kamping

- Yeşilim Kamping
- Cumhuriyet Kamping
- Ay Kamping
- Aldırmaz Kamping
- Küçükova Koyu Kamp Alanı
- Turanköy Kamp Alanı
- Kirazlı Manastırı Kamp Alanı
- Narlı Köyü Kamp Alanı
- Turhanlı Kamp Alanı

Erdek'te av turizmine uygun olan alanlar ve faaliyetler bulunmaktadır. Kapıdağ Yarımadası'nda domuz avı, kıyı şeritlerinde sportif olta balıkçılığı yapılabilmektedir.

Erdek'te macera turizmi faaliyetlerine yönelik Kurbağlı mevkiinde su altı dalışı, düzler ve çuğra bölgesinde yelkencilik, Kapıdağ Yarımadası'nın kuzey kıyılarında ise rüzgâr sörfü ve yamaç paraşütü gerçekleştirilebilmektedir.

Erdek ilçesi tarım ve çiftlik turizmi açısından incelendiğinde zeytincilik ön planda olup bölgede zengin bir zeytin ağacı varlığı mevcuttur. Bunun yanında mor soğan, kiraz, fasulye, kestane, erik, elma gibi ürünler bölgede yetiştirilebilmekte ve kendine has tatlarıyla ön plana çıkmaktadırlar. Bu ürünlerden mor soğan başta Ballıpınar olmak üzere Şahinburgaz, Turanlar, Ormanlı ve Doğanlar köylerinde yetiştirilmekte ve 2018 senesinde coğrafi işaret tescili almıştır (Erdek Belediyesi, 2023; Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023).

Erdek'te flora turizmine yönelik olarak fotosafari ve flora turları tüm Kapıdağ Yarımadası'nda gerçekleştirilebilir. Bölgede mevcut olan coğrafi özellikler ile floranın sahip olduğu farklılıklar doğa yürüyüşü gibi faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için güzergahlar belirlenmesine ve turizm faaliyetlerinin desteklenmesine olanak vermektedir. Bölge hakkında bilgi sahibi olan rehberlerin sağlanması ile botanik turlar, tıbbi ve aromatik bitkilerin incelenmesi ya da toplanması faaliyetleri gerçekleştirilebilir duruma gelebilir.

Erdek'te spor turizmine yönelik olarak her sene eylül ayında birçok ilden onaylı sporcu lisansına sahip yarışmacıların katıldığı Kyzikos Ultra koşusu etkinlikleri yapılmaktadır. Bu maraton için farklı süre ve uzunlukta dört parkur bulunmaktadır.

Şekil 8. 2023 yılı Kyzikos ultra maratonu

Kaynak: Fotoğraf araştırmacı tarafından çekilmiştir

2.3. İlgili Çalışmalar

Türkiye'de ve dünyada birçok bölgede aromatik ve endemik bitkilerin turizme kazandırılması ve/veya turizm kapsamında değerlendirilmesine yönelik ilgili alanyazınındaki bazı çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Duran (2012), yaptığı çalışmada Türkiye'nin dünya üzerindeki coğrafi konumu ve genel olarak dağlık bir alana sahip olması, su kaynakları bakımından da zengin olmasıyla birçok bölgesinde çeşitli bitkilerin var olması ve çeşitli hayvanların yaşama olanağı bulunduğunu belirtmiştir. Ortaya çıkan bu olanaklar sayesinde turizmin çeşitli dallarına yönelik faaliyet gösterilebilecek alanlar ortaya çıkmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin kırsal alan büyüklüğü dikkate alındığında bu bölgelerde yaşayan insanların gelirlerinin arttırılabilmesi için alternatif turizm çeşitleri üzerine projeler geliştirilmesi ve tanıtım aktiviteleri yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Erken vd. (2019) yaptıkları çalışmada Bursa bölgesinde mevcut olan ve sürdürülebilirliği sağlanabilecek ekoturizm kaynaklarının belirlenmesi ve bu kaynaklara göre gerçekleştirilebilecek turizm faaliyetlerinin ortaya konması hedeflenmiştir. Şehir yaşamından uzaklaşmak ve stresli rutin bir yaşam tarzına ara vermek isteyen kişilerin doğaya ve doğala yönlendikleri görülmektedir. Bursa bölgesi de sahip olduğu flora sayesinde botanik turizmi, doğa yürüyüşleri ve trekking gibi alternatif turizm kollarında hizmet verebilme olanağına sahiptir. Yapılan çalışma sonucunda Bursa'ya ait turizm faaliyetleri için

kullanılabilecek belirlenmiş bölgeler ve alanlar; Anıt ağaçlar, Uludağ Milli Parkı, Ormanlık alanlar, Suuçtu Tabiat Parkı, Kocaçay Deltası, Sadağı Kanyonu'dur.

Yıldıztekin vd. (2019) çalışmalarında; sürdürülebilirliğin yönleri, dezavantajları, aromatik bitki türlerinin arttırılması, avantajlarıyla birlikte bitki çeşitlerinin yetiştirilmesi için hangi çalışmaların yapıldığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Tıbbi, aromatik bitkiler yüzyıllardır çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Örneğin haşhaş ve anason gibi bitkiler tarih öncesinden beri üretilmekte ve kullanılmaktadır. 20. yüzyıl başında ilaçların ortalama %40'ı bitkisel olarak üretildiği belirtilmektedir. Günümüzde bitkisel ilaç piyasasının 60 milyar doları bulduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de çok çeşitli tıbbi ve aromatik bitki çeşitliliği bulunmaktadır. 12.000 bitki taksonundan ortalama 3.800 adeti endemik türden oluştuğu belirtilmektedir. Türkiye'de bu tür bitkiler Akdeniz, Ege, Doğu Karadeniz bölgelerinde yoğun olarak yetişmekte ve doğadan direk olarak hasat edilmektedir. Yetiştirilen tıbbi ve aromatik bitkilerin bir bölümü tarımsal faaliyet çerçevesinde üretilmektedir. Bu üretimin arz talep dengesine dikkat edilerek üretilmesi, geliştirilmesinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu ürünlerin bilgilerine ulaşılabilecek bilgi bankalarının oluşturulması gerektiği söylenmiştir. Çeşitli teşvik primleriyle bu üretimlerin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yurcu ve Kasalak (2016) yaptıkları çalışmada Aydın ilinin doğal güzellikleriyle birlikte ekoturizme yönelik turistik ürünlerin çeşitlendirilebilme olanağı incelemişlerdir. Bölgenin tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerinin ekoturizme yönelik olarak kullanılabileceği ve alternatif turizm seçeneklerinin geliştirilebileceği belirlenmiştir. Turistik faaliyetlerin doğa temeli ile yapılması, sürdürülebilirliğinin sağlanması, yerel halkın istihdam olanaklarından daha fazla faydalanabilmesinin alternatif turizm çeşitlerinin arttırılmasına bağlı olduğu belirtilmiştir.

Aladi İnci vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada Balıkesir bölgesine ait olan, doğal alanlarında yetişen otlar tespit edilip, bölge yaşayanları tarafından kullanıldığı yemekler ve etnobotanik kullanımları incelenmiştir. Yemeklerde 21 familyaya ait olan 45 cins ve 56 taksonun kullanıldığı belirlenmiştir. 1 bitkinin baharat, 8 bitkinin tıbbi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapılacak gastronomi ve ot festivalleri sayesinde Edremit Körfez bölgesinin ulusal ve uluslararası alanda tanınırlığının arttırılabileceği belirtilmektedir.

Irmak ve Yılmaz (2011) çalışmalarında; flora turizmindeki aktivitelere katılanların eğilimlerinin ve tercihlerinin ne olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma turistik amaçla seyahat eden Türk Hava Yolları Erzurum-Antalya seferi yolcuları ve flora ve turizmle ilgili eğilimleri olan Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencilerinden oluşan 200 kişiye flora turizmi hakkında soruların bulunduğu anket çalışmasıyla yapılmıştır. Çalışma sonucuna göre flora turizmi aktiviteleri için en çok su kıyıları ve sonrasında ormanlık bölgeler en az tercih alanlar ise tarımsal alanlar olarak ifade edilmiştir. Bitki türlerinden en çok tercih edilen kokulu bitkiler ve sonrasında yumrulu bitkiler, en az ise tıbbi bitkiler olduğu belirtilmiştir. Bitkisel ürünler haricinde tercih edilen unsurlardan en çok dere, nehir, göl çevreleri ikincisi ise tarihi arkeolojik oluşumlardır. Katılımcılar en az ise kırsal yaşam alanlarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Turizm aktivitesi esnasında güvenlik birinci tercih olarak ortaya çıkmaktadır. Manzara güzelliği ikinci sıradadır. Rekreasyona uygunluk ise en az tercih edilen unsur olmuştur. Katılımcıların çoğu bitki zenginliği bakımından Türkiye'nin en zengin ülkeler arasında bulunduğunun farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Öneriler bölümünde; tur rotaları belirlemek, yöre tanıtım kartlarına bitkiler hakkında bilgilendirme eklenmesi ve flora turizmine ilişkin programların bakanlıklarca teşvik edilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Flora turizminin ve kırsal turizmin gelişmesi için yerel yönetimlerin web sayfalarında bölgenin bitkisel zenginliklerinin ve yerlerinin bulunduğu bölümlerin yer almasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Flora alanlarının dünyada artan çevre problemlerinden korunması için bu bölgelerde yaşayan halkın bilinçlendirilmesi ve uzmanlar tarafından eğitilmesinin ve nadir bitki türlerinin olduğu yerlerin koruma altına alınmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Üniversitelerce rehber eğitim programlarının düzenlenmesinin faydalı olacağı söylenmiştir.

Demirtaş ve Kalaba'nın (2020) çalışmasında son yıllarda doğaya olan ilginin artmasıyla tıbbi ve aromatik bitkilerin de öneminin arttığı ve insanların bitkisel ürünlere önem vermeye başladığı belirtilmiştir. Türkiye'de bitki çeşidinin çok zengin olmasına rağmen ürünler ham halinde ihraç edildiği için elde edilen gelirin düşük olduğu belirtilmiştir. İhracat gelirinin arttırılması için aromatik bitkilerin yetiştirildiği veya toplanıldığı tesis yakınlarına farklı şekillerde işleme ve paketleme tesislerinin kurulabileceği belirtilmiştir. Tıbbi ve aromatik bitkilerin birçok turizm çeşidiyle ilişkili olarak bir turizm çekiciliği oluşturduğu belirtilmiştir. Örnek olarak Hatay ilinde bulunan tıbbi ve aromatik bitkiler müzesi turizm ilgisini arttırma ve aromatik bitkilerin sürdürülebilirliği için önemli bir etken olduğu bu alanlarda kurulacak olan müzelerin sektörde olumlu etkiler yaratacağı

belirtilmiştir. Hatay'da gerçekleşen ekoturizmi yükseltmek için; bölgede yaşayan halka bitki türleri, çeşitleri ve bu bitkilerin sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanabileceği hakkında seminerler verilebileceği, seyahat şirketleri, operatörler ve ilgili başka kurumlar ile ekoturizmin nasıl arttırılabileceği hakkında toplantılar düzenlenebileceği, bölgeye yapılan tur faaliyetlerine bitki müzeleri, doğa yürüyüşleri ve bitkilerin doğal ortamlarının gözlemlenebileceği noktalar eklenebileceği belirtilmiştir.

Çarbuğa ve Pekerşen (2017) yaptıkları çalışmada Türkiye'de ve dünyada mevcut botanik bahçelerini belirleyerek endemik bitkilerin turizme olan etkisini tespit etmeye çalışmışlardır. Yapılan çalışmada son yıllarda değişen turizm kavramının ekoturizm üzerinde etki yarattığı, bu etkinin de turizm aktivitesinin gerçekleştirildiği bölgelere ait endemik bitkilerle de bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de mevcut 3.090 endemik bitki türü varken, 9 adet botanik bahçe olmasının bir eksiklik olduğu ve bu durumun yapılacak çalışmalar ile düzeltilmesi gerektiği hakkında önerilerde bulunulmuştur.

Blandariz vd. (2020) yaptığı çalışmaya göre; Ekvador, Jipijapa kantonunun 10 mahallesinde etnobotanik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilk hipotez yaş, cinsiyet ve eğitim gibi faktörlerin bitkiler hakkında bilgiyi etkilediğini belirtti. Sırasıyla bitkileri tanıma ve kullanımlarını belirleme yeteneği olarak tanımlanan bilgiye odaklanarak bitkiler hakkında bilgi sahibi 47 turizm girişimcisi ile görüşülmüştür. Sonuçlara bakıldığında Jipijapa'da bu kişilerin bitkiler hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu ve turistler için de fayda sağlayabildikleri belirlenmiştir. Yine yapılan bu çalışmada bölgede yetişen bitkilere özgü olarak turistlerin bitkileri deneyimlemesi sonucunda bölgeye yönelik ilgilerinin arttığı görülmüştür. Bununla birlikte yetişen bitkilerin sağlıkla ilgili olması durumunda bölgeye gelen turistlerin daha çok ilgisini çektiği belirlenmiştir. Bölgede yaşayan yerel halk dikkate alındığında yaşça büyük olanların bitkisel ürünleri kullanmaya ve incelemeye daha fazla vakit ayırdıkları görülmüştür.

Özgenç (2019) çalışmasında Gümüşova ilçesinde botanik bir bahçenin kurulması için bölgedeki olanakları ve bölgede bulunan kişilerin bu olaya karşı algılarını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmaya akademisyen, yerel halk ve yöneticiler katılmış ve genel olarak katılımcılar Gümüşova ilçesine botanik bahçe kurulması yönünde görüş bildirmişlerdir.

Yılmaz ve Karahan (2003) ''Ekoturizm Yaklaşımlarında Flora Turizmi Palandöken Dağlarının Potansiyeli'' başlıklı çalışmasında; Palandöken dağlarında yapılan kış turizmine flora turizminin de eklenerek aktivite ve turlar ile turizm sezonunun tüm yıla yayılması ve

böylece bölge ve ülke ekonomisinde fayda sağlanması amaçlanmıştır. Palandöken dağlarındaki flora turizmi potansiyeli incelenmiş olup alpin bitkilerin flora turizminin geliştirilmesi için önemli potansiyelinin olduğu belirtilmiştir. Bu turizm türünün geliştirilebilmesi için flora kayıtlarının ülkelere, bölgelere ve illere göre güncel duruma getirilmesi, var olan flora çeşitlerinin yazılı ve görsel basımla tanıtılması, yürüyüş parkurları hazırlanarak turların düzenlenmesi, flora ile ilgili uzman kişilerden bilgi alınması ve flora turizmine ilişkin, rehberlerin bilinçlendirilmesi için eğitimlerin düzenlenmesi ve flora turizmi yapılabilecek bölgelerde diğer turizm türleriyle birlikte etkinlik planlarının yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kadiu vd. (2017) yaptığı çalışmaya göre; kırsal kalkınmanın sağlanması için kırsal turizm ve tarım turizminin geliştirilmesi bölgedeki tıbbi ve aromatik bitkilerin belirlenip bir ürün haline getirilmesi ve bunların bilgili kişiler tarafından ticaretinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Cesur vd. (2021) yaptığı çalışmada; aromatik bitkilerin turizm faaliyetlerinde kullanılmasından hareketle bu turizm türünün kapsamı belirlenmeye ve kavramsal verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmaların sonucunda aromatik turizm kavramına yönelik bir veriye ulaşılamadığı belirtilmiştir. Ancak bazı ülkelerde ve Türkiye'de Isparta ve Burdur illerinde aromatik turizm turlarının tur şirketleri tarafından düzenlendiğine dikkat çekilmiştir. Yapılan kavram incelemeleri sonucuna göre aromatik turizmin alternatif turizm türlerinden olabileceği belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Aromatik turizmin Türkiye'de tanınırlığını arttırmak için aromatik bitki alanları tüm paydaşların katkılarıyla turizm destinasyonu olarak geliştirilmesi gerektiği, aromatik bitki türlerine zarar vermeyen planlı yürüyüş rotaları oluşturulup, tanıtımları için aromatik bahçeler ve aromatik bitkiler müzeleri kurulmasının önemli olduğu belirtilmiştir. Ulusal ve uluslararası tanınırlığın kazandırılması için sosyal medya hesapları kullanılması, yapılan çalışma ve tanıtımlarla geliştirilen aromatik bitki turizminin geleceğe korunarak taşınması için eğitimler ve konferanslar verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Külekçi ve Bulut (2016) yaptıkları çalışmada Olur ve Oltu ilçelerinde mevcut tıbbi ve aromatik bitki kaynaklarının flora turizmi açısından hangi potansiyele sahip olduğunun belirlenmesi ve şehirden uzaklaşarak doğada aktivite gerçekleştirecek insanların hizmetine nasıl sunulabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın yapıldığı bölgede 4 endemik toplamda 82 farklı tıbbi aromatik süs bitkisi bulunduğu belirlenmiştir. Bölgede tıbbi ve

aromatik bitki türleri yönünden büyük bir potansiyel olduğu, fakat bunun yeterince kullanılmadığı belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda flora turizmine yönelik öncelikle bölgeyi ve bitki türlerini bilen profesyonel rehberlerin yetiştirilmesi, bölgenin zenginliklerini anlatan broşürlerin oluşturulması, turizm acentalarının bu bölgeye alternatif turizm dalları üzerinden turlar hazırlaması gerektiği belirlenmiştir. Bölge halkının turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve bölgedeki bitki potansiyelinin sürdürülebilirliğinin arttırılabilmesi için ilgili bölgelere sürekli kontrol noktaları ve konu hakkında bilgi sahibi elemanlar bulundurulmalıdır.

Aklıbaşında vd. (2012) yaptıkları çalışmada Kayseri ilinde bulunan Aladağlar'ın 2000 metre üzerinde temmuz ayında mevcut olan floranın incelenmesi ve belirlenen potansiyelin flora turizmi açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışma gerçekleştirilirken öncelikle bölge fotoğraflanmış, ilgi çekici olan bitki tür ve çeşitleri belirlenmiştir. Daha sonra yöre halkıyla birlikte yerel idarecilerle görüşülerek onların fikirleri ve yorumları alınmıştır. Çalışmanın yürütüldüğü alanda yürüme olanakları ve su kaynakları dikkate alınarak alternatif rotalar belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmaya konu olan alanın Toros Dağı silsilesinde bulunmasından dolayı ve bir geçiş kuşağında bulunması sayesinde zengin bir floraya sahip olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda bölgede flora turizminin gerçekleştirilebilmesi için bazı öneriler verilmiştir. Bölgedeki floraya ait çiçeklenme ve yetişme evrelerinin belirlenmesi gerektiği ve belirlenen rotalarda yapılacak aktivitelerin bu sürelere göre ayarlanması tavsiye edilmektedir. Bölge halkının mevcut flora hakkında bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Bölgenin korunabilmesi için aktiviteyi gerçekleştirecek kişilerin eğitilmesi ve uyarılması da gerekmektedir.

Tel'in (2021) yaptığı çalışmada kentsel yaşamın getirdiği doğaldan uzaklaşmanın etkisini azaltmak amacı ile tıbbi ve aromatik bitkilerin şehir yaşamına uyarlanması ve peyzaj çalışmalarıyla birlikte kent insanlarının da tıbbi ve aromatik bitkilerle tanışması ve bunları tecrübe etmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada Şanlıurfa iline bağlı Harran Üniversitesi'nin Şair Nabi Yerleşkesi'nde hem halkın kullanımına açık olabilecek hem de üniversitenin kalkınmasına fayda sağlayabilecek peyzaj çalışmaları planlanmıştır. Çalışmada öncelikle peyzaj çalışmasının yapılabileceği 50.000 metrekarelik alan belirlenmiş ve bu alana ait toprak tahlilleri yapılmıştır. Tahlil sonuçlarına göre uygun olan tıbbi ve aromatik bitkiler belirlenerek kentsel yaşama uygun olarak peyzaj çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştirilme programlarına uygun aktiviteler

planlanmış, bununla birlikte yetiştirilen tıbbi ve aromatik bitkilerin satış noktaları oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda kentsel yaşama uygun peyzaj çalışmalarında tıbbi ve aromatik bitkilerin şehir insanına hizmet verebileceği görülmüştür.

Kurnaz ve Babür'ün (2018) yaptıkları çalışmanın amacı Datça bölgesinde mevcut olan flora yapısının incelenmesi, sonuçların ekoturizm açısından değerlendirilerek bölge halkına ve turizm ortaklarına sunulabilecek tavsiyeler belirlenmiştir. Datça yöresinde mevcut olan endemik bitki türleri ve bölgenin florasıyla ilgili ekoturizm potansiyelinin yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Bölge ekoturizme yönelik geniş bir ürün yelpazesi sunabilmekte ve coğrafi yapısıyla birlikte turizm faaliyetinin uygulanıp geliştirilebilmesi açısından uygunluk göstermektedir. Bölgede 25 farklı endemik bitki türü belirlenirken 861 adet farklı bitki türüne sahip olması potansiyelini rahatlıkla ortaya koyabilmektedir. Bölgenin ekoturizm faaliyetlerinin arttırılması için öncelikle detaylı bir envanter çalışmasının yapılması, bununla birlikte floranın korunmasına ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik planlamanın yapılması gerekmektedir. Bu çalışmaların ardından bölgenin ve bölgeye ait floranın başarılı bir şekilde tanıtılmasına yönelik ‘‘Ot Festivali’’ gibi faaliyetler gerçekleştirilerek tanıtımlarının yapılması sağlanabilir.

Demircan vd.'nin (2006) çalışmasında; Türkiye'deki sedum çeşitliliğini IUCN Red Data Book (nesli tükenme tehlikesi altındaki bitki türleri) kategorilerinden faydalanarak tehditlerini, peyzaj öğelerini ve coğrafi dağılımlarını ortaya koyarak buluntuları görsel öğelerle (resim ve harita gibi) destekleyerek Türk turizmine katkıda bulunması amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile belirgin bütün sedum çeşitlerinin yayılışları TUBİVES (Türkiye bitkileri veri servisi) ve Türkiye'nin flora yapısı ile ilgili hazırlanmış Davis sistemine (yerel hava şartlarını gösteren sistem) dayanılarak harita yöntemiyle gösterilmiştir. Turizme katkı sağlaması düşünülen sedum türleri peyzaj açısından karakteristik olarak bölümlenmiş Davis sisteminde harita ile çeşitli türler olarak gösterilmiştir. Sözlü sunumlarda ilgili çalışmayı kapsayan lokasyon haritalarıyla bitki türlerini içeren slaytlar sunum esnasında gösterilmiştir. Türkiye'de mevcut olan sedum türleri için yükseklikleri, çiçeklenme periodları, habitatları, fitocoğrafik orijinlikleri sınıflandırılarak lokasyon haritaları üzerinde gösterilmiştir. Türkiye üç kıtanın birleştiği bir bölgede bulunmasından dolayı önemli türler, ağaçlar, otsu türler, subalpin (dağların ağaç sınırının altında mevcut, genellikle iğne yapraklı ağaçlardan oluşan orman kuşağı) türler ve alpinler merkezi olmaktadır. Bu sebeple ortalama yirmi yıldır fark edilen bir alternatif turizm özelliklerinin

ortaya koyulduğu belirtilmiştir. Bu çalışma ile ülkemizin sukkulent (diğer bitkilere göre su miktarını daha fazla içinde tutabilen bitki) ve sedum (genelikle 30 cm'yi aşmayan yeşil, otsu bitki) türlerine yönelik olarak araştırma ve turizm faaliyetlerini destekleyebileceği düşünülmektedir.

Andarabi ve Hassan (2017) tarafından yapılan çalışmada, dünyadaki en önemli ve değerli tıbbi ve aromatik bitkilerden olan safranın aile çiftçileri tarafından yetiştirilme sebepleri ve aile çiftçilerinin üzerindeki sosyo ekonomik etkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma İran'ın Güney Horasan'daki safran yetiştirmede önemli bir bölgesi olan Gaen ilçesinde yapılmıştır. 389 aile çiftçisi ile anket yapılarak durum hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre safran yetiştirmekte olan aile çiftçileri eğitim düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiş ve geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Eğitim düşüklüğü elde edilen gelirin miktarını olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Bu sorun çözüldüğünde safranın daha çok verimli yetiştirilip üretileceği belirtilmiştir. Bölgede safran yetiştirilmesi özellikle ev hanımları ve gençler yönünden ekonomik özgürlük sağlamaktadır. Ekonomik gelişmeyle birlikte göç oranlarının ve uyuşturucu satıcılığının azaldığı belirtilmiştir. Safranın bölgede eko gastronomi (çevreyi ve doğal ürünleri koruyarak yemek yapmayı ve sunmayı amaçlayan gastronomi türü) turizminin artmasında büyük katkı sağladığı belirtilmiş ve sürdürülebilir turizmin aktivitelerinde ilgi çekici bir unsur olduğu söylenmiştir. Aile çiftçilerinin safran tarımıyla bu bölgelerde planlanabilecek turistik faaliyetler ile ilgili olumlu düşündükleri belirtilmiştir. Bilinçli yürütülen tıbbi ve aromatik bitki tarımının bölgede yapılabilecek farklı turizm türleriyle birlikte kalkınma ve gelişmede sosyo ekonomik olarak ve sürdürülebilir turizm yönüyle olumlu sonuçlar getireceği belirtilmiştir.

Demirtaş ve Demirtaş'ın (2021) çalışmalarında; Çakşır bitkisi örneğiyle endemik, tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiği yerlerde sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kırsal alanlarda yaşamakta olan yerel halkın bu bitkilerin yetiştirilmesinde bir plan dahilinde desteklenmesi ve botanik turizmi, kırsal turizm ve ekoturizm gibi turizm çeşitleriyle uyarlanarak yerine göre gelir getirici bir ürün oluşturulması amaçlanmıştır. Çakşır bitkisinin kullanım alanları araştırılmıştır. Hatay'da kurulmuş olan Hatay Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi sayesinde yapılan ziyaretler sonucunda bu ürüne ve tıbbi ve aromatik bitkilere ilgi arttırılmıştır. Doğal bölgelerinde gerçekleştirilebilen ziyaretler ile bölgenin turizm faaliyetleri genişletilmiştir. Yapılan ziyaretler sayesinde alternatif ürünlerin geliştirilmesinin

sağlandığı söylenmiş ve müze faaliyeti sayesinde dört mevsim ürün hakkında bilgi sahibi olunabildiği, ürün ve ürünlere dört mevsim boyunca ulaşılabildiği belirtilmektedir.

Sayılan (2008) yaptığı çalışmada Muş ve Bulanık ovalarına ait olan endemik bir bitki türü ‘‘Muş Lalesi’’nin botanik turizmi üzerindeki etkilerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre bitki gözlemciliği ve trekking gibi turizm faaliyetlerinde bu bitkinin bir turistik ürün olarak değerlendirilebileceği fakat buna yönelik yeterli çalışmaların yapılmadığı, yapılacak olan çalışmaların sürdürülebilirliğini dikkate alarak bitki örtüsünün ve bu endemik bitkinin korunmasını yönelik olması gerektiği belirtilmiştir.

Tığlı Kaytanlıoğlu vd.’nin (2022) yaptıkları çalışmada Isparta ilinde ‘‘kasnak meşesi’’ ile ‘‘ayı gülü’’ bitkilerinin doğal yayılmaları sonucunda oluşan floranın botanik turizmi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bu etkilerin sonucunda ortaya çıkartılması ve bölgede gerçekleştirilecek aktivitelerde yetkili olan kurumların yaptıkları planlarda sürdürülebilirliği ön planda tutması gerektiği belirtilmiştir.

Gökçe vd. (2017) yaptıkları çalışmada Hatay bölgesine ait tıbbi ve aromatik bitkilerin Türkiye’nin ilk bitki müzesi olan ‘‘Hatay Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi’’nde sergilenmesinin etkilerini incelemişlerdir. İnceleme sonucunda Hatay kültürünü yansıtması ve mevcut bitkilerin dört mevsim gözlemlenebilmesini sağlaması ile olumlu etkileri olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte çalışmanın sonucunda müzenin tanıtımının daha fazla yapılması ve bölgede yaşayan halkın tıbbi ve aromatik bitkilerden ne kadar getiri sağladığının incelenmesi gerektiği tavsiye edilmiştir.

Ray vd. (2019) yaptıkları çalışmada Hatay ili Amanos bölgesinde endemik bitki türü kırmızı guddeme çiçeğinin alternatif tıp ve aromatik olarak kullanım alanlarının araştırılması, bölge halkının bitki hakkında bilgisinin ölçülmesi ve bu bitkinin alternatif turizm dallarında bir ürün olarak değerlendirilebilmesi konusunu araştırmışlardır. Yapılan çalışmada bu bitkinin bazı rahatsızlıklara iyi geldiği bulguları tespit edilmiştir. Bitkinin yetiştiği alanlar ve dönemler alternatif turizm türlerinden fauna gözlemciliği, trekking ve ekoturizm çeşitleriyle desteklenerek bir turizm destinasyonunun oluşturulabileceği görülmüştür.

Ege Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (2010) tarafından yapılan araştırmada flora çalışmalarında yapılan tespitlere göre Erdek Kapıdağ Yarımadası’nda, 92

familya, 359 cins ve bunlara ait 668 takson belirlenmiş olup, bunların 136 adeti Avrupa-Sibirya, 122 adeti Akdeniz, 11 adeti İran Turan, 2 adeti birden fazla bölge, 397 taksonu geniş yayılışlıdır. Yine bu çalışmada 10 adet endemik tür belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışma sonucunda Balkanlara özgü ve Türkiye florası için yeni bir kayıt (Geranium macrorrhizum L., Geraniaceae familyası) da belirlenmiştir (Öner, 2010).

Çevik vd. (2018) çalışmasında; Erdek bölgesinde yaşayan halkın turizm faaliyetlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak fayda sağladığı bilincine sahip olduğunu belirlemiştir. Bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin çevre kirliliği, trafik ve aşırı kalabalıklaşmayı ortaya çıkarması bölge halkında faaliyetlerin daha sürdürülebilir bir şekilde yapılması gerektiği fikrini oluşturmuştur. Alternatif turizm kavramı içerisinde yer alan türlerine göre farklı alanlarda da gerçekleştirilebilecek turizm çeşitlerinin arttırılması yöre halkının memnuniyetini sağlayarak bu turizm türlerinin Erdek bölgesinde sezon süresini uzatmasını sağlayabileceği ifade edilmektedir.

Arslan (2005) Erdek ve çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi isimli çalışmasında Erdek bölgesinin turizm yapılabilme potansiyel süresinin sadece kıyı turizmine bağlı olarak 2-3 ay gibi bir süre ile sınırlı kalmasının, yapılacak yatırımları azalttığını belirlemiştir. Bununla birlikte bölgedeki yapılaşmanın artması ile doğal güzelliklerin zarar görebildiği ve turist ilgisinin azalabileceği belirlenmiştir. Bölgedeki doğal yapı sayesinde farklı turizm kollarının geliştirilebileceği ortaya konmuş olup Erdek ve çevresindeki bitkilerin tespit edilmesini ve Kapıdağ'daki bitkisel çeşitliliğin izlenerek bu alanda organizasyonlar yapılmasını önermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemi, veri toplama yöntemi, veri toplama aracı ve özellikleri, araştırma verilerinin toplanması ve analizi ili ilgili açıklamalar yer almıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel bir araştırma yapılmıştır. Balıkesir ili Erdek ilçesi, Kapıdağ Yarımadası bölgesinde alternatif turizm kapsamında aromatik ve endemik bitkilerin turizme kazandırılmasına yönelik görüşlerin toplanması ve mevcut durumun belirlenmesi hakkında detaylı verilere ulaşabilmek amacıyla nitel araştırma yapılması uygun görülmüştür.

Bu araştırmanın amacı bölgede yetişen aromatik ve endemik bitki türlerinin belirlenmesi, bölge turizminin çeşitlendirilmesi ve bütün bir yıla yayılabilmesi, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlanmasıdır. Araştırmanın önemi yörede bulunan mevcut aromatik ve endemik bitkiler ile ilgili farkındalık yaratılabilmesi, bölgeye gelen turistlerin ilgisinin çekilebilmesinin sağlanması ve bölgede yaşayan halkın aromatik ve endemik bitkiler ile ilgili bilgilendirilerek turizm faaliyetlerinde bu bitkilerin etkilerinin ortaya çıkartılabilmesidir.

Nitel araştırma; nitel veri toplama tekniklerinden gözlem, görüşme ve doküman analizinin kullanıldığı, olay ve algıların gerçekçi ve bütüncül bir şekilde doğal ortamda ortaya konularak izlendiği bir araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Nitel araştırma belirli kurallar içinde bütüne bakışı esas alan, araştırmaya ait problemi yorumlayıcı bir şekilde incelemeyi önemseyen bir yöntemdir. Yapılan araştırmada olgu ve olaylar kendi bağlamında incelenerek insanlar tarafından yüklenen anlamlar yorumlanır (Altunışık ve diğ., 2010: 302).

Görüşme nitel yöntemlerde en sık kullanılan veri toplama tekniğidir. Yapılan görüşmeler kişilerin olaya bakışını, deneyimlerini ve algılarını kullandıkları güçlü bir

yöntemdir. Bununla birlikte yazılı dokümanlardan destek alınması araştırmanın güvenilirliğini arttıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40-41).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren, nihai hedeften elde edinilen sonuçların benzer özelliklerini taşıyan durumunun bir olay üzerinde genele yaymaya çalışıldığı durumu açıklamada kullanılan kavramdır. Araştırmalarda evrenin boyutu ve içerisindeki özellikleri sınırlandırılarak tanımlanır. Örneklem ise evrenin tamamıyla incelenmesi, araştırılması mümkün olmayan durumlarda evreni en iyi temsil eden ve özelliklerini taşıyan gruba verilen addır (Çepni, 2018: 53).

Araştırmanın evreni Erdek ilçesinde yaşayan turizm paydaşlarından oluşmaktadır. Bunun sayısı tespit edilememiştir. Araştırmanın örneklemi ise amaçlı ve kartopu örneklemi ile seçilen paydaşlardan oluşmaktadır. Görüşmelerin başında konu ile ilgili olduğu düşünülen 3 kişi ile görüşülmüş olup daha sonraki katılımcılar bu kişilerin tavsiyeleri üzerine seçilmiştir.

Erdek ilçesinde 2 yerel yönetim, 4 yerel halk, 3 turist, 3 konaklama işletmesi yöneticisi, 2 akademisyen ve 1 sivil toplum kuruluşu temsilcisi olmak üzere toplamda 15 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde daha objektif bilgilere ve sonuçlara ulaşabilmek için turizm faaliyetleriyle ilgili mümkün olan tüm paydaşları temsilen bireylerle görüşmeler sağlanmıştır. Görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler analiz edilmiştir. Aşağıda tablo 13'te katılımcıların listesi sunulmaktadır.

Tablo 13

Araştırmaya Katılan Katılımcılarının Tanımlayıcı Özellikleri (Paydaş Grubuna Göre Dağılımı)

Paydaşlar	**Katılımcı Sayısı**
Konaklama İşletmeleri (Otel ve Pansiyon)	**3**
Eğitim Veren Kuruluşlar Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi (Akademik Personel)	**2**

Tablo 13'ün devamı

Yerel Halk	**4**
Erdek Belediyesi	**1**
Erdek Agrida Tarım ve Turizm Derneği	**1**
Erdek İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	**1**
Turistler	**3**
Toplam	**15**

Tablo 13'e göre yapılan çalışmada turizm aktivitelerinin paydaşları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde 6 farklı paydaş temsilcilerinin görüşleri alınmıştır. Toplamda 15 katılımcı ile görüşülmüştür.

Amaçlı örnekleme yöntemi, örnekleme dahil olacak birimleri araştırmacının daha önceki gözlem, bilgi ve deneyiminden hareket ederek araştırmanın hedefine uygun bir şekilde kendi yargısıyla belirler. Bu yöntemle araştırmacıya ait yargılar ile hareket edildiği için evrenle ilgili fikir sahibi olmalıdır (Ural ve Kılıç, 2013: 43).

Kartopu örneklemesi veya zincir örnekleme tekniği evrenin büyüklük, bilgi derinliği vb. bilgilerinin eksik olduğu veya evreni oluşturan birimlere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Patton, 2005; akt. Baltacı, 2018: 253). Bu örneklemi kullanmak isteyen araştırmacı, incelediği konuyla ilgili evrende bilgisinin fazla olduğunu düşündüğü kişi veya kişilere şu soruları sorarak başlar: ‘‘Bu konu hakkında en çok şeyi bilen kimdir? Görüşmeye kiminle başlamalıyım?’’ (Flick, 2014; akt. Baltacı, 2018: 253).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel yöntemlerden görüşme tekniği, doküman incelemesi ve gözlem veri toplama araçları kullanılmıştır. Bu üç teknik kullanılarak çalışmanın güvenirliğinin arttırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya konu olan yerel yönetim birimleri, sivil toplum kuruluşları, konaklama işletmesi yöneticileri, yöre halkı, akademisyen ve turistlerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan 15 görüşmenin 13 tanesi katılımcıların çalışma alanları veya uygun gördükleri mekânlarda gerçekleştirilmiş olup 2 katılımcı ile e-posta ve telefon yolu ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla farklı gün ve farklı saat dilimlerinde

görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler genel olarak 30-50 dakika civarında sürmüştür. Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Çalışma soruları araştırmacı ve danışman hoca tarafından ilgili alanyazın dikkate alınarak oluşturulmuştur. Konu kapsamının uygunluğu için görüşme soruları hazırlanırken yerel halk, yerel işletme sahibi ve turizm işletmeciliği alanında uzman ikişer kişiden olmak üzere toplam 6 kişiden de görüş alınarak sorulara son şekli verilmiştir.

Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, görüşmeci mülakat esnasında önceden hazırladığı soruları görüşmeciye iletirken aldığı cevapların anlaşılır olması amacı ile yeni sorular ekleyerek beklenmedik sorunların çözümünü tekrar sorularını düzenleyerek katılımcıya yöneltir (Patton, 2018; akt. Polat, 2022: 172). Yarı yapılandırılmış mülakat yönteminde görüşme sırasında daha önce hazırlanmış soruların yöneltilmesine olanak verirken görüşme esnasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşmak için soru sorma olanağı da söz konusu olabilmektedir. Bu şekilde görüşmeci katılımcılara göre farklı sorular ekleyip çıkartabilmektedir (Türnüklü, 2000: 547). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde görüşmecilere sorulan sorular açık uçlu olabilmektedir. Görüşmelerde açık uçlu sorular sayesinde kalıplaşmış cevaplar yerine konunun derinliklerine inilebilmektedir (Yavan, 2024).

Görüşme soruları Erdek'te alternatif turizm kapsamında aromatik ve endemik bitkilerin turizme kazandırılmasına yönelik görüşlerin ve mevcut potansiyelin belirlenebilmesi amacı ile 8 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Bu bağlamda yerel halka, yerel yönetim birimleri yöneticilerine, turistlere, konaklama işletmesi yöneticilerine, dernek yöneticilerine ve akademisyenlere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

- Flora turizmi ile ilgili neler biliyorsunuz?
- Hayatınız boyunca flora turizmi etkinliğine katıldınız mı? Katıldıysanız nasıl bir etkinliğe nerede katıldınız? Katılmadıysanız bir etkinliğe katılmayı düşünür müsünüz? Neden?
- Erdek ilçesini flora turizmi açısından değerlendirebilir misiniz?
- Erdek'te flora turizmi içerisinde turistlerin ilgisini çekebilecek aromatik ve endemik bitkiler nelerdir?
- Bölgede aromatik ve endemik bitki alanının turizme daha fazla katkı yapması için yapılabilecekler nelerdir?

- Erdek bölgesinde kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Erdek'te yürüyüş rotaları, aromatik bitki müzesi ya da bitki bahçesi kurulacak olsa tanıtımları için neler yapılabilir?
- Erdek'te flora turizmi yapılmasının bölgeye ne şekilde etkileri olabilir? Olumlu ya da olumsuz yönleri ile değerlendirebilir misiniz?

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacına göre Erdek'te turizm konusunda söz sahibi ve yönlendirici etkiye sahip resmi kurum, sivil toplum kuruluşları, yerel halk, akademisyen ve konaklama işletmesi temsilcilerinden oluşan 12 kişi ve Erdek'e en az ikinci kez tatile gelmiş üç turist seçilmiş ve bu kişilerle yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan mülakatlar gerçekleştirilmiştir. 13 katılımcı ile randevu gün ve saati belirlenerek yüz yüze görüşme yapılmış olup 2 katılımcı ile e-posta ve telefon üzerinden görüşme sağlanmıştır. Görüşmeler katılımcılara uygun yer ve saatlerde, çalıştıkları kurumlarda veya istekleri doğrultusunda kendilerine uygun başka mekânlarda tamamlanmıştır. Bu şekilde katılımcıların rahat ve etkin bir şekilde sorulara karşılık vermesi sağlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların rızası ile her ayrıntıyı alabilmek için ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizi içerik analizi tekniği ile elde edilmiştir. Yapılan içerik analizinde amaç verileri açıklayabilecek ilişki ve kavramlara ulaşabilmektir. Betimsel analiz yönteminde özetlenen veriler, içerik analizi yönteminde tekrar işleme tabi tutularak fark edilemeyen bazı kavram ve temaların keşfedilmesi sağlanabilir. İçerik analizi yöntemi okuyucunun daha anlaşılabilir bir biçimde yorumlayabilmesi için birbirine benzeyen bazı kavramları bir araya getirir. İçerik analizi tümevarımcı bir mantığı seçer. İçerik analizinde kullanılan temel terimler ve tanımları şunlardır (Çepni, 2018: 200-201):

- **Tümevarımcı Analiz:** Verilerin altında yatan bazı kavramları ve bu kavramlar arasındaki bağlantıları kodlama yoluyla ortaya çıkarmaktır.
- **Kodlama:** Verilerde bulunan anlamlı bölümlere isim verilmesidir.
- **Kod:** Verilerin içinde bulunan (sözcük, cümle, vb.) anlamlı bölümlere verilen anlamdır.
- **Kategori:** Analiz sonucunda elde edilen kavramların belli temalar altında sınıflandırılmasıdır.
- **Tema:** Elde edilen kategoriler sonucunda oluşturulan üst kavramlardır.

İçerik analizi yönteminde doküman, görüşme ya da gözlemler sayesinde elde edilen veriler dört aşamada analiz edilir. Bu aşamalar; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Çepni, 2018: 201).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bulguları bölümünde görüşme tekniğiyle elde edilen verilerin bulguları yer almaktadır. Bu veriler bilgisayar ortamına aktarılarak 29 sayfalık ham veri elde edilmiştir. Ses kayıtları ve yazılı notlar/bilgiler araştırmacının bireysel yargıları eklenmeden yazılı metin haline getirilmiştir. Elde edilen ham veriler içerik analiziyle çözümlenmiş ve kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramlara bağlı temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar benzer yönlerine ve farklılıklarına göre gruplandırılmıştır. ‘‘Alternatif turizm kapsamında aromatik ve endemik bitkilerin turizme kazandırılması: Erdek örneği’’ konulu araştırmaya yönelik bulgular yerel yönetim birimleri, konaklama işletmecileri, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, yöre halkı, akademisyenler ve turistlerden oluşan katılımcıların demografik bilgilerini ve katılımcılara yöneltilen 8 soruya ilişkin düşünce ve değerlendirmelerini içermektedir. Katılımcıların kişisel bilgileri, görüş ve düşüncelerinin gizliliğine önem verilmesi sebebiyle görüşmeciler çalışmada kodlama yapılarak verilmiştir. 15 katılımcıyla görüşme yapılmış olup katılımcılar 1’den 15’e kadar ‘‘K1, K2, K3…’’ olarak sadece araştırmacının bileceği şekilde numaralandırılmış ve kodlanmıştır.

4.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Yerel yönetim birimlerinin temsilcileri, konaklama işletmecileri, sivil toplum kuruluşları, yöre halkı, akademisyenler ve turistlerden oluşan katılımcıların demografik bilgileri; cinsiyet, yaş, medeni durumlarını ve eğitim durumlarını kapsamaktadır. Araştırmaya dahil edilen 15 katılımcının bilgileri Tablo 14‘te yer almaktadır.

Tablo 14

Katılımcılara ait demografik bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Mezuniyet Alanı	Erdek'teki Çalışma Süresi (Yıl)
K1	Erkek	73	Bekar	Lisans	Biyolog	Biyoçeşitlilik ve Deniz Ekosistemleri	7
K2	Erkek	55	Evli	Lisans	Güvenlik	İşletme/Yönetim Organizasyon	0
K3	Kadın	28	Bekar	Yüksek Lisans	Kıdemli Pazarlama Danışmanı	Sosyoloji/Psikoloji	0
K4	Kadın	44	Evli	Lisans	Bankacı	İşletme	0
K5	Erkek	49	Evli	Lisans	Tarımsal Hizmetler Müdürü	Su Ürünleri	20
K6	Erkek	43	Evli	Lisans	Orman Mühendisi	Orman Mühendisliği	2
K7	Erkek	44	Evli	Lisans	Otel İşletme Sahibi	Mühendislik	20
K8	Erkek	43	Evli	Lise	Otel İşletmecisi	-	17
K9	Erkek	42	Evli	Lisans	Pansiyon İşletmecisi	Tarih	9
K10	Erkek	62	Evli	Lise	Esnaf	-	30
K11	Erkek	52	Evli	İlköğretim	Esnaf-Aktar	-	8
K12	Kadın	52	Bekar	Lisans	Aromaterapist	İletişim Fakültesi	30
K13	Kadın	29	Bekar	Yüksek Lisans	Çiftçi /Uzm. Ekonometrisyen	Ekonometri	8
K14	Erkek	55	Evli	Doktora	Akademisyen	Coğrafya	0
K15	Erkek	35	Evli	Doktora	Akademisyen	Turizm İşletmeciliği	6

Bu bilgiler doğrultusunda Tablo 14 incelendiğinde katılımcılardan 11'inin erkek, 4'ünün kadın olduğu ve yaşların 28 ile 73 aralığında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların 4'ü bekar, 11'inin evli olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların Erdek'teki çalışma sürelerine bakıldığında bu sürelerin 0 ile 30 yıl arasında değiştiği belirlenmiştir. Erdek'te çalışma süresi 0 olan katılımcıların 3'ü turist, 1'i ise Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi'nde akademisyendir.

4.2. ''Flora turizmi ile ilgili neler biliyorsunuz?'' Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ''Flora turizmi ile ilgili neler biliyorsunuz'', şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar yer almaktadır. Katılımcı görüşleri Tablo 15'te gösterilmektedir.

Tablo 15.

Flora turizmi ile ilgili neler bilindiğine ait görüşler

Katılımcı	Katılımcı Görüşleri
K1	Biz genelde flora demiyoruz. Botanik turları, endemik tür turları diye düşünüyoruz. Bu konuda bizim bir meslektaşımızın İstanbul'da bir turizm şirketi var. Onun kanalıyla da biz bu tür turların çeşitlendirilmesi, bu alanda yetişmiş biyologların rehberliğinde olması gerektiğini düşünüyoruz. Türkiye'de turist rehberleri egemenliği var. Onlar bu konuda rehberlik dışında bu tür şeylerde biyologlara fazla yer vermiyorlar. Dolayısıyla kitabi bilgilerle gidiliyor.
K2	Flora turizmi dendiğinde yüzüme hafif bir gülümseme, bir rahatlık geldi. Doğanın kendiliğinden ve insan planlarıyla oluşan bitki örtüsü harika bir şey.
K3	Flora turizminin özellikle ülkemizde popüler olduğunu biliyorum. Türkiye doğal harikalardan oluşuyor ve korundukları sürece dünyanın ve ülkemizin dört bir yanından misafir çekmeye devam edecek.
K4	Flora turizmi, bitki örtüsü ve doğal yaşam alanlarının ziyaret edilerek keşfedilmesidir.
K5	Belli bir bölgede insan eliyle veya doğal olarak yapılmış olan bitki örtüsünün gerek fotoğraflama amaçlı, gerek görsel amaçlı turizmde kullanılması.
K6	Orman genel müdürlüğünün ve fakültenin vermiş olduğu eğitimlerden flora turizmi hakkında bilgilerimiz mevcut. Erdek'e özgü bitki bilmiyoruz. Türkiye'nin çoğu yerinde olan bitki türü burada var.
K7	Doğayla, bitkiyle ilgili olduğunu biliyorum.
K8	Flora turizmi ile ilgili bir bilgim yok.
K9	Floranın bir bölgenin bitki örtüsü olduğunu biliyorum. Bazı bölgelerin kendine has güzelliklerinin ziyaret edilmesi de flora turizm olmalı.
K10	Bitki ve çiçekle ilgili olduğunu biliyorum.
K11	Bir bilgim yok.
K12	Çok şey biliyorum. Bununla ilgili araştırma yapan, ilgi alanı olan insanlar, akademisyenler dönem dönem buraya geliyorlar. Kamp yaparak, doğada gözlem yaparak florayı inceleyip fotoğraflıyorlar. Ben de bu tarz organizasyonlara katılıyordum meraklı olduğum için. Gördüğümüz bitkileri fotoğraflarız. Sonraki aşamada taksonları, cinsleri, Latince isimleri, nerede yetiştikleri, gerçekten bu bitki tek midir yoksa ben mi ilk kez görüyorum diye araştırma yaparız. Flora turizmine katılan insanlar da bu tarz şeylere merak sardıkları için bu tarz araştırmaları yapıyor. Ayrıca da doğa fotoğrafçılığı yaparlar. Offroad araçlarıyla da gezeriz. Özel bitkileri yerinde, doğada görmek, koklamak, tadı varsa, meyveyse yemek flora turizminin parçası bana göre.
K13	Aldığım eğitimler sonucunda farkındalık kazandım. Balıkesir Burhaniye'de çiftçi eğitim merkezinde eğitimler aldım. Tıbbi aromatik bitkiler eğitimi, zeytincilik ve seracılık eğitimi aldım. Orada farkındalık kazandım. Şu an bölgemizde olan çeşitleri değerlendirmeye çalışıyorum. Yeni çeşitler de katmaya çalışıyoruz. Benim de iki bahçem var. Birkaç farklı tıbbi aromatik bitki büyütüyorum. Aynı zamanda buradaki bitkilerden yararlanıyorum.

Tablo 15'in devamı

K14	Alternatif turizm çeşitlerinden birisidir. Türkiye gibi çeşitli iklim tiplerine sahip olan ve geçiş bölgelerinde bulunan yerlerde yüksek potansiyele sahiptir.
K15	Flora turizmi veya botanik turizmi ya da bitki gözlemciliği olarak adlandırılan bu turizm olayını biliyorum. Eko-turizmin alanına giren bir özel ilgi turizm çeşididir diyebilirim. Flora turizminin temel yaklaşımı flora açısından zengin olan herhangi bir bölgede yapılabilir olmasıdır. Bu anlamda kalkınma açısından bölgesel dengesizliğin önüne geçilebileceğini düşünüyorum. Bununla birlikte flora turizminin sürdürülebilirlik ve doğanın korunmasına aracılık eden bir felsefeyle gerçekleştirilebilir olmasının önemli olduğu kanaatindeyim.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 15'te belirtilen görüşleri doğrultusunda, flora turizminin; botanik ve bitkilerle ilgili, doğayla iç içe yapılan faaliyetler olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar bu bilgileri; bu konuda çalışan acentalardan, rehberlerden, aldıkları eğitimlerden, bölgeyi ziyaret eden araştırmacılardan öğrendiklerini veya bilgilerini arttırdıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 16.

Katılımcıların flora turizmine ait bilgileri hakkındaki bulgular

Tema	**Kategori**	**Kod Örnekleri**	**Frekans (f)**
Doğa	Bitki Örtüsü	• Doğal bitki örtüsüdür. • Bitki örtüsünün keşfedilmesidir. • Endemik bitki türleriyle ilgilidir. • Doğa ve bitkiyle ilgilidir. • Bitki örtüsünün ziyaret edilmesidir. • Bitki ve çiçekle ilgilidir. • Bitkilerle bağ kurmaktır. • Tıbbi ve aromatik bitki örtüsüyle ilgilidir.	8
	Doğal Yaşam	• Doğal yaşamla ilgilidir. • Doğal yaşamın keşfidir. • Doğal olarak oluşmuş bitki örtüsüdür.	4
Gözlem Yapma	Fotoğraf Çekme	• Fotoğraflama amaçlı turizm etkinliğidir. • Floranın fotoğraflanmasıdır.	2
	Tür Tanımlama	• Bitki gözlemciliğidir. • Bitki türlerinin tanımlanmasıdır.	2
Turizm	Alternatif Turizm	• Botanik turlardır. • Bitki örtüsünün ziyaret edilmesidir. • Ekoturizmdir.	4

Tablo 16'nın devamı

	Botanik Turizm	• Endemik türlerin turizmidir. • Flora turizmi veya botanik turizmi olarak adlandırılır.	2

Tablo 16'ya göre katılımcıların flora turizmine ait bilgileri hakkında doğa, gözlem yapma ve turizm olarak 3 tema belirlenmiştir. Doğa teması; bitki örtüsü ve doğal yaşam olarak 2 kategoriye ayrılmıştır. Bu 2 kategori 11 farklı kod üzerinden değerlendirilip 8 kod bitki örtüsü kategorisinde olup, 3 kod ise doğal yaşam kategorisindedir. Gözlem yapma teması; fotoğraf çekme ve tür tanımlama olarak 2 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler 4 faklı kod üzerinden değerlendirilip, 2 kod fotoğraf çekme, 2 kod tür tanımlama kategorisindedir. Turizm teması; alternatif turizm ve botanik turizm olmak üzere 2 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler 5 farklı kod üzerinden değerlendirilip, 3 kod alternatif turizm, 2 kod botanik turizm kategorisindedir.

4.3. ''Hayatınız boyunca flora turizmi etkinliğine katıldınız mı? Katıldıysanız nasıl bir etkinliğe nerede katıldınız? Katılmadıysanız bir etkinliğe katılmayı düşünür müsünüz? Neden?'' Sorusuna İlişkin Görüşler

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ''Hayatınız boyunca flora turizmi etkinliğine katıldınız mı? Katıldıysanız nasıl bir etkinliğe nerede katıldınız? Katılmadıysanız bir etkinliğe katılmayı düşünür müsünüz? Neden?'' şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17.

Katılımcıların flora turizmine katılıp katılmadıkları, katılım sağlanmışsa hangi alanda katılım sağladıklarına ilişkin görüşler

Katılımcı	Katılımcı Görüşleri
K1	Biz Erdek'te bu işi tur olarak değil hobi olarak yapıyoruz. Hocalar geldiği zaman onlarla saha çalışması yapıyoruz. Ama biz buna turizm demiyoruz. Bir kafileyle, tur organizasyonu olarak yapmadık. Alana çıktığımızda ilgimiz dahilinde bakıyoruz. Böyle bir tura katılmadım. Özellikle kendi yaşadığımız şehirde bu konuda farkındalığı arttırmak, insanları bu alana çekebilmek için üstümüze düşen görevi yapmak isteriz. Dikkati çekmek, hem de farkındalığı arttırmak için böyle bir şey yapabiliriz. Bizim de bir sosyal sorumluluk projemiz var. Her köye bilgilendirme levhaları koymak gibi bir Avrupa Birliği projesi hazırlıyoruz. Burada tur rehberleri ile alan kılavuzlarını kullanmak lazım. Her köyde o yerin özelliklerini bilen alan kılavuzu olması lazım. Bu şekilde bölgeye istihdam da sağlanacaktır.
K2	Kaz Dağları'nda bir defa, Alp dağlarında da iki defa katıldım. İkisi de çok hoşuma gitti. Zaten doğayı çok seven bir insanım, herkese tavsiye ederim.
K3	Esas amacı flora turizmi olmayan gezilere katıldığım oldu. Bunun yanı sıra ailecek yaptığımız oryantring sporu sırasında da oldukça yer görme fırsatı buldum.
K4	Katılmadım. İyi planlanmış öğretici bir etkinliğe katılmak isterim.
K5	Flora turizmi aynı zamanda bizim konumuzla ilgili olduğu için, daha doğrusu flora kısmı benim kendi konumla ilgili olduğu için, turizm adı altında değil ama kendi yaptığımız araştırmalarda hocalarımızla ve kendi ekibimizle birlikte sık sık Kapıdağ'da araştırma ve gezi amaçlı beraber çıkıp, bu turizmi yapıyoruz. Bunu yaparken de gerek fotoğraflarla gerek hocalarımızın anlatmasıyla değişik bitkileri tanıyoruz ve tanıtmaya çalışıyoruz. Her yerin florası farklı. Yapıldığında katılmayı düşünürüm. Bir ormana, yeşil bir alana gittiğimiz zaman onlar bizim için ya ot ya da çiçek. Ama bilinçli bir şekilde, özellikle dikkat ederek gezdiğimiz zaman bunların aslında ot veya çiçek değil de çok farklı bitkiler; aromatik bitkiler, tıbbi aromatik bitkiler olduğunu görüyoruz ve daha dikkatli baktığımızda çok çeşitli, ilginç özelliklerde bitkiler olduğunu fark ediyoruz. Makro değil de mikro baktığımızda bunlar da burada var mıymış, bunlar da ne kadar güzelmiş diyebiliyoruz. Bu çeşitleri tanıyabilmek amacıyla flora turizmi etkinliğine katılmak isterdim.
K6	Katılmadım. Katılmayı düşünürüm.
K7	Katılmadım, bilgi sahibiyim. Olan yerleri biliyorum. Festivaller olduğunu biliyorum ama katılmadım. Katılmayı düşünürüm. Çünkü merak ediyorum. Nasıl yapıldığını öğrenmek istiyorum. Belki biz de onlardan bakarak farklı türlerini yapabiliriz.
K8	Katılmadım. Burada su altı federasyonunun yaptığı bir etkinlik vardı, orada flora turizmi ile ilgili konuşmalar yapıldı. O etkinliğe katıldım ve sponsor oldum. Erdek'te sürekli bir şeyler yapılmaya çalışılıyor. Yapıldığı zaman da bizim bilgimiz oluyor. Öncülüğü biz çekiyoruz zaten. Yapıldığı zaman neden katılmayalım. Erdek'e faydası olacaksa katılırız.

Tablo 17'nin devamı

K9	Profesyonel bir etkinliğe katıldığımı söyleyemem ama farklı bölgeleri ziyaret ettiğimde bu bölgelerin farklı ve güzel olan doğal güzelliklerini ziyaret ederim. İleride daha kaliteli ve doğru bilgi alabilmek adına flora turizm aktivitelerine katılmayı düşünüyorum.
K10	Flora turizmi etkinliğine katılmadım. Böyle bir turizme rastlamadım. Burada böyle bir çalışma olmadı. Başka yerde de katılmadım. Ama katılmak isterim. Keşke böyle bir etkinlik olsa. Çevremizde yetişen bitkileri ve doğanın bize vermiş olduğu güzellikleri görmek, bilgilenmek ve tatmak için katılmak isterim.
K11	Hayır, katılmadım. Ben bu mevsimlerde çok yoğun oluyorum. Ben bu aydan (mart) mayıs ortasına kadar doluyum. Ben Kapıdağ'ı avucumun içi gibi biliyorum. Böyle bir turizm olursa direk katılırım.
K12	Benim merakım olduğu için uzun yıllardır katılırım. Kaz dağlarında, Antalya'da, Kapıdağ'da zaten sürekli olarak geziyorum. Bu tür etkinlikler Belediye'de çalışırken düzenlediğim etkinliklerdi. Olursa yine katılırım. Kendi başıma da gezerim, birisiyle de gezerim. Benim ilgi alanım bu zaten.
K13	Balıkesir Kaz dağlarında katıldım. Tıbbi aromatik bitkiler kursunun eğitiminin son gününde. Benim için güzel geçti. Oradaki endemik bitkileri öğrenmiş oldum. Bizim burada olursa seve seve katılırım. Hem farkındalık olur. Ama öyle bir eğitmen bulamıyoruz burada. Ben ilerleyen günlerde gezi yapmayı düşünüyorum konuyla ilgili.
K14	Evet katıldım. Kazdağı Milli Parkı'nda bir turist grubuyla birlikte endemik bitkileri görmek için arazi çalışmasına katıldım. Bu esnada endemik ve nadir bulunan bitkileri gözleme şansım oldu.
K15	Etkinlik anlamında bir deneyimim olmadı fakat vakit buldukça ziyaret ettiğim destinasyonlarda bulunan endemik bitkileri araştırarak görmeye gidiyorum. Elbette rehberli bir tura katılmak ya da daha geniş bir organizasyonda bulunmak isterim.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 17'de belirtilen görüşleri doğrultusunda, 11 katılımcı daha önce bir flora turizmine katılmadıklarını ama katılmak istediklerini belirtmişlerdir. 4 katılımcı daha önce bir flora turizmi aktivitesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Flora turizmi etkinliğine katılmadığını söyleyen 11 katılımcıdan 5'i flora turizmi adı altında olmasa da farklı amaçlarla (hobi, eğitim, iş vs.) doğa turizmiyle birleştirip bu etkinliği yaptıklarını belirtmişlerdir. 1 katılımcının verdiği bilgilere göre bölgede farkındalığın arttırılması için yapılması hedeflenen Avrupa Birliği projesi mevcuttur. Bu projede tur rehberleri ve bölge hakkında bilgisi olan kılavuzların kullanılması, bununla birlikte her köye bölge hakkında bilgi verici levhaların hazırlanmasının hedeflendiği belirtilmektedir.

Tablo 18.

Katılımcıların flora turizmine hangi alanda katılım sağladıklarına dair bulgular

Tema	Kategori	Kod Örnekleri	Frekans (f)
Flora Turizmine Katılım Alanları	Hobi Amaçlı	• Hobi olarak flora turizmi etkinliğine katılıyorum. • Doğal güzellikleri ziyaret etmek ve gezmek için katılıyorum. • Oryantring sporu yapma amacıyla katılıyorum.	6
	Araştırma Amaçlı	• Bitki türlerini araştırma amacıyla katılıyorum. • Bitki türlerini tanımlamak için katılıyorum. • Bitki türlerini fotoğraflamak için katılıyorum.	4
	Eğitim Amaçlı	• Kurs gezisi kapsamında aromatik ve endemik bitkileri öğrenmek için katıldım. • İş sebebiyle bölgeyi gruplara tanıtmak için katıldım.	3

Tablo 18'e göre katılımcıların flora turizmine katılıp katılmadıkları, katılım sağlanmışsa hangi alanda katılım sağladıklarına dair flora turizmine katılım alanları olarak 1 tema belirlenmiştir. Bu tema hobi amaçlı, araştırma amaçlı ve eğitim amaçlı olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu 3 kategori 8 farklı kod üzerinden değerlendirilip 3 kod hobi amaçlı kategorisinde, 3 kod araştırma amaçlı kategorisinde, 2 kod eğitim amaçlı kategorisindedir.

4.4. ''Erdek ilçesini flora turizmi açısından değerlendirebilir misiniz?'' Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ''Erdek ilçesini flora turizmi açısından değerlendirebilir misiniz?'' şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 19.

Erdek ilçesinin flora turizmi açısından değerlendirilmesine yönelik görüşler

Katılımcı	Katılımcı Görüşleri
K1	Erdek bu açıdan çok zengin. Hem fauna hem flora açısından zengin. Burada tıbbi aromatik bitkiler dışında, yenilebilecek spesifik ürünler, endüstriyel bitki türleri var. Bunların daha önce 2005'li yıllarda sistematik bir kaynağı da var. Fakat Balıkesir ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi çok fazla çalışma yapmamış. En son literatür benim bildiğim İzmir Devlet Su İşleri ve Orman Bakanlığı'nın o dönemde yapılmış alan çalışması. Elimizde lokasyonu belirleyen son dönemlere ait bir çalışma yok. En son çalışma tıbbi aromatik bitkiler üzerine yapılan Fatih SATIL, Gülendam ve Selami hocamızın katıldığı bir alan çalışması ve fotoğraflanması yapılmıştı. Hem flora hem fauna açısından Kapıdağ üzerinde çalışılmamış bir biyoçeşitlilik merkezi. Yapılması lazım.
K2	Yaklaşık 15 yıldır Erdek'e geliyorum. Dolayısıyla çok geziyorum, tabiatla iç içe olduğum zamanlar çok oluyor. Çok güzel tabiatı var. Bunlardan tüm insanların yararlanmasını ve mutlu olmasını dilerim.
K3	Erdek'i flora turizmini çeken bir ilçe olarak değerlendirmem.
K4	Erdek'te flora turizmine konu olabilecek pek çok alan bulunmasına rağmen bu turizmin hayata geçmesiyle ilgili bir faaliyete rastlamadım.
K5	Flora turizmi tamamen amatör bir biçimde, dışarıdan gelen insanların doğayı, bitkileri görmek, özellikle meraklıların fotoğraf çekimleri yaptığını, flora için değil de doğayı gezerken bazı incelemeler yaptıklarını, hoşlarına giden çiçeklerin fotoğraflarını çektiklerini görüyoruz. Ama flora turizmi yapalım, insanları buraya toplayalım, Kapıdağ'ımızı gezdirelim diye özel olarak yapılmış bir etkinliğimiz yok Erdek'te. Kapıdağ Yarımadası flora yönünden çok zengin olduğu için aslında bu işe çok uygun bir yer. Yani Kapıdağ Yarımadası'nda çok fazla endemik bitki olmasa bile çok geniş bir florası ve türü var. Çok kıymetli türler de var. Hem akdeniz hem karadeniz iklimini görebiliyoruz burada. Maki de var. Çok çeşitli bitki örtüsü olduğu için flora turizmi açısından zengin ve yapılabilecek bir yer.
K6	Kapıdağ Yarımadası'nda flora hakkında çok fazla bilgimiz yok. Çünkü biz kesim ağaçları üretim, orman koruma, yangın, kaçakçılık üzerine çok çalışıyoruz. Flora üzerine herhangi bir çalışmamız olmadı. Burada meşe, kayın, gürgen, kavak türleri mevcut. Endemik ya da buraya özgü ağaç ve bitki türlerine rastlamadık. Flora turizmi olursa güzel olur. Kirazlı Manastırı var ormanın içinde. Oranın canlanması da olabilir turizm amaçlı.
K7	Burada yürüyüş parkurları, bisiklet parkurları, sosyal alanlar da düzenleyip çok güzel şeyler yapabilecek durumdayız.
K8	Kapıdağ Yarımadası flora turizmi yapılacak floraya sahip. Başka da böyle bir yer yoktur. Hem ormana hem denize yakın. Kaz dağlarında yapılan özel tatlı su çeşmelerinin olduğu yerler var. Onların çoğu Kapıdağ'da da var ama hiçbiri kullanılmıyor. Eskiden yapılmış, öyle kalmış. Kapıdağ'da bisiklet ve motosikletle de gezilecek yerler çok. Ama sadece kıyı turizmi yapılıyor Erdek'te.
K9	Erdek ''Kapıdağ'' gibi özel bir bölgeye sahip. Bu bölgede kendine has çiçekler ve doğal güzellikler mevcut. Erdek'te turizm işlerini yapan kişilerin gelen turistleri bu alanlara yöneltmesi gerekir. Erdek bence flora turizm açısından iyi bir kapasiteye sahip.

Tablo 19'un devamı

K10	Erdek flora turizmi açısından bakir bir yer. Kapıdağ Yarımadası'ndayız. Kapıdağ Yarımadası'nın bitki örtüsü, endemik bitkiler dediğimiz veya orman dışı orman ürünleri gibi çok çeşit bitki türlerine sahip. Onunla ilgili çalışma olursa çok seviniriz.
K11	8-10 kişilik gruplar geziyor 2 yıldır bizim dağları. Geçtikleri yerleri şeritlerle işaretliyorlar. Sanırım rota oluşturuyorlar. Her yere girmişler. Her yerde karşılaşıyorum. Onlar flora turizmi mi yapıyorlar bilmiyorum. 2-3 farklı grup. Komple dağı geziyorlar. Toplarken görmedim, sadece geziyorlar. Yollarını bulmak için şeritler bağlamışlar.
K12	Erdek'te yok. Erdek'te flora turizmi yapılmasını istemem. Ben bu işin ticaretini yapıyorum. İnsanlar turizm adı altında bizdeki bazı aromatik ve endemik yapıları, popülasyonlarını takip edip, sonradan gelip kaçak kesim toplama ve yanlış toplama ve o bitkinin üremesi zamanında bilinçsiz toplama yapıyorlar. O bitkinin yok olmasına neden olabiliyorlar. Çiçeği dalından koparak seviyorlar bilmeden flora turizmine katıldıkları için. Ben bunun olmasını çok tercih etmiyorum. Arazide ne kadar önlem alırlarsa alsınlar (foto kapanlar vs. var) bu kontrol altında yapılabilecekse, koruyabileceklerini düşünüyorlarsa yapılsın. Korunması çok zor ve ben çok iyi biliyorum ki buradaki çok değerli bir sarmaşığı toplaya toplaya yok ettiler ve tırlarla götürdüler.
K13	Şu an için Erdek ilçesinde bir flora turizmi yapılabilecek kapasite olduğunu düşünmüyorum. İlk önce yolların, kanallarının, su sistemlerinin yapılması gerek. Onları yapmadan floraya geçip onunla ilgili bir araştırma yapamazlar diye düşünüyorum.
K14	Kapıdağ Yarımadası'nda olması Erdek'i bu konuda şanslı kılmaktadır. Buradaki yapılaşmanın ve şehirleşmenin henüz düşük olması, doğal alanların nispeten geniş alanlar kaplaması ve henüz yüksek standartlı yol ağının yapılmamış olması Erdek'te flora turizmi için bir potansiyel yaratmaktadır.
K15	Erdek ilçesi ya da Kapıdağ Yarımadası'nın çok önemli bir potansiyeli olduğunu ifade edebilirim. Erdek ve çevresinde sayısı 600'ün üzerinde bitki taksonunun bulunduğunu biliyorum. Nisan – Haziran ayları arasında ise çiçeklenmenin üst düzeyde olduğu dönemler olduğu göz önünde bulundurulduğunda bölgenin en önemli ihtiyacı olan turizm sezonunun uzatılması da mümkün olabilecektir.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 19'da belirtilen görüşleri doğrultusunda 13 katılımcı bölgenin farklı özellikleri ile flora turizmi açısından potansiyelinin olduğunu belirtmektedir. Bu katılımcılardan 4 tanesi bölgenin sahip olduğu tabiat özelliklerinin bu potansiyeli yarattığını belirtirken 9 tanesi bitki örtüsünün flora turizmi için bir potansiyel yarattığını belirtmişlerdir. 1 katılımcı aromatik ve endemik bitkiler üzerine ticaret işleriyle uğraştığından dolayı mevcut potansiyelin flora turizmi açısından kullanılmaması gerektiğini

çünkü sürdürülebilirliğin sağlanamayacağını belirtmiştir. 1 katılımcıya göre bölgede yol ve su sistemleri gibi altyapının tamamlanmamış olması flora turizmini olumsuz etkileyecektir. Başka bir katılımcı ise bu altyapı çalışmalarının tamamlanmamış olmasının flora turizmi açısından bir potansiyel oluşturacağını belirtmiştir.

Tablo 20

Katılımcılara göre Erdek ilçesinin flora turizmine yönelik potansiyelinin değerlendirilme bulguları

Tema	**Kategori**	**Kod Örnekleri**	**Frekans (f)**
Erdek Flora Turizmi Açısından Uygundur	Floranın Zengin Olması	• Erdek flora açısından zengindir.	7
	Deniz Turizmi	• Erdek deniz turizmi açısından popüler bir destinasyondur.	1
	Erdek'in Coğrafi Konumu	• Erdek coğrafi konum açısından deniz ve ormanların yer aldığı bir bölgedir.	4
Erdek Flora Turizmi Açısından Uygun Değildir	Altyapı ve Turizm Kapasitesinin Yetersiz Olması	• Flora turizmi açısından yeterli faaliyetler bulunmamaktadır. • Erdek'in altyapısı turizm faaliyetleri için yetersizdir.	2
	Bitki Kaçakçılığı	• Flora turizmi bitki popülasyonlarını bozabilir ve bitki kaçakçılığına yol açabilir.	1

Tablo 20'ye göre Erdek ilçesinin flora turizmine yönelik potansiyelinin değerlendirilmesinde Erdek flora turizmi açısından uygundur ve Erdek flora turizmi açısından uygun değildir olarak 2 tema belirlenmiştir. Erdek flora turizmi açısından uygundur teması 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu 3 kategori 3 farklı kod üzerinden değerlendirilip 1 kod floranın zengin olması kategorisinde, 1 kod deniz turizmi kategorisinde, 1 kod Erdek'in coğrafi konumu kategorisindedir. Erdek flora turizmi açısından uygun değildir teması 2 kategoriye ayrılmıştır. Bu 2 kategori 3 farklı kod üzerinden değerlendirilip 1 kod altyapı ve turizm kapasitesinin yetersiz olması, 1 kod bitki kaçakçılığı kategorisindedir.

4.5. ‘‘Erdek’te flora turizmi içerisinde turistlerin ilgisini çekebilecek aromatik ve endemik bitkiler nelerdir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ‘‘Erdek’te flora turizmi içerisinde turistlerin ilgisini çekebilecek aromatik ve endemik bitkiler nelerdir?’’ şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 21’de gösterilmektedir.

Tablo 21.

Erdek’te flora turizmi içerisinde turistlerin ilgisini çekebilecek aromatik ve endemik bitkilerin neler olduğuna yönelik görüşler

Katılımcı	Katılımcı Görüşleri
K1	Benim bilgilerime göre 21 tür tıbbi aromatik bitki var. Yaklaşık 13-14 tane yemeye uygun, gıda sektöründe kullanılabilecek bitkimiz var. 4 tane de boya endüstrisinde kullanılabilecek bitkimiz var. Ekonomik değeri olan bitki örtüsünden baktığımızda bunlar var. Çamlar, gürgenler, ıhlamurlar, kestaneleri saymıyorum. Dolayısıyla bu bölge üçlü ekosistemin kesiştiği bölge olduğu için Kazdağları’ndan sonra çok önemli bir geçiş ve göç yolu. Biyoçeşitlilik açısından çok zengin, ihmal edilmiş bir bölge. Dolayısıyla bakir de kalmış.
K2	Bildiğim kadarıyla kekik, dağ çileği, yabani böğürtlen vs. bitkiler görmekteyim. Bilmediğim birçok güzel kokular da çevrede hissetmekteyim.
K3	Yoğun kokulu dağ kekiği satan birçok tezgâha rastladım. Bunun yanı sıra çok fazla zeytinlik mevcut.
K4	Turistlerin ilgisini çekecek aromatik bitkilere kekik, endemik bitkilere ise mor soğan örnek gösterilebilir.
K5	Aromatik bitkilerden kekik ve çeşitleri, sarı kantaron, mavi ve pembe kantaronumuz var. Doğal olmasa da lavanta ekimimiz var. Nane, adaçayı, bol miktarda biberiye var. Adaçayı yetiştiren arkadaşlar var. Çok bol miktarda sumak var. Endemik olarak çok fazla bitki yok. En son çalışmalarımızda turnagagası diye bir bitki, o da yöresel endemik. Yunanistan’da bir yerde var aynı zamanda ve Kapıdağ’da var. Aynı zamanda sambucus (kara mürver) özellikle covid vakalarından sonra Amerika’da bile covidin ilacı olarak çıktı. Şu anda eczanelerde satılan çoğu vitaminlerin içinde sambucus (kara mürver) kullanılıyor. Kapıdağ’da bol miktarda var.
K6	Erdek’te flora turizmi yok. Biz orman içinde yürüyüş yolları, dinlenme tesisleri, parklar, mesire alanları gibi yerler yapmayı planlıyoruz. Orman genel müdürlüğünün bütçesi kapsamında çalışmalarımıza devam ediyoruz. Kapıdağ Yarımadası’nda dikkat çekecek bir bitkiye rastlamadık. Daha doğrusu çiçekli bitkilerle ilgili bilgi birikimimiz yok. Biz gördüklerimizi fotoğraflıyoruz. İşaretliyoruz. Başka yerdekilerle aynı şeyler olunca üzerinde durmuyoruz. Elimizde Erdek’e özgü bitkilerle ilgili bir dokümanımız yok. Burada bol kestane var.

Tablo 21'in devamı

K7	Kantaron toplatıyorum ben. Zeytinyağı işi de yapıyorum. Askeriyenin üst taraflarında var. Oradan çok toplattım. Kendim cam kavanozda saf zeytinyağının içine sarı kantaron koyup güneşte bekletiyorum. 3-4 ay sonra kızıl bir renk alıyor, sonra süzüyorum. Çok şifalı. Eşime dostuma yapıyorum. Sedef ve mide hastalıklarına iyi geliyor. Mide için içine kudret narı konuyor, karıştırılıyor. Kokusu çok kötü oluyor ama şifa. Reflü ve mide kanaması geçirenler için bunlar şifadır. Hiç zararı yok. Müşterilerime de hediye ediyorum. Yaşlı bir amcamıza hava cıva kremi de yaptırıyorum. Yanıklarda mucize. Zeytinyağı ile hazırlanıyor. Tarifini bize vermiyor. Kaynar su yanıklarında kullandırıyoruz. İçinde kantaron da var. Hiçbir yanık izi kalmıyor.
K8	Zeytinyağı sabunu yapılıyor. Defne yaprağı, kantaron yağı var. Defne yaprağı Kapıdağ'dan her yere götürülüyor.
K9	İlk aklıma gelen Kapıdağ'a özgü kekik, kantaron, dağ çileği gibi bir sürü bitki sayılabilir.
K10	Öncelikle adaçayı, kekik, ıhlamur, nane, arapsaçı var. Fıstık çamı da çok var burada. Kantaron çok var. Biz zeytinyağcıyız. Kantaron çiçeğinden kantaron yağı yapıyoruz. Üretimimiz var. Bizim bölgemizde kantaron çok önemli. Dağlarda, tepelerde, insanın, arabanın geçmediği bakir bölgelerde var. Yukarıyapıcı köyünde, orman köylerinin üst tarafında var.
K11	Bizim kekiğimize çok rağbet var. Çuğra'da kayalıklarda pelin(yavşan) otu var. Pelin otu giren eve hastalık girmez. Kokladığınızda ciğerinizi açar. Pelini çoğaltmak çok kolay. Kırıp hemen toprağa soktuğunuzda olur. Yılanözü var, çok faydalı. Dere kenarlarında uzun uzun diken uçları var, çok faydalı. Salatasını yaparız. Aroması çok güzel. Kuşburnu bol var. Kaya koruğu var, salatası yapılıyor. Mart ayından sonra başlıyor. Sinir otu var, mideye iyi geliyor. Ada çayı Marmara Adası'nda çok var. Kekik de bol adada. Adaçayını çoğaltmak da kolay. Dalından kırıp dikiyorsunuz. Arapsaçı toplarız. Köftesi olur. Ebegümeci var bol. Orman pancarı toplarız, ıspanak gibidir. Yemeğin içine et tadı veriyor. Kökünü de kullanırız. Oduncu yolundan, papaz sırtından, Çuğra'nın üzerinde büyük mera var oradan topluyoruz. Orada her şey var. Aklına ne gelirse. Kuşburnu var bol. Kantaron, karabaş otu yaralara iyi geliyor. Pelin otunu çoğu kişi bilmez. Pelin otu vebaya, koronaya iyi gelir. Hekimler ağır hastalara müdahale ederken ağzının kenarına pelin otu koyarmış eskiden. Yavşan otu diye de geçer. Bu ot sayesinde bir hekim bile ölmüyor zamanında. Bu ot ile Belçika'nın en kaliteleri içkisi yapılıyormuş. Türkiye'de de vermut yapılıyormuş. Ben bunları Almanya'dan Fransa'dan gelenlere bedava verdim poşet poşet. Bunu 10 limon, bir kilo şekerle kaynatıyorsun. Bu bal gibi bir şey oluyor. Onu sıcakken süzüyorsun. Bir gece kavanoza alıp ayazda bekletiyorsun. Sonra sabah akşam bir yemek kaşığı kullanmaya başlıyorsun. Ciğerleri, veremi, kanseri iyileştiriyor. Ben şimdi kök alıp kendim yetiştirmeye başladım. Eşimin dedesi genç yaşta verem olmuş. Doktora gidiyor çare yok, doktor en sonunda bu tarifi vermiş. İyileşmiş dedesi. Biz oradan öğrendik. Sonra biz de kullanıp çok faydasını gördük. Biberiye de diktim. Biberiye de saç dökülmesini keser ve gürleştirir. Et yemeklerine de lezzet verir. Kuşkonmaz ve yılan özü de topluyoruz dağdan.

Tablo 21'in devamı

K12	Mantarlar var çok güzel. Buraya özgü salep soğanları var. Biz onun kesinlikle yerini söylemiyoruz. Çünkü onu bir gecede alıp söküp götürürler. Biz arkasından bakarız. Adaçayı önümüzdeki adaların çoğunda var. Tıbbi papatyamız var. Ben bilimsel olarak bunun Erdek'e özgü olduğunu söyleyemem. Hocalarımız bakarlar, incelerler. Ama gezip dolaştığınızda inanılmaz bir flora söz konusu burada. Buranın ardıç ağacı harikadır. Fıstık çamı var. Sedir ağacı var mesela, bir de Toroslar'da var. Yapı olarak çok uygun. Buraya özgü endemik o salepleri biliyorum. O da kayıt altında olduğu için. Erdek zeytini de buraya özgü endemiktir. Aslında bitkiler yaşadıkları yerin huyunu, suyunu, özelliklerini alarak kendi başına bir öz oluşturuyor. Oradaki oksijen değeriyle aşağıdaki farklı, su değeri farklı. Aslında o da bir şekilde dönüşüyor. Buraya özgü olmuş oluyor. Çok güzel renkli hatmiler ve çok fazla kara mürver vardır burada. Harika bir kara mürver. Onu toplamak çok zor. Bir senesine biz izin alıp yaptık. Dağda çok güzel yabani ıhlamurlar var. Yabani zeytinlerimiz var. Çok güzel çiçeklerimiz var. Burada benim bildiğim 12 çeşit kantaron var. Pembe kantaron var. Toplattırmıyorum. Gördüğüm yerde kesinlikle kestirmiyorum. Geniş yapraklı bir tür kantaron var. Kapıdağ kekiğimiz var, inanılmaz fazla toplanıyor. Maalesef o da yok olmak üzere. Güvem otu vardır. Pembe çiçek açar. Bizim kekikler beyaz çiçeklidir. Çok güzel dikenlerimiz var. Dağda yukarıda mor top diken. Deve dikeni çok yoğundur burada. Sığırkuyruğu çok fazladır. Onlar yol kenarlarında. Yapışkan andız otu çok fazla. Bunlar ticari değeri olan. Mesela laden gülü dediğimiz ''sistus'' çok fazla var. Kuşburnu yine çok yoğun. Ama laden hepsinden fazla mesela burada. Ve çok renkli laden gülü. Tıbbi amaçlı kullanılabilir nitelikteki laden gülleri burada çok fazla var. Çok güzel incirlerimiz var dağda. Fazla öğrenilmesini istemem. Ama onun rotu da planlanabilir. Belirli yerlere sokarsınız. İnsanın girdiği yerde yangın riski var, kir var.
K13	Kirazlı Manastırı'nda melisa ve mercan köşk var. O insanlara öğretilebilir. Tohumunun çok eski yıllardan geldiğini düşünüyoruz. Orada kendi kendine büyümeye devam ediyor. Kzsykos'ta çok farklı bir kekik türü var. Öğretmenimle bulmuştuk. Dağda altın otu var bizim ölmez çiçek dediğimiz. Kestanelik bölümünde bulduk. Itır bitkisinin farklı bir cinsi var gördüğümüz kadarıyla. Onun dışında farklı bir endemik bitkiye rastlamadım.
K14	Spesifik türler hakkında bilgim yok.
K15	Erdek çevresinde bulunan endemik bitkilere örnek olarak İstanbul Nazendesi, Şark Tırfılı ve Kuzu Kıran adlı bitkileri sayabilirim.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 21'de belirtilen görüşleri doğrultusunda katılımcılardan 1 tanesi bu konuda bilgisinin olmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı ise aromatik ve endemik bitkinin bölgede mevcut olmadığını belirtmiştir. 13 katılımcı farklı aromatik ve endemik bitkinin bulunduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan biri sambucus (kara mürver) bitkisinin özellikle covid döneminden sonra Amerika'da covid hastalığının ilacı olarak satıldığını belirtmekte ve eczanelerde mevcut birçok vitaminin içinde yine bu bitkinin kullanıldığını belirtmiştir. 1 katılımcı pelin otundan bahsetmiş ve vebaya, koronaya iyi geldiğini, hekimlerin ağır hastalara müdahale

ederken ağzının kenarına pelin otu koyduklarını, bu sayede bir hekimin bile ölmediğini belirtmiştir. 1 katılımcı bölgede kantaronun 3 farklı türünün yetiştiğini, bunların sarı, mavi ve pembe kantaron olduğunu belirtmiştir. Kamu çalışanı 1 katılımcı ise bölgede yaptıkları çalışmalarda dinlenme tesisleri, parklar ve yollar yapmayı planladıklarını belirtmiş ve yine bölgede yaptıkları çalışmalarda dikkatlerini çeken bitkilerin fotoğraflanmasını sağlayarak ilgili yerlere gönderdiklerini belirtmiştir. Ellerinde bölgeye özgü bir doküman olmadığını iletmiştir.

Kapıdağ Yarımadası'nda birçok bitki bulunmaktadır. Bu bitkilerin tanınma oranları değişim göstermektedir. Katılımcıların görüşmelerde belirttikleri bitkilerin tekrarlanma sayıları Tablo 22'de belirtilmiştir.

Tablo 22.

Bölgede mevcut olan aromatik ve endemik bitkilere ait bulgular

Bitki Türü	**f**	**Bitki Türü**	**f**	**Bitki Türü**	**f**
Hindiba	1	Ihlamur	3	Melisa	1
Şevketi Bostan	1	Güvem Otu	1	Mercan Köşk	1
Kantaron	8	Lavanta	1	Altın Otu	1
Adaçayı	5	Deve Dikeni	1	Dağ Çileği	2
Papatya	2	Laden Gülü	1	Böğürtlen	1
Yılan Özü	1	Pelin Otu	1	Kuzu Kıran	1
Kuşkonmaz	1	Kuşburnu	1	İstanbul Nazendesi	1
Diken Ucu	1	Sinir Otu	1	Şark Tırfılı	1
Kaya Koruğu	1	Arap Saçı	2	Nane	3
Kekik	7	Ebe Gümeci	1	Sumak	1
Defne	6	Karabaş Otu	1	Hatmi	1
Turp Otu	2	Biberiye	2	Kara Mürver	2
Isırgan	1	Turna Gagası	1	Salep Soğanı	1

Tablo 22'ye göre Erdek'te kantaron olduğu 8 kişi tarafından belirtilmiş olup ilk sırada yer almakta, kekik 7, defne 6, adaçayı 5 kişi tarafından belirtilmiştir. Ihlamur ve nane 3 kişi tarafından belirtilmiş olup, papatya, turp otu, arap saçı, biberiye, dağ çileği ve kara mürver 2 kişi tarafından belirtilmiştir. Diğer bitkiler ise görüşmelerde birer kez geçmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde Erdek'te en çok tanınan bitkilerin sırasıyla; kantaron, kekik, defne ve adaçayı olduğu görülmektedir.

1 katılımcı gerçekleştirdiği mesleği sebebiyle çok sık Kapıdağ bölgesini dolaştığını, birçok bitkinin, çiçeğin görüntülenmesini sağladığını belirtmiştir. Buna rağmen tespit edilen bitkilerin aromatik ve endemik bitki grubuna girip girmediğinin belirlenmesinde çalıştığı kurumun yetkili olmaması ve ellerinde buna yönelik bir envanter çalışmasının bulunmaması sebebiyle bölgede aromatik ve endemik bitki yoktur cevabı vermiştir. Katılımcıların 13 tanesi görüşmeler esnasında farklı bitki türlerinden bahsetmişlerdir.

4.6. ‘‘Bölgede aromatik ve endemik bitki alanının turizme daha fazla katkı yapması için yapılabilecekler nelerdir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ‘‘Bölgede aromatik ve endemik bitki alanının turizme daha fazla katkı yapması için yapılabilecekler nelerdir?’’ şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 23’te gösterilmektedir.

Tablo 23.

Bölgede aromatik ve endemik bitki alanının turizme daha fazla katkı yapması için yapılabileceklerin neler olduğuna yönelik görüşler

Katılımcı	Katılımcı Görüşleri
K1	Erdek’in bu konuda rehber kitabı yok. Fakat zamanında 4 tane Misya yürüyüş yolu yapılmış. Ama o yolun üzerindeki flora zenginliği işlenmemiş. Mesela bizim burada endemik yarasalar var. Kelebeklerimiz var. Burası büyük kuşların geçiş yolu üzerinde. Kuş gözlem zamanında hepsini görebilirsiniz. Belli dönemlerde flora için bir fotoğraf safarisi yapılabilir. Biz yenebilecek bitkilerle ilgili tarım turizmi yapmak istiyoruz. Belli mevsimlerde doğadan toplayacaklar. Alaçatı ot festivali gibi festival yapmak için altyapımız hazır. Biz bunu da yapacağız. Burada konaklama olanakları kışın kısıtlı. Burada 16 millet var. Rum, Giritli, Çerkez, Arnavut, Pomak, Batı Trakyalısı var. Hepsinin kendine özgü yemek türleri ve otları var. Bunların hepsinin arşivlenmesi gerek. Her köye, her bölgeye bilgilendirme panoları yapılacaktı, yarım kaldı. Biz de turizm derneği olarak bu tür projeleri destekliyoruz ve yapmaya çalışıyoruz. Burada bu konuda yapılacak çok iş var. Burada alanından gelmiş insan yok. Burada insanlar zeytinci ve kıyı turizmci. Kapıdağ ikiye ayrılmış. Bandırma tarafı tarım, Erdek tarafı turizm ve zeytinci. Kapıdağ’da bir milyon üzerinde zeytin ağacı var.
K2	Erdek bölgesinde genellikle deniz turizmi mevcut. Flora turizmine biraz daha önem verilebilir. Halk bilgilendirilebilir, turizm şirketleri bu konular üzerinde maddi manevi yardım yapabilir veya bu olanaklar hem vatandaşlar için hem turizm şirketleri için cazip hale getirilebilir.

Tablo 23'ün devamı

K3	Erdek'e gelmeden önce burada popüler olduğunu bilmediğim birçok ürün ve bitki türü vardı. Sosyal medya ve dijital pazarlama aracılığı ile Erdek'in cevherleri daha sık ve detaylı bir şekilde tanıtılabilir.
K4	Bölge reklamının yazılı ve sosyal medya üzerinden yapılması gerekir. Okullarda da öğrencilere kendi yaşadığı bölgenin florası hakkında ders verilebilir.
K5	İlk önce onları bir kayıt altına almak gerekiyor. Meraklı bir turist veya araştırmacı Kapıdağ'a gittiğinde hangi bitkileri göreceğini bilmesi gerekiyor. O yüzden böyle bir kitabı eline alıp tek tek oradan Kapıdağ Yarımadası'na gidersem şu bitkileri göreceğim diyecek veya aradığı çok özel bir bitki arayışı var, kitaptan bakacak. Bu kitapta yoksa gitmeyecek. Belki diğer bitkiler cazip gelecek, gelmek isteyecek. O yüzden ilk önce kayıt altına almak gerekiyor ve bunu bilimsel olarak hocaların yapması gerekiyor. Turizme katkı sağlaması için ilk önce bu bitkiler kayıt altına alınmalı. Ondan sonra bu bitkilerin nerelerde olduğu belirtilmeli. Kapıdağ Yarımadası çok büyük bir alan. Mesela ben turnagagası bitkisini görmek istiyorum. Turist olsam aylarca arayacağım. Turnagagası için Kirazlı manastırına gittiğinizde Ballıpınar yoluna geçiyorsunuz, önünüze çıkan ilk şelaleden aşağıya iniyorsunuz, orada turnagagası var. Ama biz bunu daha bilimsel, daha noktasal olarak anlatacağız. Bunlara insanlar o kitaptan baktıklarında daha rahat ulaşabilecekler. Endemik ve az bulunan bitkileri de insanların bilmesi gerekiyor flora turizmi yapmak istiyorsa. Ayrıca flora turizmine katkı yapması için yol ve tabelaların olması gerekiyor. Bir kısmı yapıldı. Birkaç yerde durak ve tabelalar var. Daha önce Kapıdağ Yarımadası'na çıktığımızda kayboluyorduk. Belli yollarda tabelaların olması, belli yerlerde çeşmeyi göstermesi gerekiyor. İhtiyaçlarını karşılayabilecek yerler olması gerekiyor. Çöp kutuları ve belli aralıklarla konteynırlar olması gerekiyor. İnsanlara güvendeyiz hissiyatı vermesi gerekiyor flora turizmi yapmak isteniyorsa.
K6	Burada bir tespit yapılması gerek. Üniversitenin araştırması yapması gerek. Endemik bitki bulunursa çalışmalar yapılabilir ama bu turizme nasıl katkı sağlar bilmiyorum. 22 km'lik uzun bir yürüyüş parkımız var bizim. Kirazlı Manastırı'nda son buluyor. Sol tarafı bisiklet parkuru, sağ tarafı yürüyüş yeri.
K7	Sadece teşvik ve güzel dokunuşlarla, güzel yatırımlar yaparak herkesin önüne geçebilecek durumdayız. Çuğra bölgesinde 65 tesisiz turizmle ilgilenen. Kayıtlı otel ve pansiyonlar olarak benim bildiğim sayı bu. Bu insanları toplayıp yerel yönetimler olarak, siyaseti bulaştırmadan iş yapmalıyız. Erdek'te en büyük yaradır. Her türlü yatırıma, her türlü işe mutlaka siyaset sokulur. Erdek için, çocuklarımız ve bizden sonraki nesiller için her kesimi birleştirmeliyiz. Bu çocuklar burada ticaret yapacak. Ben neyi bırakırsam onu sürdürecek. Yerel yönetim, sivil toplum kuruluşlarıyla beraber, siyaset olmadan devlet büyüklerimizle beraber masaya yatırıp herkes taşın altına elini koyacak. İşletmeler olarak biz de elimizden geleni yapacağız. Çok defnemiz vardı. Buradan tırlarla götürüldü. Hesapsız saldırıldı. Budamadılar, köküyle söküp götürdüler. Devletin bunu koruması gerekirdi. Kozalak işinde burada orman işletme ihale açıyor, ihaleye firma giriyor, onun kontrolünde yapılıyor.
K8	Araştırmacılar bitkileri buradan toplayıp başka yerde araştıracaklarına burada yapsalar daha iyi olur. Kapıdağ'da toplanan tüm bitkileri Erdek'in ismini geçirmeden kullanıyorlar. Balıkesir Üniversitesi var. Araştırmalarını Erdek'in ismini geçirerek yapmalılar.

Tablo 23'ün devamı

K9	Öncelikle tanıtım yapılmalı. Buraya gelen insanlar Erdek'te sadece deniz var zannediyorlar. Tanıtımla birlikte insanların gezebileceği ulaşım yolları da hazırlanmalı.
K10	Festivaller düzenlenebilir. Kapıdağ ve bölgemizdekilerin tanıtımı açısından yerel yönetim, sivil toplum kuruluşlarıyla değerlendirilebilir. Tüm Türkiye'den turistlerin gelebileceği tanıtımlar yapılabilir.
K11	İnternetten tanıtım yapılabilir. Burada şu bitkiler var diye.
K12	Benim bir projem var. Ormandan izin almak kaydıyla ben uzun yıllardır burada aromatik bitki toplayıcılığı yapıyorum. Kontrollü bir şekilde toplama yaptırıyorum. Bunları usulüne uygun olarak kurutup Türkiye'ye ve yurtdışına satıyorum izinli olarak. Bunların dışında doğal defneler var, defne ticaretimiz var. Defne de bir aromatik bitkidir. Marmara Adası'nda uzun yıllar adaçayı topladık. Şu anda Marmara Adası'nda yetişen gri Anadolu adaçayı vardır. Bu cins sadece Marmara Adası ve Muğla tarafındaki dağlarda yetişir. Oradaki yanlış toplama ve mermer ocakları nedeniyle yok olmak üzere. Bir süre önce bu adaçayından yok olacağını düşündüğümüz için çelik alarak biraz üretim yaptık, büyüttük. Tekirdağ'da ve burada Aksakal tarafında ekili yerlerimiz var. Marmara adaçayı diğerlerinden biraz daha farklı, kuvvetli bir cins. O yüzden onun üzerinde durduk. Şu an atölyemizde de kendi ektiklerimizden üretmiş durumdayız. Onları Almanya'ya satıyoruz. Gayri resmi değil. Bizim doğal defne ticaretimiz de var. Biz burada doğru toplama, kurutma, depolama, ambalajlama yapıyoruz. Bunu insanlar bilinçsiz topluyor, ama hakkıyla kurutamadığı için toplanan mallar ziyan oluyor. Yakında buraya yapacağımız bir tesis planımız var. Eğer uygun, yeterince büyük bir arazi olursa bölgemizde olan endemik bitkilerden ekim yapıp insanlara bitkileri orada toplattırıp, fotoğraflamasını sağlayıp, kurutturup ya da uçucu yağını aldırıp bir ortam sağlamayı planlıyoruz. Yani agro turizm. Bunun yanı sıra konaklama yaptırarak da bu turları planlamayı düşünüyoruz. Bu bizim işimizin bir parçası. Öğretmek de istiyoruz. Erdek zeytininin hasadını da bu organizasyon içinde yapabilirim. Sezonda papatyasını, ısırganını vs. toplatabilirim. İnsanlar toplayacaklar, kurutacaklar ya evlerine götürecekler, ya da bize bırakacaklar. O papatya çayını içerken de ne kadar zor bir iş olduğunu bilerek içsinler istiyorum. Türkiye'de mesela sadece lavanta yetiştiriyor herkes, bilmeden bir şeyler yapıyor, bilerek yapmıyorlar. Pazarından haberdar değiller. Yetiştiriyor, batıyor sonra. Ya da köklüyor sonra atıyor kenara. Biz aklı başında bir şekilde belki BAÇEM ile birlikte, belki başka bir kurumla birlikte bunu planlıyoruz. Bu artık kesinleşmiş bir projedir. Gerekli kurumlardan da ön sözlerimizi aldık. Bir tek tesisimizin kurulması, uygun yerin belirlenmesi, projenin hazırlanması gibi ufak tefek işlerimiz kaldı. Zaten ben 6 yıldır bunun ticaretini yapıyorum. Doğadan toplamada çok özel durumlar vardır. Eski Türk adetlerinde Şaman kültüründe olsun, bütün kültürlerde bitkiden izin almamız gerekiyor. ''Ey güzel adaçayı seni keseceğim, senin sırtından para kazanacağım izin veriyor musun? Ve kestim teşekkür ediyorum'' derim. Üreme mevsiminde kesim yapmayız biz. Hiçbir şeyi ziyan etmeyiz. Bunu bilerek yaparlarsa evet gelsin herkes bu turizmi yapsın, benim karşıt olduğum konu bu. Neslini tüketmeden onun da bir canlı olduğunu bilerek ve teşekkür ederek seve seve onları işlemek.

Tablo 23'ün devamı

K13	Önce Belediye ve Milli Emlak'ın bu konuda izin vermesi lazım. Milli emlak tıbbi aromatik bitki için ihale açıyor, fakat zenginler geliyor, İstanbul ve Ankara'dan veriyorlar parayı. Çok fazla dönüm satın alıyorlar. Bizim gibi yerel çiftçi o dönümleri satın alabilecek güçte değil. Bize o tohumların, fidelerin alınması için olanak tanınmalı, destek sağlanmalı. Biz bir sürü problemle uğraşıyoruz. Belediye ve kaymakamlığın gerçek üreticiye, çiftçiye destek çıkması lazım. Benim küçük bir yerim var. Kaymakamlıktan milli emlaktan kiraladım. Oraya biberiye ektim. Yaklaşık 4000 biberiye ektim, yetiştiriyorum. Bize destek sağlamaları yer göstermeleri lazım. Bize şurada yer var ekim yapın, flora turizmine katkı sağlayın deseler severek yaparız. Bizim küçük bir bahçemiz var. Lavantalar ektik lavanta bahçesi olsun diye. Kolay değil. Su lazım, otlarla mücadele lazım. Devlet tarafından destek çıkılırsa geliştirilebilir.
K14	Tur şirketleri bu konudaki uzmanlar eşliğinde yapılacak flora turlarını da programlarına almalıdır.
K15	Öncelikle bölgede flora turizminin varlığının olmayışından söz etmemiz gerekir. Bu alanın henüz turizme bir katkısının olduğunu söylemek çok güç. Turizme katkı noktasında ise muhakkak bu alanda yatırım yapılması, tanıtım yapılması, bölge halkının ve karar vericilerin istekli olması gerekiyor.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 23'te belirtilen görüşleri doğrultusunda tüm katılımcılar aromatik ve endemik bitkilerin bölge turizmine farklı yollar kullanılarak katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar genel olarak tüm turizm paydaşlarının bölgenin turizm potansiyelinin arttırılması için ortak hareket etmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların belirttikleri fikirlerde; bölgedeki aromatik ve endemik bitkilerin kayıt altına alınarak bir tanıtım kitabının oluşturulması, halkın ve öğrencilerin bölgelerinin florası hakkında bu konuyla ilgili eğitilmesi, sosyal medya tanıtımlarının yapılması, bölge otellerinin kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yaparak yeni projeler yapması, turizm şirketlerinin konu hakkında eğitimli personel ile yeni projeler üretmesi, Kapıdağ bölgesinde turistlerin daha rahat gezebilmesi ve faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için yol tabelalarının bulunması, aromatik ve endemik bitkiler ile ilgili festivallerin düzenlenmesi gerekliliği belirtilmiştir. 1 katılımcı ise öncelikle bölgede flora turizminin varlığının turizm paydaşları tarafından kabul edilmesi gerektiğini belirtip, henüz bölgedeki turizm faaliyetlerinde flora turizminden bir fayda sağlanmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı Alaçatı ot festivalini örnek vererek bölgede de bu tarzda farklı festivaller yapılabileceğini belirtmiş, bölgenin konaklama olanaklarının kışın daha kısıtlı olduğunu iletmiştir. Başka bir katılımcı ise bölgedeki bazı bitkilerin üreme zamanında toplandığını ya da hasat haricinde toplanarak ziyan edildiğini belirtmiştir.

Tablo 24

Aromatik ve endemik bitkilerin turizme olabilecek katkısıyla ilgili bulgular

Tema	Kategori	Kod Örnekleri	Frekans (f)
Yatırım	Yolların Yapılması	• Yol ve yön tabelaları gerekiyor. • Bölgenin yolları yapılmalı.	2
	Kurumların Ortak Çalışması	• Yerel ve merkezi yönetimin bölge halkını desteklemesi • Yerel yönetim ve STK'ların ortak çalışması gerekiyor.	4
	Yatırım Yapılması	• Yatırım yapılması gerekiyor.	1
Tanıtım	Sosyal Medya	• Sosyal medyada dijital pazarlamalar yapılmalıdır. • Tanıtımlar yapılmalıdır.	5
	Festival	• Bölgeye özgü festivaller yapılmalıdır.	1
	Bilgilendirme ve Eğitim	• Halkın bilgilendirilmesi gerekir. • Bölgedeki öğrencilerin eğitilmesi gerekiyor.	2
Flora	Flora Turları	• Tur şirketlerinin flora turları düzenlemesi gerekir.	1
	Floranın Tespiti	• Rehberlik kitabı gerekiyor. • Bölgede tespit ve kayıt gerekiyor.	3

Tablo 24'e göre Erdek ilçesinde aromatik ve endemik bitkilerin flora turizmine olabilecek katkısıyla ilgili yatırım, tanıtım ve flora olmak üzere 3 tema belirlenmiştir. Yatırım teması 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu 3 kategori 5 farklı kod üzerinden değerlendirilip 2 kod yolların yapılması kategorisinde, 2 kod kurumların ortak çalışması kategorisinde, 1 kod yatırım yapılması kategorisindedir. Tanıtım teması 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu 3 kategori 5 farklı kod üzerinden değerlendirilip 2 kod sosyal medya, 1 kod festival, 2 kod ise bilgilendirme ve eğitim kategorisindedir. Flora teması 2 kategoriye ayrılmıştır. Bu 2 kategori 3 farklı kod üzerinden değerlendirilip 1 kod flora turları kategorisinde olup, 2 kod floranın tespiti kategorisindedir.

4.7. ‘‘Erdek bölgesinde kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?’’ Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ‘‘Erdek bölgesinde kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?’’ şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 25’te gösterilmektedir.

Tablo 25.

Erdek bölgesinde kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesiyle ilgili görüşler

Katılımcı	**Katılımcı Görüşleri**
K1	Erdek’in bir turizm bürosu olması gerek. Rotalar, gözlem kuleleri yapılmış eskiden, sonra yıkılmış. Ormana kontrolsüz giriş var. Köylüler alanlarına sahip çıkmıyor. Çoğu pansiyoncu olduğu için alacakları paraya bakıyor. Burada iş yapmak için bütçe ve kadroya ihtiyaç var. Burada marttan kasıma kadar dalış yapılabilir. Kasım-aralık arası zeytin hasadı var. Zeytin toplama turizmi yapılabilir. Haziran ayında ot toplama festivalleri yapılabilir. 22 tane otun toplama mevsimi farklı. Mor soğan, kestane, ıhlamur, defne hasadı yapılabilir. Çam kozalağı turizmi yapılabilir. Kekik, nane, sarı kantaron, yemek otu, turp otu, yabani mantar… Hepsi için bir şeyler yapılabilir. Floranın yanında dağ turizmi yapılır, kuş gözlem turizmi yapılır, yarasa turu yapılabilir. Endemik yarasa ve kelebeklerimiz var.
K2	5. soruda bildirdiğim tespitler bu madde için de geçerlidir. Halk ve turizm şirketlerine maddi ve manevi teşvik verilebilir. Bu teşvikler bir süre sonra bölgeye maddi ve manevi büyük dönüşler sağlar.
K3	Erdek ve çevresine özgü bitkilerin sergilendiği botanik bahçeleri yapılabilir ve şehrin planlamasında bu tarz bitkilere daha çok yer verilebilir.
K4	Günübirlik geziler, doğa yürüyüşleri gibi etkinlikler düzenlenerek doğayı tanıma ve gördüğü bitkileri inceleme fırsatı tanınan turistlerin bu konuda bilinçlenmesi sağlanabilir.

Tablo 25'in devamı

K5	Kıyı turizmi dediğimiz zaman akla gelen yaz mevsimi, deniz mevsimidir. Erdek'te denize girilebilecek zamanlar belli. 15 Haziran'da başlarsınız, 15 Eylül'e kadar giresiniz. Ama bu flora turizmi belki de 12 aya yayabileceğiniz bir turizm. Kışın görebileceğiniz bitkiler çok farklı, yazın görebileceğiniz bitkiler çok farklı. O yüzden kıyı turizmine alternatif olabilecek bir turizm flora turizmi. Kıyı turizmine gelecek insan potansiyeli ile flora turizmine gelecek insanların bakış açıları, harcama tutarları çok farklı. Flora turizminin yabana atılmaması gerekiyor. Bölge için çok önemli. Bizim kıyı köylerimizin dışında dağ köylerimiz var. Bunların flora turizminden daha fazla faydalanabileceklerini düşünüyorum. Yukarıyapıcı köyü çok güzel ama insanlar kıyı turizmine geldikleri zaman kolay kolay oralara gitmiyorlar. Flora turizmine gelen bir insanın oradan geçmesi gerekiyor.
K6	Burada deniz turizmi haricinde orman turizmi, flora turizmi yok. Yürüyüş rotaları var.
K7	Ben tamamen yapılması gereken en önemli şey olarak görüyorum. Sahil turizminden daha değerli bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü süreç uzayacak. Bu tarz turizmde insanlar yağmura, soğuğa, çamura bakmıyor. Ama kıyı turizminde hava kapandığı anda güney Marmara'ya hitap ettiğimiz için bir haftalığına gelmiş adam 2 günde valizini, eşyasını toplayıp gidiyor. Çünkü yakın yerden gelmiş, Bursa, İstanbul. 2 saat, 1.5 saat. Flora turizmi için gelecek kişi macerayı seven, ekonomik durumu daha iyi kişiler. Bu insanlar denize, kuma doymuş, farklılık arıyor. Çok parası var, macerayı seviyor. Adam 7 yıldızlı otelde kalabilecekken buraya küçücük, 2 metrelik çadır kuruyor. O uyku tulumunun içinde yatmaktan zevk alıyor.
K8	Kapıdağ Yarımadası'nı değerlendirmeliler. Buraya yalnızca su altı federasyonu geldi. Bisiklet turları geliyor. Sadece buraya belirli gün gelip aynı gün içinde ayrılmasına karşıyız biz. Kyzkos ultra yapılıyor. O da üç gün sürüyor. Onu biraz daha genişletebilirler. Öncesi ve sonrası olarak. Esnaflardan destek alınabilir. Burada esnafların hepsi destek vermeye hazır. O turlar yapılmadan bir hafta öncesinde gelseler bütün esnaflar elini taşın altına koyup destek verebilir. Bisiklet turu için gelenlere Kapıdağ gezdirilebilir. Bunları devlet bütçesiyle değil, esnafların desteğiyle yapabilirler. Sadece nokta atışı geliyorlar ve 2-3 gün içinde gidiyorlar.
K9	Daha önce de söylediğim gibi, turizm demek sadece bir otele gelip denize girmek değildir. Geldiğiniz bölgenin tarihini, insanlarını keşfetmek gerekir. Bununla birlikte doğal güzellikleri ve geldiğiniz yerde ulaşamayacağınız bitki örtüsünü de keşfetmek çok önemli. İşte bu noktada Erdek bitki örtüsü ile ön plana çıkabilecekken gördüğüm kadarıyla buna yönelik pek bir çalışma yapılmamakta ve Erdek flora turizm açısından geri kalmakta.
K10	Sırf yaz turizmi değil flora turizmi de olursa burada dört mevsim Erdek'e katkı sağlayacaktır. Erdek dört mevsim turizm yapılacak bölge haline gelir. Kapıdağ bölgemizi tanıtırız. Flora turizminin yapılması bölgemiz açısından çok faydalı olur. Biz de işletmeci ve Erdek'te yaşayan bir vatandaş olarak çok memnun oluruz. Keşke böyle bir şey olsa. Ekonomik ve tanıtım olarak katkı sağlarız ve arkası gelir.

Tablo 25'in devamı

K11	Kıyı turizmi eskiden beri var. Kapıdağ'ı herkes bilmiyor. Çok güzel ada. Şubat ayından mayıs ayının sonuna kadar yenen otlar var. Yılan özü olsun, kuşkonmaz, turp, hindiba, diken ucu, bunların çoğu mayıs ayının sonuna kadar. Sonra bir boşluk oluyor. Kaya koruğu başlıyor. Sanayinin üzerinden çıkınca Malya var, Aşağıyapıcı, Yukarıyapıcı, Şahinburgaz tarafı hep yolları var. Çakıl, Karşıyaka, Kestanelik oralarda çok bitki var. Tüm Kapıdağ'da var. Adaçayı 12 ay var. Karabaş mart ayında başlıyor. Mor çiçek açıyor. Biraz daha büyümesi gerek. Kantaron nisanda çiçek açıyor. Kekik haziranda başlıyor. İlk sumak yapıyor. Sumağı burada pek toplamazlar. Pomaklar bilir. Para yapan bir şeydir. Kurusu ayrı para, yaşı ayrı para. Bizim Kapıdağ'da çok var. Yemeklere, dolmalara koyuyorlar. Defne bol. Zeytin sineği için eskilerimiz her bahçeye defne ekermiş. Sinek zeytin düşmanıdır.
K12	Erdek'te kıyı turizmine gelen denize girmek için geliyor. Diskoya çıkmak istiyor, yemek yemek istiyor. Erdek'e kamp yapmak için karavancılar, endrocular, kampçılar ya da trekkingciler geliyor. Onlar flora turizmini anlayabilirler. Ama sahili tercih edenler gidip de dağa çıkacak görecek, bilinçsizce koparıp gidecek, çöpünü bırakacak, ben ona karşıyım. Ben flora turizmini tercih eden biri olarak gittiğim yerde deniz aramam. Buna yatırım yapacak kişinin mutlaka fikrinin, bilgisinin olması gerekiyor. Öteki türlü otel sahibine flora turizmini anlat, o yaptırırsa o zaman çöplük olur ve bizim bitkilerimiz yok olur.
K13	Ben hiç umutlu değilim. Geliştirilsin keşke elimizden geleni yaparız. İhtiyaç var o konuyla ilgili ama hiçbir adım yok. Daha yolu olmayan bir bölgenin flora turizmine katkı sağlayacağı vizyonunun olmasına pek ihtimal vermiyorum. Umarım olur.
K14	Bu durum turizmin çeşitlenmesini sağlayacaktır. Ancak turizm geliştirilirken kaynakların sürdürülebilir kullanımı esas alınmalıdır. Birçok yerde turizm faaliyetlerinin flora gibi doğal kaynaklar üzerine olan olumsuz etkileri görülmüştür.
K15	Bu bitkilerin tanıtılmasının gerektiğini düşünüyorum. Bölgede yer alan yürüyüş yollarının canlandırılması, bölgenin sadece 3S turizme bağlı yapısının ortadan kaldırılması, tüm paydaşların bilgilendirilmesi, bölgedeki karar alıcılar ve tüm aktörlerin bu konuda isteklendirilmesi gereklidir.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 25'te belirtilen görüşleri doğrultusunda bölgede gerçekleştirilen kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin desteklenmesi ve bu destekler gerçekleştirilirken üzerinde durulacak konuların neler olduğuyla ilgili katılımcılar fikirlerini belirtmişlerdir. Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, konuyu bazı katılımcıların turizm aktivitesini gerçekleştirecek turistler açısından, diğer katılımcıların ise bölgede sunulabilecek diğer ürünlerin geliştirilmesi ve tanıtılması açısından değerlendirdiği belirlenmiştir.

Katılımcılardan 11 tanesi flora turizminin geliştirilmesinde önceliğin bölgede mevcut olan turistik ürünlerin yaygınlaştırılması olduğunu belirtmişlerdir. 1 katılımcı bölgenin bitki

örtüsüne bağlı olarak sadece yaz turizmin yapıldığı aylarda değil, diğer aylarda da birçok bitkinin mevcut olduğunu, bu bitkilerin hem aromatik hem de yenilebilir olduğunu belirterek bu bitkilere yönelik gözlem, hasat faaliyetlerinin flora turizmi alanında gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir. 1 katılımcı flora turizmi faaliyetlerine sürdürülebilirlik açısından bakarak doğal kaynaklar üzerinde olumsuz etkilerinin de görüldüğünü belirtmiştir. 1 katılımcı bölgede flora turizminin yapılmasının çok değerli olduğunu belirtmiştir. Flora turizmine gelen turistin soğuğa, yağmura bakmayacağını, bu durumun turizm dönemini uzatacağını, kıyı turizminde hava kapandığında turistin geri döndüğünü belirtmiştir. Ayrıca flora turizmi için gelecek olan turistin macerayı seven, ekonomik durumu daha iyi kişiler olduğuna dikkat çekmiştir. 1 katılımcı bölgedeki olanaksızlıklardan dolayı flora turizminin gerçekleşmesi durumunda başarı sağlanamayacağını belirtmiştir. Buna sebep olarak bölgenin vizyonunun yetersiz olmasını ve altyapı eksikliklerini belirtmiştir. Katılımcıların geneli flora turizminin bölgedeki turizm süresini uzatacağını ve yılın farklı zamanlarında yapılabileceğini ve bu durumun bölgenin ekonomisine olumlu etkileri olacağını belirtmişlerdir.

Tablo 26.

Bölgede flora turizminin geliştirilmesine yönelik bulgular

Tema	**Kategori**	**Kod Örnekleri**	**Frekans (f)**
Eğitim	Paydaşların Eğitimi ve Desteklenmesi	• Erdek'in turizm bürosu olmalıdır. • Halk ve turizm şirketlerine teşvik verilmeli • Esnaflar desteklenmelidir. • Tüm turizm paydaşlarının bilgilendirilmesi gerekir.	6
Yatırım	Altyapı	• Bölgenin yollarının yapılması gerekiyor.	2
Alternatif Turizm	Flora Turizmi	• Yaz mevsimi haricinde turistik aktiviteler yapılabilir. • Botanik bahçeleri kurulabilir. • Günübirlik doğa yürüyüşleri düzenlenebilir.	5
Doğa	Doğal Güzellikler	• Bitki örtüsü	2
Sürdürülebilirlik	Sürdürülebilirlik	• Sürdürülebilirlik sağlanamayabilir.	1

Tablo 26'ya göre Erdek bölgesinin kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesiyle ilgili; eğitim, yatırım, alternatif turizm, doğa ve sürdürülebilirlik olmak üzere 5 tema belirlenmiştir. Eğitim teması, paydaşların eğitim ve desteklenmesi kategorisinde 4 farklı kod ile değerlendirilmiştir. Yatırım teması, altyapı kategorisinde 1 kod ile değerlendirilmiştir. Alternatif turizm teması flora turizmi kategorisinde 3 farklı kod ile değerlendirilmiştir. Doğa teması, doğal güzellikler kategorisinde 1 kod ile değerlendirilmiştir. Sürdürülebilirlik teması sürdürülebilirlik kategorisinde 1 kod ile değerlendirilmiştir.

4.8. ''Erdek'te yürüyüş rotaları, aromatik bitki müzesi ya da bitki bahçesi kurulacak olsa tanıtımları için neler yapılabilir?'' Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ''Erdek'te yürüyüş rotaları, aromatik bitki müzesi ya da bitki bahçesi kurulacak olsa tanıtımları için neler yapılabilir?'' şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 27'de gösterilmektedir.

Tablo 27.

Erdek'te Yürüyüş Rotaları, Aromatik Bitki Müzesi ya da Bitki Bahçesi Kurulacak Olsa Tanıtımları İçin Nelerin Yapılabileceğine Yönelik Görüşler

Katılımcı	**Katılımcı Görüşleri**
K1	4 tane yürüyüş yolu var. Bunlar flora gözlemi için mi, panoramik manzara için mi yapılmış? 16 şelale var. Şelalenin etrafındaki biyoçeşitlilik konusunda bilgi yok. Bu bir sosyal projedir. Biz 5 yıldır tarımsal turizm olarak bitki toplama tarımı, zeytin ve kırmızı soğan hasadı gibi aylara yayılabilen, otların gelişimine bağlı olarak bu hasatları ücretli, turizm konaklamalı yapmaya çalışıyoruz. Bunlar yapılırsa zengin turist gelebilir. Bursa'da kestane yok, kestane şekeri meşhur. Kestane buradan gidiyor.
K2	Tanıtım broşürleri hazırlanabilir. Televizyonlarda yayınlar yapılabilir. İlgili kuruluşlara bilgilendirmeler yapılıp yardım talep edilebilir.
K3	Öncelikle herkesin bu durumdan haberdar olması için çalışmalar yapmanın daha doğru olacağını düşünüyorum. Sosyal medya ve devlet destekli kanallar aracılığı ile bu sağlanabilir.

Tablo 27'nin devamı

K4	Yerel gazeteler ve belediyenin resmi internet sitesinde konuya ilişkin bilgilendirme yazıları olması gereğinin yanı sıra otel ve pansiyonlarda da bölgedeki aromatik ve endemik bitkiler hakkında kısa bilgilendirme broşürleri olabilir.
K5	Bitki bahçesi, bitki müzesi projemiz var. Çeltikçi'de tarımsal hizmetler bölümümüzün solucan gübresi üretim tesisi var. Çeltikçi köyünde doğru düzgün yerli kalmamış. Biz Çeltikçi için ne yapılabilir diye düşündük. O zamanlar solucan gübresi üretsin ve satsın insanlar diye uğraştık. Aynı zamanda orada atıl durumda bir futbol sahası var. Oranın etrafını tel örgüyle çevirip, orayı 8-10 parsele ayırıp BAÇEM'den de destek alıp, hocalarımızla görüşüp, Erdek'te hangi tıbbi aromatik bitkiler, aromatik bitkiler yetişir sorusuna cevap alıp orada bir aromatik bitki bahçesi yapalım dedik. Bunu yaparken de mesela lavantanın üç çeşidi var, kimisinin çiçeği bol oluyor uzun süre gidiyor, kimisi daha fazla yağ veriminde oluyor. İnsanlar bize gelip boş bahçemiz var ne yapabiliriz diye soruyorlar. Ben tıbbi aromatik bitki yetiştirebilirsin diyorum. Lavantanın şu çeşidini dikersen bizim iklim şartlarımızda, bizim toprağımızda en fazla yağ verimini bu cinsten alabilirsin diyebilmem lazım. Bunu diyebilmem için burada üç çeşit lavanta, dört çeşit nane, üç çeşit adaçayı, beş çeşit kekik yetiştirip bir senenin sonunda bunların yağlarını çıkartarak hangisinden daha fazla verim alacağımıza bakmalıyız. Bundan sonraki aşamalarda bize, kurumumuza gelen insanlara şunu yetiştirebilirsin, dönüm başı aşağı yukarı şu kadar yağ elde edersin diyebilmeliyiz. Bu yağı belediye olarak bizim de yardımımızla kullanıp, satacak yer bulacak şekilde bir bahçe hazırlama niyetimiz vardı. Yine var, önümüzde dönem yapmayı düşünüyoruz. Erdek'te hangi aromatik bitkilerin daha verimli olduğunu anladıktan sonra, Erdek'te en fazla yetişen lavanta türü hangisi ise buradaki botanik bahçemizin bir bölümüne ondan dikeceğiz. Bir bölümüne en uygun kekiğimizi, bir bölümüne, adaçayımızı, biberiyemizi, nanemizi dikeceğiz. Bu şekilde bir bahçe hazırlamayı düşünüyoruz. Tıbbi aromatik bitkilerin tanıtımları için şehir merkezinde veya çeşitli yerlerde bu bahçelerden hazırlayabiliriz. Bunlar belediyenin yaptığı broşürlerle, tanıtımlarla desteklenecektir.
K6	Burada bitki müzesi yapılacak yer yok. Kurulabilecek olsa afişler basılır, reklam yapılabilir. Orman içinde bu noktalar insanlara açılabilir çünkü bazı yerlere girmek yasak, bazı yerler hayvancılık için sıkıntılı. Kapıdağ'da ayı korkusu başladı. İnsanlar kamp yapamaz hale geldi. Kamp yapanlara ayı olduğunu söylediğimiz zaman kamp yapmaktan vazgeçtiler.

Tablo 27'nin devamı

K7	Bununla ilgili fuarlarda stantlar açılabilir. Sosyal medya, internet çağında yaşıyoruz. Sosyal medyadan reklamlar yapılabilir. Önceden kapalı bir kutuyduk. Şu an teknolojiyle beraber dünyaya açılabilecek durumdayız. Çok fazla bir şey harcamadan, oturduğumuz yerden, bilgisayarın başından Erdek'i fuarda duyuracağımızın 100-200 katı daha fazlasını sosyal medyadan duyurabilecek durumdayız. Drone çekimleri yapılabilir. Video, reklam çekimleri yapılıp sosyal medyaya atılabilir. Her sene sadece su altı federasyonu buraya geliyor. Bizim gibi birkaç otelle anlaşıyor. Biz Erdek'in reklamı için ücretsiz konaklama yaptırıyoruz. Hiç para talep etmiyoruz tanıtım olması için. Şu an sadece kıyı turizmi var Erdek'te. Tüm köyler deniz kenarında olduğu için, tüm Kapıdağ kıyı turizmi yapıyor. Adada çalışan profesörleri biz ağırlıyoruz. Herkes elini taşın altına sokmalı. Biz bazı televizyon kanallarına çıktık. Zehirli denizanaları Çanakkale boğazından geçerken okyanuslardan gelen gemilerin denge tanklarına alınan suların çıkışlarda boşaltılmasından dolayı, Marmara'nın iç deniz olmasından dolayı bunlar bize dadandı. O dönemde turizm kan ağlıyordu. Babamın öncülüğünde, hiçbir yerel yönetim veya devlet eliyle yapılmamış bir şey yapıldı. 5,5 km sahil bandı boyunca, 2 km'ye yakın bir yerini ağ ile kapattık. Hatta bu ''Denizanalarına Berlin Duvarı'' diye gazetede çıktı. Bildiğiniz açık havuz yaptık, yeter ki turistler buraya gelsin diye. Bu denizanaları yaşayamadılar. Zaten yaşayabilecekleri bir yer değil Marmara Denizi. Ne su sıcaklığı uygun ne de o ekolojik dengede beslenebilecekleri bir canlı var su içinde. O dönemde bile bizim büyüklerimiz destek almadan birçok şey yaptılar. Babam öncülük yaptı. Ağlar ördürttü, kazıklar çaktırdı. Bunları burayı düşündüğü için yaptı. Ayrıca burada yat limanı olması gerek. Bakış açısı değiştiği anda biz Antalya, Alanya, Bodrum hepsini bozabilecek şekildeyiz. Erdek Türkiye'nin ilk turistik bölgesiydi. Tatil deyince akla ilk Erdek gelirdi. Bizim çok fazla artımız var ama biz değerlendiremiyoruz.
K8	Burada açık hava müzesi var, büyük bir meydan var bunları tanıtmak için. Ya da çadır kent adı altında bir haftalığına bu iş yapılabilir. Köylülere destek verilebilir. Erdek'te değişik otların, bitkilerin satılabileceği bir köy pazarı yok. Turistler geldiğinde köylüler bize gelip bitkileri otel müşterilerine satmak veya stant kurmak istiyor. Biz izin veriyoruz. Ama belediye haftada iki gün köy pazarı adı altında sadece bitkilere özel yer ayarlarsa her şey ortaya çıkar. Ama köy pazarlarından işgaliye alınmaması lazım. Eskiden öyleydi. Köylüler kendisi dağdan topladığı otları getirip satmak istediğinde işgaliye alınmıyordu.
K9	Öncelikle insanlar deniz turizmi için nereden Erdek'e ulaşıyorlarsa bu kanallara bu yeni kurulan sistemlerin tanıtımlarının eklenmesi gerekir. Bölgede yaşayan insanların da bu konularda bilgilendirilmesi gerekir.
K10	Benim bildiğim yürüyüş rotası olarak Kzykos ultranın rotası var. Tabi bunlar yürüyüş rotası. Bu geliştirilebilir. Daha çok bitkilere dayalı olabilir. Aromatik bitki müzesi olabilir. Hem yazın hem kışın medya aracılığıyla, festivaller aracılığıyla ve yazın gelen turistlere tanıtarak, fuarlarda tanıtarak bu bölgemizi ön plana çıkarabiliriz.
K11	Meydana stantlar koyulabilir.

Tablo 27'nin devamı

K12	Bunların faal oldukları çok özel gruplar var, onlarla irtibata geçilebilir. Bitki müzesini zaten biz yapacağız. Niyetim bu tarz işlerle. Belki bir botanik bahçesi. BAÇEM bu konuda muhteşem bir yer. Orası canlı bir müze. Her şey çok düzenli, çok fazla çeşit var ve çok güzel yapılmış durumda. Yetiştiriyorlar, uğraşıyorlar, eğitimler veriyorlar, bilgilendiriyorlar. Ben BAÇEM'in ilk öğrencilerindenim. Ben yurtdışında da çok eğitim aldım. Mesela İstanbul'da da bir botanik bahçe yapıldı, çok başarılı bu konuda. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ismi. Antalya il tarım müdürlüğü çok başarılı. Özellikle onlar daha çok meyve türevi, gıdaya yönelik şeylerde çok başarılı oldular. Onlar da sürekli eğitimler ve kültürel faaliyetler düzenliyorlar. Bizim en büyük endişemiz buraya insan sokarsak nasıl olur? Tanıtımları için özel gruplarla duyurular yapılabilir. Videolar filmler çekilebilir. Turizm Bakanlığı'nın yerel yönetimlere verdiği reklam hakları var. Ben iletişimci olduğum için bunu biliyorum. Erdek'te bunlar var diye küçük reklam spotları girişi yapılabilir. Bu ücretsiz olarak yayınlanıyor. Konuyla ilgili kültürel dergilerde çıkış yapılabilir. İnternet bu konuda harika, iyi bir web sitesi kurulabilir. Oraya bilgiler girilebilir.
K13	İlk önce ufak ufak tanıtımlar yapılabilir. Küçük geziler gruplar halinde dağ yürüyüşleri yapılabilir. Tek tek anlatılabilir. Kurslar açılabilir. Merak edenler bir araya toplanabilir. Ücretsiz belediyenin gönüllülerin yaptığı kurslar olabilir. Dağda yaşamayı ve oradaki bitkileri tanımak için 1-2 gecelik kamplar olabilir.
K14	Normal turizm tanıtımı yöntemleri bu konuda da geçerlidir.
K15	Esasında Erdek çevresinde Misya Yürüyüş Yolları Projesi kapsamında Balıkesir Valiliği tarafından hayata geçirilen bir proje mevcut. Bu rota boyunca seyir zevki müthiş bir floranın varlığından söz etmek mümkündür. Aromatik bitki müzesi veya bir bitki bahçesi kurulup sergilenmesi sanıyorum ki bu bölgede henüz gerçekleşmemiş bir faaliyet olacaktır. Muhakkak kısa sürede özellikle sosyal medyada adından söz ettirecektir. Bununla birlikte akademik toplantılar bu bölgede yapılabilir. Rekreasyonel faaliyetlere ve tur programlarına eklenerek turistlerin de dikkati çekilebilir. Bölgede turizm çeşitlenmesi açısından da muhakkak önemli olacaktır.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 27'de belirtilen görüşleri doğrultusunda bölgede kurulabilecek olan aromatik bitki müzesi, bitki bahçesi ya da yürüyüş rotalarının tanıtımlarıyla ilgili olarak katılımcılar fikirlerini belirtmişlerdir. Katılımcılar genel olarak sosyal medya, tanıtım broşürleri, fuarlar ve televizyon reklamlarını ön planda tutmakla birlikte konu ile ilgili stantlar kurulması, kurslar açılması ve bölge halkının bilgilendirmesi gerektiğini de belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 2 tanesi bölge halkının bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. 2 katılımcı ise bölgede mevcut okul ve üniversitelerde konu ile ilgili kursların açılması ve akademik toplantıların yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. 2 katılımcı bu soruya cevap

verirken genel olarak kendi çalışmalarından bahsetmiş ve tanıtım aktiviteleri ile ilgili bilgi vermemişlerdir.

Tablo 28.

Erdek'te kurulabilecek bitki müzesi, bitki bahçesi ya da yürüyüş rotalarının tanıtımlarına dair bulgular

Tema	Kategori	Kod Örnekleri	Frekans (f)
Tanıtım	Tanıtım Çalışmaları	• Tanıtım broşürleri hazırlanmalıdır. • Televizyon yayınları yapılabilir. • Sosyal medya tanıtımları yapılmalıdır. • Tanıtım stantları kurulabilir.	12
Eğitim	Eğitim Çalışmaları	• Eğitim amaçlı gezi turları düzenlenebilir. • Akademik eğitimler yapılmalıdır.	2

Tablo 28'e göre Erdek'te yürüyüş rotaları, aromatik bitki müzesi ya da bitki bahçesi kurulacak olsa tanıtımları için neler yapılabileceğiyle ilgili tanıtım ve eğitim olarak 2 tema belirlenmiştir. Tanıtım teması, tanıtım çalışmaları kategorisinde 4 kod ile değerlendirilmiştir. Eğitim teması, eğitim çalışmaları kategorisinde 2 farklı kod ile değerlendirilmiştir.

4.9. ''Erdek'te flora turizmi yapılmasının bölgeye ne şekilde etkileri olabilir? Olumlu ya da olumsuz yönleri ile değerlendirebilir misiniz?'' Sorusuna İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında araştırmaya katılan katılımcılara ''Erdek'te flora turizmi yapılmasının bölgeye ne şekilde etkileri olabilir? Olumlu ya da olumsuz yönleri ile değerlendirebilir misiniz?'' şeklinde yöneltilen araştırma sorusuna verilen cevaplar ifade edilmiştir. Katılımcı görüşleri Tablo 29'da gösterilmektedir.

Tablo 29.

Erdek'te Flora Turizmi Yapılmasının Bölgeye Ne Şekilde Etkilerinin Olabileceğinin Olumlu ya da Olumsuz Yönleriyle Değerlendirilmesine Yönelik Görüşler

Katılımcı	Katılımcı Görüşleri
K1	Doğal toplama ile üretme arasında fark var. Burada insanları bilgilendirecek bir turizm ofisi olması gerek. Burada her otelcinin bir zeytinliği var. Sezon sonrası ekstra işi olduğu için bu tür şeylerle uğraşmıyor. İhtiyacı yok. İhtiyacı olsa uğraşır. İlhanlar'dan sonrası kaderini soğan ve fasulyeye bağlamış. Üçüncü ürün çıkartmıyorlar. Hâlbuki orası tarıma çok uygun. Yenebilir bitki florası hakkında köylüyle iş birliği yapılarak oraya alternatif ürün, alım garantili tarım yaptırılabilir. Bu bölgeye özgü bir papatya cinsi var. Onun öz suyu mavi. Tıbbi açıdan çok önemli. Ancak burada ekilebilecek en az 10-20 dönüm alan olmadığı için onun ekimi yapılamadı. Yapılsaydı burada alım garantili olacaktı. Burada geçmişte en önemlisi Erdek şarabıdır. Ama bu Avşa'ya kalmış. Erdek üzümünün üretilmesi canlandırılabilir. O alanda alternatif turizm yapılabilir. Buranın halkı şarabı da rakıyı da çok sever. Olumsuz olarak benim gördüğüm flora turlarında insanlar bitkileri kopartabiliyor. Fakat kopartılmaması gerekiyor. Fotoğraf çekilmesine müsaade edilebilir. O flora zenginliğinin üzerine basılarak geçildiği çok vaka var. Tabi onun endemik, ender bitki olup olmadığı konusunda ziyaretçiler bilgi sahibi olmadığı için bu konuyla ilgili de bir doküman olmadığı için flora turizmi deyince bitki kaçakçılığı da gündeme geliyor.
K2	Olumsuz bir etkisinin olabileceğini sanmıyorum. Maddi ve manevi olumlu etkisi çok olur. Bu turizm sayesinde bölgenin halkı ve ziyaret edenler daha fazla bilgi sahibi olup tabiatla baş başa kalabilirler. Bu sayede çocuklarımıza daha güzel bir dünya bırakabiliriz.
K3	Flora turizminin Erdek'e daha fazla turist çekeceği kesin. Bu hem ekonomik kalkınma hem de daha fazla kirlilik demek. Bu süreç iyi yönetilmez ise zaten zayıf olan altyapı yeterli gelmeyecektir.
K4	Flora turizmi Erdek'e ekonomik olarak mutlaka katkı sağlayacaktır. Bu katkıyı gören yerel halk da doğasına daha da sahip çıkıp bilinçlenecektir. Ancak ekonomik kaygılar uğruna da turistlerin plansız ve kontrolsüz bir şekilde gelmesi, yapılacak flora turları sonucunda doğanın zarar görmemesi de çok dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Tablo 29'un devamı

K5	Erdek turizme olumlu bakan, turizmden nemalanan bir bölge. Turizme uzak olmadığımız için halkın hiç turizmi olmayan yerlerdeki gibi düşüneceğini zannetmiyorum. Bizim halkımız turizmin neler getirebileceğini biliyor. O sebeple flora turizminin Erdek'te yadırganacağını zannetmiyorum. Şu var, bizde doğa bilinci tam oturmadığı için gittiğimiz yerlere zarar veriyoruz. İnsanın girdiği her yerde illaki bir problem çıkıyor. Erdek'te kıyı turizminde de görüyoruz. Bakir koylara gittiğimiz zaman insanların bıraktıklarını görüyoruz. Flora turizmi yapıldığında da mutlaka insanların olumsuz etkileri olacaktır. Bu işi biraz daha profesyonel bir şekilde yapma eğiliminde olursak, oraya giden insanlara da bazı olanaklar sunarsak, daha mantıklı olacaktır. Bu bitkileri korumamız gerekir. Mesela endemik dediğimiz turnagagasının oraya bir tabela koyacağız, resimlerini koyup ne olduğunu yazıp, altına uyarıları yazacağız. Koparmayın, zarar vermeyin, hatta altına şu kadar cezası var, kamera ile gözetleniyor gibi bilgilendirmeler yapacağız. Bu bitkileri toplayacakların sertifikalı toplayıcılar olması gerekir. Mesela kekik toplamaya geliyorlar, köküyle söküyorlar. Kekik sökülmez, biçilir. İnsanlar bu konuda bilinçlendirilmeli. Basılacak kitapta buna da yer vermeliyiz.
K6	Olumlu etkileri olur. Biz yaptığımız parkurları insanlar bilsin, otursun, görsün diye turizm amaçlı yapıyoruz. Erdek'te oturup 20 yıldır ormana çıkmayan insanlar var. Yaklaşık 500 bin ton çam fıstığı satılıyor burada. Vatandaşlar için çok büyük gelir kaynağı. Her köy için yaklaşık 2-3-4 trilyon paradan bahsediyoruz. Bu gelir sadece fıstıktan. Bunun yanında defne, aromatik bitkisi, reçinesi, yağı, adaçayları vatandaşa üretim amaçlı, parasal amaçlı sunuyoruz. Turizm amaçlı bir şey yapmadık şu an. Flora turizmi olursa güzel olur. Bölgeye çok faydası olur. Erdek turizminin en büyük zaafı okullar açıldığı zaman Erdek bitiyor. Deniz turizmi bitiyor. Denize girme süresi kısa. Bunun yerine ormanda yürüyüş yapılabilir. Ormanda kamp yapılabilir. Biz Gençlik kolları ile temastayız. Onlar orman içine bisiklet turları yapıyor. Mesela defne kesiyorlar ormanımızdan. Burada 450-500 tondan fazla defne var. Yarısını kesiyoruz. 500 ton bizim tespit ettiğimiz. Defnenin şöyle bir durumu var. Kestikçe çoğalıyor. Orman floraya açılsa daha iyi olur. Turizme açılınca kesmekten çekinir. Kapıdağ milli park olacak diyorlar. Olursa bizim üretimimiz 30 bin metre küp mal üretiliyor. Mal dediğim ağaç kesimi. Milli park olursa bu olmayacak. Kapıdağ Yarımadası'nda ulaşılamayan yerlere gittiğimizde müdahale edilmediği için ormanların çok verimsiz, zayıf olduğunu gördük. Gençleştirme çalışması yapılmamış. Ağaçlar verimsiz. Bir ağaca düşen metre kare alanının büyütülmesi gerek. Azaltma yapılması gerek. İnsanların gelmesi kaçak kesimi engeller. Buralarda dinlenme tesisleri yapılacaksa vatandaş gelip kesemez. Bizim kestiğimiz noktalar farklı, işaretli damgalı, sayılı. Sürekli başındayız, yanlış kesilirse cezası var. Kaçakçılar gece çalışıyor. Foto kapan koyuyoruz. Flora açısından çok iyi olur. Zenginlik olur. Turizm her zaman iyidir. Ormanı sadece ham madde olarak görmemek lazım. Biraz da insanların eğlenebileceği, gezebileceği bir yer olmalı. Manastırda bir piknik yeri için uğraşıyoruz. Oraya bir görevli koyup insanlara su, yiyecek, içecek, mangal yapacakları bir alan verdiğimiz zaman orman yangınlarını da önleriz. Kontrollü olur. Vatandaşa buradan çık dediğimizde ben nereye gideyim dediğinde vatandaşa cevap veremiyoruz.

Tablo 29'un devamı

K7	Bence olumsuz hiçbir yanı yok. Tabi belli standartlarla, kontrol altında yapılması gerek. Suiistimal ettirmeden. Kural ve kaideler baştan kurulacak. Uymayan herkes sistem dışı bırakılacak. Hiçbir zararı olacağını düşünmüyorum. Yapıldığında istihdam sağlanacak, gençlerimiz farklı şeylere dadanmayacak. Boşluktan, işsizlikten bölgede kanayan bir yaramız var bizim. Bu uyuşturucu. İnsanların işi gücü olmadığı için bu pisliğe bulaşıyorlar. Ekonomi, istihdam, iş olduğu zaman insanlar boşluğa düşmez. Kontrollü bir sistemde yapılırsa bölgeye muhteşem faydası olur.
K8	45 günlük sezon en az 3 aya çıkar. Hatta 6 aya çıkar. Olumsuz yönü olmaz.
K9	Öncelikle çok iyi bir ekonomik gelirin bölgede kazanılabileceğini düşünüyorum. Eğer bölge halkı bu konularda bilgilendirilirse hatta eğitilirse gelen turistlerle kurdukları ilişkiler ile bölgenin kültürel olarak da kalkınacağını düşünüyorum.
K10	Ben olumlu yönden değerlendirebilirim. Erdek bakir. Turizmi de tam anlamıyla yapamıyoruz. Belki bu flora turizmiyle birlikte bir çağ atlar Erdek. Olumsuzluk hiç düşünmüyorum. Bu yönde uzman ve bilgili kişiler gelip bizim bile bilmediğimiz bitkileri ortaya çıkarırsa değişik değişik, katma değeri yüksek, bölgemiz insanına turizm açısından ve ekonomik açıdan da çok faydalı olacağını düşünüyorum.
K11	İnsanlar tanımıyor. Tanıtılması gerek. Bilinçli toplama yapılırsa güzel olur. Hindibanın uygun kesilmesi gerek. Şevketi bostanı mecbur komple kökünden alıyorlar. Kapıdağ'da şevketi bostanı bitirdiler.
K12	Turist kalitesi yükselir. Buranın sezonu sadece deniz turizmi yapıldığı için çok kısa. Sezon dört mevsime çıkabilir. Her mevsimin çıkışı farklı. Mesela biz mayıs ayında mayıs papatyası toplattırıyoruz. Aşağıdan yukarıya çıktıkça biz ağustos sonuna kadar mayıs papatyası bulabiliyoruz. Isı farkından dolayı. Yazın kavrulan bir çiçek yukarılarda kalabiliyor. Serin çünkü yukarısı. Güneş ışınlarını ve suyu farklı alıyor. Bu tür şeylerde uzun süre mevsiminin de geçmesine rağmen bitki bulma şansımız söz konusu orada. Yine aşağıda kantaron kavrulmuşsa yukarıda bir yerlerde karşınıza çıkıveriyor. Flora turizmini yapacak kişinin bu işi bilmesi lazım. Özel rehber olması lazım. Biz adaçayını çiçeğe düştüğü zaman toplamayız. Mesela papatyayı şu mevsimde toplarız veya zikzak toplarız. Bunların bilinmesi gerekir. Tabi yine söylüyorum bunlar insanların sağlığı ve mutluluğu için kullanılacaksa toplansın. Ama birinin zevkini tatmin etmek içinse hiç koparılmasın. Hiç yerini bile öğrenmesinler. Ben çok gördüm tonlarca papatyayı, tonlarca çiçeği toplayıp depoda kurutmaya çalışırken küflendirip çürük ota dönüştüren insanlar. Bence insan her yere girmesin. Giriyorsa da kontrollü girsin. İnsanlar bilinçsiz topluyor. Bana diyor bir kucak kantaron topladım, ne kadar yağ dökeceğim. O bir kucak kantarona litre yağ dökülür. Senin kullanacağın yılda bir kilo kantaron.
K13	Yapılırsa hem farklı bölgelerden turist çekilir hem bölgesel gelişme ve ilerleme sağlanır. Yabancı müşteri çekilebilir. Yatırımlar yapılabilir ona göre. Belediye ve kaymakamlığın bu işe yatırım yapması gerek. Genç girişimcileri desteklemesi gerek. Elimizden tutulacak ki biz bir şeyler yapacağız insanları buraya çekelim. Olumsuz yön olarak köylülerle problemler yaşanabilir. Batıda da yaşasak insanlar taşrada yaşıyormuşuz gibi davranabiliyorlar. Bilinçsiz insan çok var. Turistler gelince problem çıkaran köylüler olabilir. Turistler geldikçe aslında köyde de kalkınma olacak ama bu insanın görüş açısıyla gelişmişliğiyle alakalı. Turist varsa para vardır. İletişim haricinde sorun olacağını düşünmüyorum.

Tablo 29'un devamı

K14	Ekonomik getiri ve sağlayacağı doğrudan ve dolaylı istihdam olumlu taraflardır. Ayrıca yörenin başka bir özelliği ile tanıtımını da sağlayabilecektir. Ancak doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirlik ilkelerine uyulmalıdır.
K15	Erdek'te flora turizmi yapılırsa bölgede şu şekilde etkileri olabilir: Erdek ve çevresi sadece 3S turizmine bağlı kalmaz. Turizm faaliyetleri Erdek ve çevresinde 2-3 ay arasında sürmektedir. Özel ilgi turizmi sayesinde turizm sezonu uzayabilir. Turizm sezonunun uzaması sayesinde sadece yaz aylarında açık olan otel işletmeleri yıl boyu faaliyetlerine devam edebilir. Bölge florasının önemi ortaya konulabilir. Bölgenin korunması ve sürdürülebilirliğin önemi hem bölge halkına hem de turiste aşılanabilir. Bölgenin turizm gelirlerinde önemli bir artış olabilir.

Araştırmaya katılan katılımcıların Tablo 29'da belirtilen görüşleri doğrultusunda katılımcıların 12 tanesi flora turizminin bölgeye tamamen olumlu etkilerinin olacağını belirtmiştir. 3 katılımcı ise flora turizminin bölgede ekonomik katkı sağlayacağını fakat özellikle sürdürülebilirlik açısından olumsuz etkilerinin ortaya çıkabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların 12 tanesi ortaya çıkacak faydanın ekonomik ve kültürel olacağını belirtmiştir. Katılımcılardan 6 tanesi yapılacak faaliyetlerde olumsuzlukların ortaya çıkmaması için kaynakların düzenli ve dikkatli kullanılarak sürdürülebilirlik konusuna dikkat çekmişlerdir.

Tablo 30.

Flora turizminin bölgede yaratacağı olumlu ya da olumsuz etkilerine dair bulgular

Tema	**Kategori**	**Kod Örnekleri**	**Frekans (f)**
Olumlu Etkiler	Ekonomik Fayda	Bölgeye ekonomik katkı sağlar.	8
	Bilinçlenme	Bölge halkı ve ziyaretçiler bitkiler konusunda bilgilenir.	5
Olumsuz Etkiler	Kültürel Çatışma	Turistlerin bölge halkı ile iletişim problemi olabilir.	1
	Doğanın Zarar Görmesi	Gelen turistler doğaya zarar verebilir.	2

Tablo 30'a göre Erdek'te flora turizmi yapılmasının olumlu ya da olumsuz etkilerinin değerlendirilmesinde olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olarak 2 tema belirlenmiştir. Olumlu etkiler teması ekonomik fayda ve bilinçlenme kategorilerinde farklı 2 kod ile

değerlendirilmiştir. Olumsuz etkiler teması, kültürel çatışma ve doğanın zarar görmesi kategorilerinde farklı 2 kod ile değerlendirilmiştir.

Kapıdağ Yarımadası'nda bitkiler içilerek veya şifa niyetine sürülerek, kozmetik ya da yakacak olarak, yapı malzemesinde, hayvan yemi, böcek kovmada ve boya malzemesi olarak kullanılmaktadır. 2017 yılında Utkan Bugay ve Soner Oruç Kapıdağ Yarımadası'nda yöre halkı ile görüşmeler yaparak 'Geleneksel Bitki Bilgeliği' isminde belgesel çekmiş olup, bölgede yetişen ve kullanılan bitkilerin arşivi tutulmaya çalışılmıştır. Tablo 31 bu belgeselden edinilen verilerle hazırlanmıştır.

Tablo 31

Geleneksel Bitki Bilgeliği belgeselinde belirtilen bitkiler, özellikleri ve kullanım alanları

Defne	• İlhanlar ve Düzler Köyü • Nisan ayında çiçeklenmeye başlıyor. 10 metreye kadar boy alabiliyor. Temmuz ayında küçük olgunlaşmamış meyveleri kırmızıya ve kahverengine dönüyor. Yaprakları kullanılıyor. Balık yemeklerinde ve çay olarak da kullanılıyor. • Yakacak olarak kullanılıyor. • Çayının soğuk algınlığı, grip ve sindirim sorunları olanlara faydaları halk tarafından biliniyor. • Yağının ağrı kesici ve kas ağrılarını giderici etkisi olduğu biliniyor. • Sabun üretiminde de kullanılıyor.
Sumak	• Doğanlar Köyü • 1 metreden 3 metreye kadar uzanan çalı görünümlü bir bitki. Gövdesi sarımsı, yeşil tüylü, yapraklı, meyveleri kızarınca tüketilmeye hazır. • Sumak baharatı ve sumak ekşisi olarak tüketiliyor. Yemek ve salatalarda kullanılıyor.
Hayıt Çalısı	• Ormanlı Köyü • Tohumları çay olarak tüketiliyor. Özellikle kadınlarda menstrüasyon öncesi rahatsızlıkların giderilmesinde kullanılıyor. Erkeklerde ise libidoyu azaltıcı etkisi var. • Sepet örmede kullanılıyor. • Temmuz ayında mavi, sonraki aylarda tohumlar siyaha dönüyor.

Tablo 31'in devamı

Sarı Kantaron	• Yukarıyapıcı Köyü • 1 metreye uzanan gövdesi var. Altın sarısı çiçekler açıyor. Elle çiçekleri sıkınca mavimsi, mor bir renk alıyor. • Daha çok çay ve yağ şeklinde tüketiliyor. • Haziranda çiçeklenen bitkiler toplanarak demet haline getirilir ve asılarak kurutulur. • Özellikle mide rahatsızlıkları, ülser ve soğuk algınlığında kullanılıyor. • Yaralarda ve yarıklarda ve kan durdurucu olarak kullanılır. • Almanya ilaç kategorisinde düşük ve orta derece depresyon tedavisinde kullanılıyor. • Ayrıca hayvanlar rahatsızlandığında kantaron yağı zeytinyağının içine koyulup bir ay bekletilip hayvanların yarasına sürülür.
Yaban Mersini	• Ormanlı Köyü-Yukarıyapıcı Köyü • Yaban mersini ağacı beyaz pembemsi meyveleri var. • Ekim-kasım aylarında meyveleri olgunlaşıyor. Meyveleri ve yapraklarının aromatik, keskin bir kokusu var. Buruk bir tadı var. • Meyvesi ve yaprakları dişlere ve ağız kokularına iyi geliyor. • Mide için de rahatlatıcı bir etkisi var. • Yapraklarından elde edilen çay soğuk algınlığı ve bronşit tedavisinde kullanılabiliyor.
Koca yemiş	• Ocaklar-Narlı Köyleri • Kocayemiş ağaççık şeklindedir. • Çiçeklendikten 11-12 ay sonra meyveler olgunlaşır. Kasım- aralık ayında meyveleri olgunlaşmış olur. Meyvesi kırmızı, üzeri tırtıklı, içi sarı ve çekirdeklidir. • İdrar sökücü özelliği var. Fazla yendiğinde baş ağrısına sebep olur. C vitamini deposudur.
Sinir Otu (Damar otu)	• Turanlar Ormanlı Köyü arası • Yaralara iyi geliyor. Közün üzerine koyup yumuşaması bekleniyor. Daha sonra damar otunun üzerindeki zarı alıp içindeki yumuşak, yeşil sıvıyı çıbana koyup tedavi ediyorlar.
Menengiç	• Narlı Köyü • 5-10 metre aralığında çalı ya da ağaç görünümünde yaprak döken bir bitki. Yaprakları reçine kokulu, meyveleri de reçineli. Hafif yapışkan bir yapısı var. • Mart-nisan ayında çiçekleniyor. Haziran ayında pembemsi meyveleri oluyor. Ekim ayında meyveler olgunlaşıp toplanabiliyor. • Meyvelerinden menengiç kahvesi yapıyorlar. Toplayıp kurutulup eziliyor, kahve şeklinde kullanılıyor. Kapıdağ bölgesinde çitlembik olarak bilinip çerez olarak da tüketiliyor.
Karabaş Otu	• 1 metreye kadar uzuyor. Haziran ayında çiçeklerini döküyor. Hoş kokusu var. • Çay ve uçucu yağ olarak tüketilir. • Mikrop iyileştirici ve ruhsal olarak rahatlatıcı etkisi var. • Kapıdağ bölgesinde genelde çay olarak tüketiliyor.
Ebegümeci	• Ocaklar Köyü • Gıda ve ilaç sanayisinde kullanılıyor. • 1 metreye uzanan gövdesi var. Pembe, çiçekleri çizgilidir. • Özellikle sindirim ve solunum sistemini yumuşatıcı etkisi var. Gövdesi, tohum ve çiçekleri sıklıkla kullanılıyor. • Yaprakları gıda olarak tüketiliyor. • Çiçekleri kurutulup çay olarak içiliyor. • Öksürük ve balgam sökmeye iyi gelir.

Tablo 31’de Kapıdağ Yarımadası’nda yetişen ve bölge halkı tarafından kullanılan bitkilerden bahsedilmiştir. Belgeselde yöre halkıyla yapılan görüşmeler dinlenerek bu bitkilerin hangi köylerde daha fazla görüldüğü, görünümünün nasıl olduğu ve hangi amaçlarla kullanıldığı tablo haline getirilerek yazılmıştır. Yarımadanın kıyı kesimlerinde de iç kesimlerinde de birçok bitkinin yetiştiği ve halk tarafından kullanıldığı belirtilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmanın son bölümü olan bu bölümde yazın ve saha araştırmasından elde edilen verilerden yola çıkılarak sonuç ve öneriler başlığı altında araştırmanın sonuç ve önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

5.1. Sonuç

Günümüzde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde hedeflenen önemli hususlardan biri faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği sürelerin yılın geneline yayılması ve bu çalışmalarda turistlere yeni turistik ürünler sunularak bölgelere ait turizm potansiyellerinin yükseltilebilmesidir. Alternatif turizm türleri bu noktada hem turizm faaliyetlerinin yıl geneline yayılabilmesi için hem de turizm paydaşlarının kazançlarının arttırılabilmesi için önemli bir konudur.

Doğa, doğallık, tabiat ve doğal güzellikler gibi kavramlar turistlerin ilgisini çeken turistik ürünlerde önemli bir rol oynamaktadır. Turistlerin doğaya olan bu ilgileri aromatik ve endemik bitkiler yönünden de dikkat çekmekte ve önemli bir turistik ürün olarak ortaya çıkmalarını sağlamaktadır. Yapılan bu çalışmada Erdek'te bulunan aromatik ve endemik bitkilerin alternatif turizm açısından potansiyelinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışmada mevcut aromatik ve endemik bitkilerin turizme kazandırılması ve turizm paydaşlarının konuya bakış açılarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada toplam 15 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 2'si konu ile ilgili akademisyen, 4'ü yerel halk, 3'ü turist, 1'i sivil toplum kuruluşu yöneticisi, 2'si kamu kurum yöneticisi ve 3'ü ise konaklama işletme yöneticisidir. Görüşme formu 8 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan görüşme formu tez danışmanı ve uzman görüşleriyle şekillendirilip son halini almıştır.

Yapılan araştırmada verilerin analiz edilmesiyle on dört adet tema belirlenmiştir. Bunlar; doğa, gözlem yapma, turizm, flora turizmine katılım alanları, Erdek flora turizmine uygundur, Erdek flora turizmine uygun değildir, yatırım, tanıtım, flora, eğitim, alternatif turizm, sürdürülebilirlik, olumlu etkiler, olumsuz etkilerdir. Flora turizmi ile ilgili

katılımcılar Erdek'in coğrafi konumu, floranın zengin olması, bitki örtüsü, doğal yaşam, ekonomik fayda, bilinçlenme, tanıtım ve eğitim çalışmaları, sürdürülebilirlik, doğal güzellikler, paydaşların eğitimi ve desteklenmesi, kurumların ortak çalışması, yatırım yapılması, floranın tespiti, hobi, araştırma ve eğitim amaçlı olması, tür tanımlama, fotoğraf çekme, sosyal medya, festival, yolların yapılması, altyapı yetersizliği, bitki kaçakçılığı, kültürel çatışma ve doğanın zarar görmesi şeklinde sıralanabilir.

Bölgede mevcut olan birçok bitki türü yenilebilir ya da iyileştirici olarak kullanılmaktadır. Katılımcılar bu bitkilerin tanıtılması, yerinde gözlenebilmesi ve hasadının yapılması açılarından turizme kazandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar bitkilerin turistik birer ürün haline getirilmesinde öncelikle sürdürülebilirlik konusuna dikkat edilmesi gerektiğini belirterek insan faaliyetlerinin gerek doğayı kirletmesinin gerekse bitkilerin doğal yaşam alanlarına zarar vermesinin engellenmesi gerektiğini vurgulamakta ve istemektedir.

Flora turizminin bölgede gerçekleştirilmesinin öncelikle bölgeye ekonomik ve kültürel katkılar sağlayacağı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcılar bölgeye ait turistik ürünlerin kayıt altına alınarak tanıtım kitaplarının oluşturulması, turizm paydaşları arasındaki iş birliğinin sağlanması ve bölge halkının bilgilendirilerek iletişim kanallarında daha fazla yer alınarak bölgede flora turizminin daha yaygın hale getirilmesini belirtmişlerdir.

Çalışmanın yapıldığı bölgede farklı birçok turistik ürünün yılın farklı zamanlarında turizm faaliyetlerinde turistlere sunulabileceği belirtilmiştir. Bu faaliyetler; flora turizmi, fotoğrafçılık, safari ve bitki gözlemciliği gibi farklı alternatif turizm türleridir.

Katılıcıların genelinin flora turizmi hakkında bilgilerinin olduğu belirlenmiştir. 11 katılımcı daha önce bir flora turizmi aktivitesine katılmadıklarını ama konu hakkında bilgileri olup bu tür bir aktiviteye katılmak istediklerini belirtmişlerdir. 5 katılımcı flora turizmi amaçlı olmasa da yaptıkları seyahatleri doğa turizmi ile birleştirip bu tür turizm aktivitelerini gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 13 tanesi bölgenin flora turizmi potansiyelinin olduğunu belirtip bu potansiyelin bitki örtüsü ve bölgenin florası açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. 2 katılımcı ise bölgede flora turizmi açısından potansiyelin olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcılardan 2'si bölgenin altyapı sistemlerinin bitirilmemiş olmasının

bölgede gerçekleştirilecek olan flora turizmi faaliyetlerini olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir.

Katılımcılardan 13 tanesi bölgede aromatik ve endemik bitkilerin mevcut olduğunu iletirken, 1 katılımcı bölgede aromatik ve endemik bitki olmadığını, 1 katılımcı ise bu konu hakkında bilgisi olmadığını iletmiştir. Katılımcıların bölgeye ait aromatik ve endemik olarak değerlendirdikleri bitki çeşitlerinden çalışmada en çok değinilenleri sırasıyla kantaron, kekik, defne ve adaçayıdır. Bu bitkilerin dışında ıhlamur ve nane 3 kez, papatya, biberiye, kara mürver, dağ çileği, turp otu ve arapsaçı da yapılan görüşmelerde 2 kez belirtilmiştir. Bu bitkilerin dışında birçok farklı bitkinin ismi yapılan görüşmelerde geçmektedir.

Katılımcıların tümü bölgede bulunan aromatik ve endemik bitkilerin farklı turistik ürünler olarak bölge turizmine katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar bölgedeki turizm paydaşlarının bir araya gelerek ortak hareket etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar bölgede bulunan aromatik ve endemik bitkilerin öncelikle kayıt altına alınması gerektiğini belirterek mevcut turizm potansiyelinin sosyal medya, televizyon yayınları, fuarlar ve festivaller aracılığıyla tanıtımın yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların bir bölümü flora turizmin geliştirilmesi ve desteklenmesi konusunda iki farklı bakış açısına sahiptir. Bazı katılımcılar konuya turistler açısından bakarken bazıları ise turistik ürünlerin geliştirilmesi ve tanıtılması açısından bakmaktadır.

Katılımcıların geneli flora turizminin geliştirilmesiyle bölgenin turizm süresinin uzayacağını belirtmişlerdir. Bu turistik aktivitelere katılan kişilerin hava şartlarından bağımsız olarak macerayı seven ve farklı turistik ürünlere yönelen kişiler olduğu belirtilmiştir. Yapılan araştırmada katılımcıların büyük bir bölümü flora turizminin bölge için olumlu etkiler yaratacağını belirtirken, 3 katılımcı ekonomik katkının yanında sürdürülebilirlik yönünden olumsuzlukların yaşanabileceğini ve bu konuda kaygıları olduğunu belirtmişlerdir. 2 katılımcı bölgede gerçekleştirilecek turizm faaliyetlerinde turistler ile bölge halkının kültürel ilişkilerinde iki farklı görüşe sahiptir. Bu katılımcılardan biri bu faaliyetlerin kültürel fayda sağlanabileceğini düşünürken, diğeri bölge halkının kültürel yapısı nedeniyle olumsuzluklar yaşanabileceğini belirtmişlerdir.

Erdek'te flora turizmi yapılmasının bölgeye olabilecek olumlu ve olumsuz etkileri katılımcılar tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

Olumlu Etkileri

- Turizm süresinin uzaması ve beraberindeki olumlu gelişmeler
- Ekonomik gelişimin yaşanması
- Bölgede kültürel gelişimin olması
- Turist kalitesinin yükselmesi
- Bölge halkının ve ziyaretçilerin bitkilerle ilgili daha fazla bilgi sahibi olması
- Erdek'e daha fazla turist gelmesi
- Ekonomik katkıyı gören yerel halkın doğasına daha da sahip çıkıp bilinçlenmesi
- İnsanların bölgeyi ziyaret etmesi sonucu ormanda kaçak kesimin engellenmesi.
- İstihdam avantajı nedeniyle gençlerin zararlı şeylerden uzaklaşması
- Hem farklı bölgelerden turist çekilmesi hem de bölgesel gelişme ve ilerleme sağlanması
- Yabancı turistler tarafından talep edilme durumunun artması
- Köylerin de kalkınması
- Bölgenin daha fazla tanınır hale gelmesi
- Bölge florasının öneminin ortaya koyulması
- Erdek ve çevresinin sadece kıyı turizmine bağlı kalmayacak olması

Olumsuz Etkileri

- İnsanların bitkilere zarar vermesi
- Bitki kaçakçılığı ihtimali
- Daha fazla kirlilik olması
- Yetersiz olan altyapının daha da sıkıntıya girmesi
- Turistlerin plansız ve kontrolsüz bir şekilde gelmesi, yapılacak flora turları sonucunda doğanın zarar görmesi

5.2 Öneriler

Bu araştırmada bölgede gerçekleştirilmesi hedeflenen flora turizmi aktiviteleriyle ilgili elde edilen bilgiler doğrultusunda tanıtım, eğitim ve turistik ürünlerin geliştirilmesine yönelik tüm paydaşların uygulaması gereken öneriler sunulmuştur. Bu öneriler şunlardır:

- Bölgede mevcut olan aromatik ve endemik bitkilerin geniş kapsamlı bir araştırma ile belirlenmesi ve kayıt altına alınması gerekmektedir.
- Bölgede mevcut olan aromatik ve endemik bitkilerin çeşitleri, özellikleri ve bulundukları bölgelerin anlatıldığı kitaplar hazırlanmalıdır.
- Bölge halkının aromatik ve endemik bitkilerin özellikleri ile ilgili eğitilerek turizm faaliyetlerinde bu bitkileri nasıl birer turistik ürün şeklinde kullanacakları öğretilmelidir.
- Turizm şirketlerinin bölge hakkında daha fazla bilgilendirilerek bölge ve konu hakkında eğitimli personeller ile bölgede turizm faaliyetlerini gerçekleştirmelerinin sağlanması gerekmektedir.
- Bitki örtüsünün bulunduğu ve flora turizminin yapılabileceği yerlere yönelik ulaşım çalışmaları yapılmalıdır.
- Bölgeye ait bitki koleksiyonu hazırlanmalı ve koruma altına alınmalıdır.
- Bölgede yetişebilen bitkilerin üretimlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Bölgede bulunan oteller ve kamu kurum kuruluşları arasında belirgin bir iş birliğinin sağlanarak programlı bir şekilde yeni destinasyon ve turistik ürünlerin ortaya çıkartılması gerekmektedir.
- Bölge üniversitelerinde konu ile ilgili bölümlerin açılması teşvik edilerek bölge ve konu üzerinde toplantılar ve akademik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- Bölgede bulunan bitkilerin yetişme ve hasat edilme zamanlarına göre festivaller organize edilmelidir.
- Tüm turizm paydaşlarının sosyal medya sayfalarında bölgenin bütün turistik özelliklerini ön plana çıkartacak paylaşımlar yapması gerekmektedir.
- Bölgede gerçekleştirilmesi hedeflenen flora turizmine yönelik uygun konaklama tesisleri hazırlanmalıdır.
- Bölgede mevcut bitki türlerinin bulunduğu noktalarda bitkiyle ilgili tanıtım levhalarının hazırlanması gerekmektedir.
- Bölgede gerçekleştirilecek faaliyetler esnasında görev alacak rehberlerin bölgeyle ilgili eğitilmesi gerekir.
- Kapıdağ Yarımadası'nın içinde bulunan orman yollarının yenilenmesi gerekmektedir.

- Erdek ve çevresinde bulunan okullarda öğrencilerin yaşadıkları çevreyi ve bölgeye özgü bitkileri öğrenmelerine yönelik eğitim programları düzenlenmelidir.
- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların bahçelerine, düzenlenecek projeler dahilinde öğrencilerle birlikte, o bölgede yetişen aromatik bitkileri içeren küçük aromatik bitki bahçeleri yapılabilir. Böylece öğrencilerin bu bitkileri tanıması sağlanabilir ve bu konuda bir farkındalık yaratılabilir.
- Özellikle köylerde yaşayan halka sürdürülebilirlik kavramının anlatılması gerekmektedir.
- Kapıdağ Yarımadası'nda mevcut bitkilerin turizm faaliyetleri esnasında konu hakkında bilgisi olan kişilerin gözetiminde toplanması gerekmektedir.
- Bitki kaçakçılığının önlenmesi adına halkın ve güvenlik güçlerinin ortak çalışmalar yapması gerekmektedir.
- Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği dönemlerde bölgenin kirlenmesinin engellenmesi amacı ile uyarı levhalarının hazırlanması gerekmektedir.
- Bölgede bulunan altyapının yetersiz olduğu noktalarda yapılacak olan yenileme çalışmalarında floranın zarar görmesi engellenmelidir.
- Gerçekleştirilecek olan turistik faaliyetlerde gelecek olan turist sayılarının kontrol altında tutularak altyapının kaldırabileceği düzeye dikkat edilmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerin bölgeye ait bitki örtüsü hakkında internet sayfalarında bilgi vermeleri gerekmektedir.
- Bölgede yapılacak eğitimler ve araştırmalar sonucunda aromatik ve endemik bitkilerin birer turistik ürün olarak daha fazla kullanım sahasına sahip olması sağlanmalıdır.
- Bölgede gerçekleştirilecek turizm faaliyetlerinde aromatik ve endemik bitkilerin yer alması için bölge halkı ve turizm paydaşlarının akademik birimler ve kamu kurum kuruluşları aracılığıyla bilgilendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acıbuca, V. ve Budak, D. B. (2018). ‘‘Dünya’da ve Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin yeri ve önemi’’. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 33 (1), 37-44.

Agrida Tarım ve Turizm Derneği (2023). Erdek. Erişim: 03 Eylül 2023, https://agrida.org.tr/erdek/

Ağaoğlu, O. K. (1991). *Türkiye’de Turizm Eğitimi ve Etkenliği*. MPM Yayınları: Ankara.

Akay, B., Tokatlı, C. ve Aksoy, M. (2016). ‘‘Turizm potansiyellerini değerlendirme bakımından Kırklareli ve Edirne örneği’’, I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, 7-9 Nisan 2016. *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Erzincan*. Erzincan Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik MYO Yayınları, Erzincan Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik MYO, 320-331.

Akçura, M. ve Karadağ, L. (2015). ‘‘Yerel halkın bakış açısıyla kırsal turizmin uygulanabilirliği: Datça örneği’’, *IJSES Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5 (1), 105-110.

Akgöz, E., Göral, R. ve Gürsoy, Y. (2014). “Yenilik kapsamında turistik ürün çeşitlendirmesi ve kurban bayramı örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 1-12.

Akimov, Z. (2019). ‘‘Kazakistan'da kırsal turizm potansiyeli ve etnik unsurlar’’. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (IRTAD) E-ISSN: 2602-4462*, 3 (2), 48-51.

Aklıbaşında, M., Bulut, Y. ve Akpınar Külekçi, E. (2012). ‘‘Aladağlar’da (Kayseri-Yahyalı) yetişen doğal bitkilerin flora turizmi açısından değerlendirilmesi’’. *KSÜ Doğa Bil. Dergisi*, Özel Sayı, 8-15.

Akyürek, S. ve Karabulut, B. (2017). ‘‘Gümüşhane ilinin agro-turizm potansiyelinin değerlendirilmesi’’. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 5 (13), 1737-1743.

Aladı İnci H., Satıl, F. ve Selvi S. (2022). ‘‘Yenilebilir doğal bitkilerin etnobotanik ve gastronomik açıdan değerlendirilmesi: Edremit Körfezi (Balıkesir) örneği’’. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi,* 12 (3): 1375- 1385.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya Yayıncılık: Sakarya.

Anadolu Ajansı. (2014, 25 Eylül). Kireç Kuyuları Arkeologları Üzdü, *Yeni Şafak Gazetesi.*

Andarabi, F. F. ve Hassan, A. T. (2017). ‘‘Aromatik ve tıbbi bitkilerin aile çiftçilerinin sosyo-ekonomik kalkınmasındaki rolü: Safran örneği’’. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 1-18.

Anonim, (2015). Anadolu’nun Amfi Tiyatroları, https://arkeokur.tumblr.com/post/100154300773/anadolunun-amfitiyatrolar%C4%B1-2 (Erişim tarihi: 2023, 26 Eylül)

Anonim, (2016). Bitki Dünyasına Yolculuk: Bitki Turizmi. https://www.geziseyahat365.com/bitki-dunyasina-yolculuk-botanik-turizmi/ (Erişim tarihi: 20.09.2023)

Anonim, (2023). Botanik Bahçesi Rehberi: Türkiye’deki Botanik Bahçeleri, Türkiye'nin En Güzel Botanik Bahçeleri. https://gezilinki.com/botanik-bahcesi-rehberi-turkiyedeki-botanik-bahceleri/ (Erişim tarihi: 27.09.2023)

Anonim, (2024). Balıkesir’in İlçeleri. https://www.lafsozluk.com/2009/01/balikesir-ilinin-ilceleri-ve-nufus-saylari.html (Erişim tarihi: 2024, 20 Ağustos)

Arslan, Y. (2005). ‘‘Erdek ve çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi’’, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (13), 29-53.

Arslan, M., Şalvarcı, S. ve Bulut, E. (2017). ‘‘Konya ve Beyşehir’de yer alan Hitit eserlerinin alternatif turizm türleri kapsamında değerlendirilmesi’’. *Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal*, Special Issue, 157-167.

Arslan, E. ve Kendir, H. (2020). ‘‘COVID-19 salgını sonrası yükselen trend kırsal turizm: Zile örneği’’, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (4), 3668-3683.

Arslaner, E. ve Erol, G. (2017). ‘‘Alternatif turizmin bazı türleri üzerine bir değerlendirme’’. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (4): 422-438.

Ateş Akdeniz, A. ve Öz, G. (2018). ‘‘Üniversite, halk ve yerel yönetim iş birliğinde toplumsal tasarım yaklaşımı: Üretimin yerelliği: Kapıdağ-Erdek’’, Utak Üçüncü

Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı: *Tasarım ve Umut Bildiri Kitabı*, 12-14 Eylül. Ankara, 79-96.

Ayaz, N., Yeşiltaş, M. ve Türkmen, F. (2012). ‘‘Turizm eğitimi alan öğrencilerin kırsal turizme bakış açıları ve algıları üzerine bir araştırma’’. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 14 (22), 103-112.

Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Balıkesir İl Haritası. Erişim: 22 Ağustos 2023, https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65991/balikesir-il-haritasi.html

Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Erdek. Erişim: 03 Eylül 2023, https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65868/erdek.html

Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Fiziki Özellikler. Erişim: 22 Ağustos 2023, https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65836/fiziki-ozellikler.html

Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Konaklama Tesisleri. Erişim: 04 Eylül 2023, https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-271188/2020-yili-isletme-belgeli-konaklama-tesisleri-listesi.html

Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Kyzikos Antik Kenti. Erişim: 25 Eylül 2023, https://balikesir.ktb.gov.tr/Eklenti/7845,kyzikosturk-ingpdf.pdf?0

Balıkesir’in Markaları (2023). Kapıdağ Mor Soğanı. Erişim: 03 Eylül 2023, https://www.balikesirinmarkalari.com/erdek-kapidag-mor-sogani/

Baltacı, A. (2018). ‘‘Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme’’. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 231-274.

Başay, S. (2019). ‘‘Bandırma ve çevresinde tarımda sürdürülebilirlik için agro-turizm’’. *Tam Metin Bildiriler Kitabı II: Tarım*, 11.

Başer, K. H. C. (2000). ‘‘Uçucu yağların parlak geleceği’’. Anadolu Üniversitesi Tıbbi ve Aromatik Bitki ve İlaç Araştırma Merkezi, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bülteni, (15), 20-33.

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (2013). Batı Akdeniz Alternatif Turizm Çalıştayı Raporu. (s. 40) Erişim: 22 Ağustos 2023,

https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/157061055617984 2358327857239alternatifturizmcalistayraporu.pdf.

Bayraktar, Ö. V., Öztürk, G. ve Arslan, D. (2017). ‘‘Türkiye'de bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi ve pazarlamasındaki gelişmelerin değerlendirilmesi’’. *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 26 (2), 216-229.

Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, S., Yılmaz, G., Kızıl, O. A. S. ve Telci, İ. (2010). ‘‘Tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminin arttırılması olanakları’’. *TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi*, 11-15 Ocak 2010.

Baysal, K., Kara, E., Bingöl, Z. ve İşlek, E., (2017). ‘‘Bozdoğan arapapıştı kanyonunun eko turizm açısından swot analizi ile değerlendirilmesi’’. *Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: UTKM, 234-251.

Baytok, A., Pelit, E., ve Soybalı, H. H. (2017). ‘‘Alternatif turizm mi turizmde çeşitlilik mi? Kavramsal bir değerlendirme’’. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-IV, 1-14.

Bilkent Üniversitesi (2023). Relik ve Endemik Bitki Türleri. (s. 1) Erişim: 12 Eylül 2023, https://www.obi.bilkent.edu.tr/bultenorta/ekoilk17032017.pdf.

Bjork, P. (2000). ‘Ecotourism from a conceptual perspective, an extended definition of a unique tourism form’, *The International Journal of Tourism Research*, (2), 189-202.

Blandariz, SR., Veliz, RSS., Gonzalaz, AJ. & Figueroa FEP. (2020). Critérios que incidem na identificação e utilização de plantas de interesse turístico em Jipijapa, Manabí, Equador, *Revista Cubana de Ciencias Forestales.* 8 (1), 54-74.

Cai, L. (2002). ‘‘Cooperative branding for rural tourism destinations’’. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 720-742.

Caldicott, J., & Fuller, D. (2005). ‘‘The concept and relevance of ecotourism to indigenous economic and human development in remote Australian communities’’. *Centre for Regional Tourism Research,* 1-17.

Cesur, E., Özer, Ç. ve Çeken, H. (2021). ‘‘Alternatif turizm kapsamında aromatik turizm ve gelişimi’’, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (3), 1055-1078.

Civelek, C., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2014). ‘‘Agro-turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi: Muğla yöresindeki agro-turizm alanlarında bir araştırma’’, *Turizm Akademik Dergisi*, 1 (1), 15-28.

Coşkun, H. N. (2011). Kokulu Bitkiler Ve Koku Bahçeleri Üzerine Araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi. İÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çalışkan, A. (2020). Hatay'ın Ekoturizm Potansiyeli ve Yerel Halkın Ekoturizme Bakış Açısı, Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çarbuğa, Ü. ve Pekerşen, Y. (2017). ‘‘Botanik bahçeleri ve turizm’’. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 1 (1), 26-35.

Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T., (2007). ‘‘Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım kırsal turizm ve türkiye’ye yönelik teorik bir çalışma’’, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* 8 (1), 1-14.

Çeken, H., Dalgın, T. ve Çakır, N. (2012). ‘‘Bir alternatif turizm türü olarak kırsal turizmin gelişimini etkileyen faktörler ve kırsal turizmin etkileri’’. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2 (2), 11-16.

Çeken, H., Uçar, M. ve Dalgın, T. (2012). ‘‘Kırsal turizmin gelişimi konusunda yerel halkın algıları: Fethiye yöresi örneği’’. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 1 (1), 4-28.

Çelik, S. (2018). ‘‘Alternatif turizm’’. *Journal of International Social Research*, 11 (56).

Çepni, S. (2018). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (8. Baskı). Celepler Matbaacılık Yayın ve Dağıtım: Trabzon.

Çetinkaya, M. Y. ve Serçeoğlu, N., (2016). ‘‘Etkinlik turizmi bağlamında uluslararası spor etkinliklerinin şehirlere katkıları Avrupa gençlik kış olimpiyatları festivali EYOWF örneği’’. *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi*, 7-9 Nisan 2016, Erzincan Üniversitesi, Erzincan. 122-139.

Çevik, S., Saçılık, M. Y. ve Toptaş, A. (2018). ‘‘Güney Marmara'nın incisi Erdek'te toplumun turizm bilinci’’. *Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu*, 17-19 Eylül 2018. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Balıkesir. 348-359.

Çukurova Üniversitesi (2023). Ali Nihat Gökyiğit Botanik Bahçesi. Erişim: 20 Ağustos 2023, https://botanik.cu.edu.tr/

Demir, M., Demir, Ş. (2004). ‘‘Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında futbol turizmi: Antalya bölgesinde bir araştırma’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 6 (1), 94-116.

Demircan, N., I. Öz, R. Stephenson ve F, Karahan. (2006). ‘‘Ekoturizm ve botanik turizmi: Türkiye’nin sukkulent bitki çeşitliliğinin turizm potansiyeli’’. *GAP V. Mühendislik Kongresi,* 26-28 Nisan 2006, Şanlıurfa.

Demirtaş, N. ve Demirtaş, M. H. (2021). ‘‘Tıbbi ve aromatik bitkilerin ekoturizm açısından değerlendirilmesi: Çakşır (ferula meifolia) örneği’’. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 3 (1), 31-42.

Demirtaş, N. (2020). ‘‘Kırsal Turizm’’. R. Temizkan, D. Cankül ve Fikret G (ed). içinde *Alternatif Turizm (Turizmin 41 Türü)*. (s. 201-213). Detay Yayıncılık: Ankara.

Demirtaş, N. ve Kalaba, B. (2020). Ekoturizm Bakış Açısıyla Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanım Alanları ve Ekonomik Boyutu. Z. Gölen ve S. Özer (Ed.) içinde *İnsani ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar. (*s, 824-840). Ivpe Cetinje. Montenegro.

DHA. (2024, 25 Mayıs). Dünya Turizm Örgütü 2023 Yılı Turist Verileri Açıklandı: Fransa’dan Rekor, Türkiye Dünya Beşincisi Oldu, *Cumhuriyet Gazetesi*.

Dinçer, Z. M, Türkay, B. ve Avunduk, B. Z. (2015). ‘‘Kırsal turizm politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye’deki politikaların değerlendirilmesi’’. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,* 5 (1), 49-60.

Doğaner, S. (2019). “Flora Turizmi: Orman, Çiçek ve İnsan”. Erbilen Üçışık, S. ve Şahin, G. (ed). içinde *Beşerî ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları.* (s.73-104). Eski Babil Yayınevi: İstanbul.

Dönmez, Ş., Çakır, M. ve Kef, Ş. (2016). ‘‘Bartın’da yetişen bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin peyzaj mimarlığında kullanımı’’. *Journal of Architectural Sciences and Applications,* 1 (2), 1-8.

Duran, C. (2012). ‘‘Türkiye’de dağlık alanların kırsal turizm açısından önemi’’, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 45-52.

Emekli, G. (2005). ‘‘Avrupa Birliği’nde turizm politikaları ve Türkiye’de kültürel turizm’’. *Ege Coğrafya Dergisi,* (14), 99-107.

Emekli, G., Südaş, İ. ve Soykan, F. (2007). ‘‘Göç, kırsal kalkınma-kırsal turizm ve Türkiye’’. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 38, 10-15 Eylül 2007. Ankara.

Eminağaoğlu, Ö. ve Akyıldırım Beğen, H. (2015). Artvin’de Botanik Turizm Potansiyeli. *Artvin'in Doğal Bitkileri,* ed.1, ch. 7, (s.95-103). Promat, İstanbul.

Er, A. (2017). ‘‘Tıbbi Aromatik Bitkiler Müzesi’nin tanıtımı, ürün çeşitliliği ve bölgemize katkıları’’, *Doğaka Bülten, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı 3 Aylık Dergi,* (13), 1-63.

Erdek Belediyesi (2022). Kapıdağ. Erişim: 01 Şubat 2022, erdek-bld.gov.tr

Erdek Belediyesi (2023). Tanıtım. Erişim: 12 Ağustos 2023, https://www.erdek.bel.tr/erdek-tanitim

Erdek Hadrian Otel (2023). Erdek Tarihi. Erişim: 26 Eylül 2023, https://www.erdekhadrianotel.com/sayfa/erdek-tarihi

Erdek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2023). Tarihi ve Turistik Yerler. Erişim: 10 Eylül 2023, https://erdek.meb.gov.tr/www/tarihi-ve-turistik-yerler/icerik/654

Erdek Kamp Alanları ve Karavan Alanları (2021). Erişim: 02 Eylül 2023, https://geziyoo.co/blog/erdek-kamp-alanlari-ve-karavan-alanlari/

Erdek (2023). Kapıdağ Yarımadası. Erişim: 24 Ağustos 2023, https://www.erdek.com/sayfa/kapidag-yarim-adasi/

Erdek Kaymakamlığı (2023). Kirazlı Manastırı. Erişim: 04 Eylül 2023, http://www.erdek.gov.tr/kirazli-manastiri

Erdek Kaymakamlığı (2023). Tarihi Turistik Yerler. Erişim: 26 Eylül 2023, http://www.erdek.gov.tr/tarihituristik

Erdek Ticaret Odası (2023). Erdek Ulaşım. Erişim: 22 Ağustos 2023, https://erdekto.org.tr/erdek-ulasim/

Erdek Ticaret Odası (2023). Erdek Sosyal Hayat. Erişim: 27 Eylül 2023, https://erdekto.org.tr/erdek-sosyal-hayat/

Erdek Ticaret Odası (2023). Erdek Tarihçe. Erişim: 25 Ağustos 2023, https://erdekto.org.tr/erdek-tarihce/

Erdek Ticaret Odası (2023). Erdek Turizm. Erişim: 26 Ağustos 2023, https://erdekto.org.tr/erdek-turizm/

Erdoğan, N. (2014). "Ekoturizm Turizm, Çevre ve Sürdürülebilirlik". H. Reyhan, A. Mutlu, HH Doğan ve AS Reyhan içinde*, Sosyal Çevre Bilimleri*, (s.143-185). Siyasal Kitabevi, Ankara.

Erken, K., Atanur, G. ve Akın Tanrıöver, Anıl. (2019). ''Bursa florasının doğa turizmi potansiyeli''. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 92-101.

Esenkal Çözeli, F. (2019). Turizm Destinasyonlarının Markalaşamaması: Erdek örneği. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Faganel, A. (2011). ''Developing sustainable agrotourism in central and East European countries''. *Academica Turistica-Tourism and Innovation Journal*, 4 (1), 55-62.

Faydaoğlu E. ve Sürücüoğlu M. S., (2011). ''Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi''. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* 11 (1), 52- 67.

Gelecek Turizmde (2023). Aromatik Bitkiler Evi Köyceğiz. Erişim: 15 Eylül 2023, https://www.gelecekturizmde.com/aromatik-bitkiler-evi-koycegiz/

Geleneksel Bitki Bilgeliği (2020). Erişim: 15 Haziran 2023, https://www.youtube.com/c/GelenekselBitkiBilgeli%C4%9Fi

Gökçe, F., Sunar, H. ve Türkoğlu, A. (2017). ''Doğal çevrenin korunmasında bitki müzelerinin etkisi; Hatay Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi örneği''. *In Internatıonal Congress On Cultural Herıtage And Tourısm,* ICCHT 2017, (s.1129-1137).

Gül, Ö. Ö. (2019). Anıt Ağaçların Flora Turizmi İçin Önemi, Aydın Çine Ve Karpuzlu İlçeleri Anıt Ağaç Varlığına Yeni İlaveler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Gülbahar, O. (2009). ‘‘1990’lardan günümüze Türkiye’de kitle turizminin gelişimi ve alternatif yönelimler’’. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 14 (1), 151-177.

Gülbay, F. (2016). ‘‘Alternatif turizme genel bir bakış’’, I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi,* 7-9 Nisan 2016, Erzincan Üniversitesi, Erzincan. 217-222.

Güney Marmara Kalkınma Ajansı (2013). Zeytinli Ada Din Turizminin Yeni Merkezi Olacak. Erişim: 02 Eylül 2023, https://www.gmka.gov.tr/haber/zeytinli-ada-din-turizmin-yeni-merkezi-olacak

Güzel, Ö. (2010). ‘‘Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: İnanç turizmi’’. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2 (2), 87-100.

Hacıoğlu, Necdet ve Avcıkurt, Cevdet (2008). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi* (1. Baskı). Nobel Yayınları: Ankara.

Ibanescu, B. C., Stoleriu, O. M., Munteanu, A. & Iatu, C. (2018). ‘‘The impactof tourism on sustainable development of rural areas: Evidence from Romania’’, *Sustainability,* 10 (10), 1-19.

Ibáñez, R., & Rodríguez, I. (2012). ‘‘Tipologías y antecedentes de la actividad turística: turismo tradicional y turismo alternativo’’. *Medio ambiente y política turística en México*, (1), 17-33.

Irmak, M.A., (2008). Erzurum İli ve Yakın Çevresinin Flora Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Irmak, M.A.ve Yılmaz, H., (2011). ‘‘Flora turizmine bakış açısının anketlerle belirlenmesi’’, *Biological Diversity and Conservation,* 4 (1), 99-106.

Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Lavanta Kokulu Köy. Erişim: 01 Eylül 2023, https://isparta.ktb.gov.tr/TR-163065/lavanta-kokulu-koy.html

İrtem, M. ve Şahin, S. (2022, 26 Eylül). Zeytinli Ada Arkeopark Projesiyle Turizme Kazandırılıyor. *Demirören Haber Ajansı.*

İstanbul'dan Erdek Ocaklar/ Narlı'ya Ulaşım (2023). Erişim: 31 Mart 2023, https://www.erdeknarli.com/?&Bid=1233576&/%C4%B0stanbuldan

İzmir Ticaret Borsası (2017). Tıbbi Aromatik Bitkiler ve İyi Yaşam. Erişim: 28 Eylül 2023, https://itb.org.tr/makale/5-tibbi-aromatik-bitkiler-ve-iyi-yasam

Kadiu, E., Tërpollari, A., Apostoli, S., Nesturi, E., Belegu, M. & Kapaj, I. (2017). ''The importance of assessing medicinal and aromatic plants as products of territory-in order to develop tourism and rural areas''. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8 (1), 448-452.

Kahraman, T. ve Bayraktar, B. (2021). ''Balıkesir ili mevcut turizm potansiyeline yönelik genel bir değerlendirme'', *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 1-20.

Kara, B., Dönmez, Ş. ve Şimşek, E. (2023). ''An example of a healing garden designed with medicinal and aromatic plants that grow naturally in Isparta''. *The Journal of Graduate School of Natural and Applied Sciences of Mehmet Akif Ersoy University* 14 (1), 28-38.

Kendir, G. ve Güvenç, A. (2010). ''Etnobotanik ve Türkiye'de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış''. *Hacettepe University Journal of the Faculty of Pharmacy*, 3 (1), 49-80.

Keskin, A. (2004), Türkiye'nin Turizm Amaçlı Uluslararası Tanıtımında Halkla İlişkiler Faaliyetleri, Antalya'ya Turist Getiren A Grubu Seyahat Acenteleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kılıç, B. ve Kurnaz, A. (2010). ''Alternatif turizm ve ürün çeşitliliği oluşturmada ekolojik çiftlikler: Pastoral Vadi örneği''. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 39-56.

Kılıç, C. O. U. (2020). Kapıdağ Yarımadası Alan Kullanımının Turizm ve Rekreasyon Planlama Kararları Üzerine Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Kiper, T. ve Yılmaz. E. (2008). ''Şarköy-Kumbağ arasında kırsal kalkınmayı destekleyici turizmin olabilirliği ve yerel halkın rolü''. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 5* (2), 159-168.

Kirazlı Manastırı (2019). Erişim: 02 Eylül 2023, http://turizm.erdek.com.tr/kirazli-manastiri/

Koçhan, N. (2023). ‘‘Geçmişten günümüze Kyzikos turizm ilişkisi’’, *Anatolian Archaeology*, 1, 137-146.

Koday, S. ve Akbaş, F. (2020). ‘‘Kırsal turizmin gelişimi ile ilgili olarak yerel halkın algıları: Urla (İzmir) örneği’’. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (2), 689-703.

Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1997). *Genel Turizm*, Turhan Kitapevi: Ankara.

Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M. (2001). *Genel Turizm: İlkeler - Kavramlar*, Detay Yayıncılık: Ankara.

Kozak, N., Kozak, M. ve Kozak, M. (2009). *Genel Turizm* (8. Baskı). Detay Yayıncılık: Ankara.

Kozak, M. A., ve Bahçe, A. S. (2012). *Özel İlgi Turizmi*. Detay Yayıncılık: Ankara.

Kösa S, Güral, S. M. (2019). ‘‘Tıbbi ve aromatik bitkiler ve peyzajda kullanımları’’. *Peyzaj-Eğitim, Bilim ve Kültür Sanat Dergisi,* 1 (1), 41-54.

Kurnaz, A. ve Babür, T. E. (2018). ‘‘Flora-fauna ve endemik türlerin ekoturizm ürünü olarak kullanılması: Datça yöresi örneği’’, *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD),* 7 (2), 410-419.

Kuter, N. ve Ünal, E. H. (2009). ‘‘Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri’’. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 146-156.

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2023). Türkiye Turizm Stratejisi. (s. 1-60) Erişim: 17 Ağustos 2023, https://www.kuzka.gov.tr/dosya/turizm_stratejisi_2023.pdf.

Külekçi, E. A. ve Bulut, Y. (2016). ‘‘Oltu ve Olur ilçelerinde peyzaj değeri taşıyan bazı yerörtücü bitkilerin flora turizmi potansiyeli açısından değerlendirilmesi’’. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 95-105.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023). Basit Konaklama Turizm İşletmesi Belgeli Tesisler. Erişim: 04 Eylül 2023, https://ktb.gov.tr/genel/searchhotel.aspx?lang=tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2023). Kültür ve Turizm Bakanlığı Belgeli Konaklama Tesisleri. Erişim: 04 Eylül 2023, https://ktb.gov.tr/genel/searchhotel.aspx?lang=tr&certificateType=4

Liu, A. (2006). ‘‘Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia’’. *Tourism Management*, 27 (5), 878-889.

Mahvaran, A. (2012). Eco-Tourism and it sarchitecture: a methodological framework for assessing progress towards sustainable development. Unpublished Doctoral Dissertation. Victoria University of Wellington.

Misya Yürüyüş Yolları (2023). Erdek Yürüyüş Yolları. Erişim: 25 Ağustos 2023, http://misyayuruyusyollari.gov.tr/erdek_yuruyus_yolu.html

Morgül, Ş. M. (2006). Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Okay, S. (2022). ‘‘Kovada Gölü ekoturizm değerlendirmesi’’. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), 39-48.

Onat, S. (2015, 31 Ağustos). Türkiye’nin En Güzel 10 Bahçesi, *Hürriyet Gazetesi.*

Öner, H. H. ve Akbin, G. (2010). Kapıdağ Yarımadası’nın Fitossoyolojik ve Fitoekolojik Yönden İncelenmesi. *T.C. Çevre ve Orman Bak. Ege Ormancılık Ens. Müd. Teknik Bülten*, (46).

Özcan, Z. K. ve Arman, H. (2021). ‘‘Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında ekoturizme yönelik projelerin değerlendirilmesi’’. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi.* 7 (14), 356-381.

Özdamar, M. ve Çakıcı, A. C. (2021). ‘‘Farklı gelişmişlik düzeylerindeki Alanya-Erdek-Kalecik’te halkın turizm algısı ve turizme desteği’’, *Turizm Akademik Dergisi*, (2), 173-190.

Özdemir, G. ve Dülger Altıner, D. (2019). ‘‘Gastronomi kavramları ve gastronomi turizmi üzerine bir inceleme’’. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (1), 1-14.

Özgenç, C. (2019). Alternatif Turizm Türlerinden Botanik Turizm Bağlamında Botanik Bahçesi Kurulumuna Yönelik Paydaş Görüşleri: Gümüşova Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Polat, A. (2022). ‘‘Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme soruları: Soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama’’. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 22 (Özel Sayı 2), 161-182.

Rahemtulla Y. G. & A.M. Wellstead (2001), Ecotourism: Understanding Competing Expert and Academic Definitions. *Infor. Report', Nor- X-380,* Canada.

Ray, U. C., Demirtaş, N. ve Pirçek, M. (2019). ‘‘Bir Hatay endemiği: Kırmızı guddeme (helıchrysum sanguıneum)’un botanik turizmi açısından incelenmesi’’. *III. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 25-27 Haziran 2019, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir. 464-470.

Sakarya Belediyesi (2021). Gündüz Gece Bülteni. (s. 2-9) Erişim: 20 Eylül 2023, https://sakarya.bel.tr/uploads/files/gunduzgecebulteni-7.pdf.

Sayılan, H. (2008). ‘‘Endemik bir bitki türü olan Muş Lalesi’nin (Tulipa sintenisii Baker) botanik turizmi (bitki gözlemciliği) amaçlı değerlendirilmesi’’. *V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu.* 16-17 Ekim 2008, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara. 473-474.

Sectur (2004). Turismo Alternativo "Una nueva forma de hacer turismo. Obtenido decedocvirtual’’ Erişim: 28 Eylül 2023, sectur.gob.mx:https://cedocvirtual.sectur.gob.mx/janium/Documentos/006145.pdf.

Sedona Aromatics (2019). History of the Aromatic Garden, Erişim: 28 Ağustos 2023, https://sedonaaromatics.com/history-of-the-aromatic-garden/

Serez, A. (2011). Tarihsel Süreç İçinde Sağlık Bahçeleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Solak, B.B. ve Kılınç, C.Ç. (2020). ‘‘Botanik Turizm’’. R. Temizkan, D. Cankül ve F. Gökçe (ed). içinde *Alternatif Turizm (Turizmin 41 Türü)*. (s.18-22). 1. Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.

Soykan, F. (1999). ‘‘Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: Kırsal turizm’’. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*. (10), 67-75.

Soykan, F. (2003). ‘‘Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi’’. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12 (1), 1-11.

Sönmez, S. (2008). *Botanik Turizmi, Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

Şengül, S., Genç, K. ve Türkay, O. (2020). ‘‘Her şeyin turizmi (mi?): Turizm çeşitlerini isimlendirme problemi’’. *Journal of New Tourism Trends*, 1 (1), 14-21.

Şenkul, Ç. ve Kaya, S. (2017). ‘‘Türkiye endemik bitkilerinin coğrafi dağılışı’’, *Türkiye Coğrafya Dergisi*, (69), 109-120.

Şenol, F. (2016). *Türkiye Turizm Coğrafyası ve Dünya Kültürel Mirası*. Detay Yayıncılık: Ankara.

Şerefoğlu, C. (2009). Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan Ipard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi Ve Beklenen Gelişmeler. Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. Uzmanlık Tezi. Ankara.

Tarım ve Orman Bakanlığı (2023). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. (s. 2-25) Erişim: 27 Eylül 2023,https://arastirma.tarimorman.gov.tr/bahridagdas/Belgeler/SEM%C4%B0NERLER/TIBBI%20B%C4%B0TK%C4%B0LER.pdf.

Tarım ve Orman Bakanlığı (2021). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. (s. 3-129) Erişim: 17 Mart 2024,https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM/Belgeler/yayin/T%C4%B1bbi%20ve%20Aromatik%20Bitkiler%20SPB.pdf.

Taştüner, A. (1993). Kapıdağ Yarımadasının Bitki Örtüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Temizkan, R., Cankül, D. ve Gökçe F. (2020). *Alternatif Turizm (Turizmin 41 Türü)*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Tekin, Ö. (2017). ‘‘Ekoturizm açısından Konya ili doğa yürüyüşü rotaları üzerine bir araştırma’’. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (3), 377-400.

Tel, H.Ö. (2021). ‘‘Tıbbı ve aromatik bitkiler vadisi tasarımı: Şanlıurfa örneği’’. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (27), 1118-1131.

Tığlı Kaytanlıoğlu E. H., Fakir H. ve Akyol A. (2022). ‘‘Isparta’da Botanik Turizmi (Bitki Gözlemciliği) Rotası: Isparta Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı Örneği’’. A. Atik (ed). içinde *Ziraat, Orman ve Su Ürünleri Alanında Güncel Tartışmalar*, s. 1-294. Duvar Yayınları: İzmir.

The International Ecotourism Society (2023). What is Ecotourism. Erişim: 17 Ağustos 2023, https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/

Torlak, H. (2007). Kültür Turizm Bakanlığı. (s. 1-108) Erişim: 17 Ağustos 2023, https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/1269,torlakpdf.pdf?0.

Tosun, C. ve Bilim, Y. (2004). ‘‘Şehirlerin turistik açıdan pazarlanması: Hatay örneği’’. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15 (2), 125-138.

Tutcu, A. (2021). ‘‘Ekoturizm ve Türkiye’nin ekoturizm potansiyelinin değerlendirmesi’’. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (6), 68-82.

TÜİK (2021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları İllere Göre İl/İlçe Merkezleri ile Belde Köy Nüfusları. Erişim: 31 Mart 2023, https://www.tuik.gov.tr/indir/duyuru/favori_raporlar.xlsx

TÜİK (2021). Bitkisel Üretim İstatistikleri. Erişim: 15 Mart 2023, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Uretim-Istatistikleri-2022-45504

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2023). Aroma. Erişim: 28 Eylül 2023, https://sozluk.gov.tr/

Türnüklü. A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Araştırma Tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. (24), 543-559.

TÜRSAB (2022). Türsab Şehir Raporları, *Balıkesir Turizmi*. (s. 1-24) Erişim: 15 Haziran 2022, https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/pdf/balikesir-turizmi-haziran-2022.pdf.

TÜRSAB (2023). Turizm Türleri ve Sınıflandırması. (s. 1) Erişim: 22 Ağustos 2023, https://www.tursab.org.tr/assets/pdf/tursab-akademi/e-egitim/konu-ozetleri/unite-08.pdf.

Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten, Ş. (2017). *Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma (Fethiye Örneği)*, Detay Yayıncılık: Ankara.

Uçkun, *S. (*2004*). "*İşletme ve İşletme Türleri*",* Ş. Demirkol, B. Zengin,(ed.). içinde *Turizm İşletmeleri*. (s.3-37). Değişim Yayınları: İstanbul.

Ulusan, Y. (2009). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ulusan, Y. ve Batman, O. (2010). ‘‘Alternatif turizm çeşitlerinin Konya turizmine etkisi üzerine bir araştırma’’. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 243-260.

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*. Detay Yayıncılık: Ankara.

Uysal, İ., Onar, S., Karabacak, E. ve Çelik, S. (2010). ‘‘Kapıdağ Yarımadası’nın Türkiye etnobotanik özellikleri’’. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma*, 3 (3), 15-22.

Williams, P., Paridaen, M., Dossa, K. ve Dumais, M. (2001). Agritourism Market and Product Development Status Report, *Centre for Tourism Policy and Research*. Simon Fraser University, Canada.

Yavan, N. (2024). Beşeri Coğrafya Araştırma Yöntemleri. *Ankara Üniversitesi* (s. 1-26) Erişim: 27 Temmuz 2024, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/176498/mod_resource/content/0/Hafta%2012_Nitel%20Veri%20Toplama%20ve%20G%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme.pdf.

Yavuzaslanoğlu, E. ve Yavuz M. (2012). ‘‘Karaman’ın tarım turizmi yönünden potansiyeli’’. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Derg*isi, 14 (22), 31-33.

Yay, Ö. (2017). "Kemer’in alternatif turizm potansiyeli", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 1435-1445.

Yeşiltaş, M. ve Öztürk, İ. (2008). ‘‘Bölgesel kalkınma çerçevesinde alternatif turizm faaliyetlerine yönelik bir değerlendirme: Sivas örneği’’. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 1-18.

Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları: Ankara.

Yıldız, Z. (2007). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Sağladığı Katkılar ve Göller Bölgesi uygulaması. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldız, S. (2023, 3 Nisan). Yüzlerce Endemik Türün Bulunduğu Lagündeki Bitkiler Şifalı Çaylara Dönüşecek. Anadolu Ajansı.

Yıldıztekin, M., Ulusoy, H. ve Tuna A.L. (2019). ‘‘Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliği ve sürdürülebilir gelişimi’’, *4 th International Symposium on Innovative Approaches in Engineering and Natural Sciences,* 22-24 Kasım 2019, Samsun. 481-484.

Yılmaz, G. Ö. ve Gürol, N. K. (2012). ‘‘Balıkesir ilinin kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi’’, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 14 (23), 23-32.

Yılmaz, H. ve Karahan, F. (2003). ‘‘Ekoturizm yaklaşımlarında flora turizmi Palandöken dağlarının potansiyeli’’. *1.Ulusal Erciyes Sempozyumu,* 20-22 Mayıs 2003. Kayseri. 94-95.

Yurcu, G., ve Kasalak, M. (2016). ‘‘Ekoturizm kapsamında turistik ürün çeşitlendirmesi: Aydın ili Sultanhisar ilçesi örneği’’. *Türk Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 46-51.

Zengin, B., Öztürk, E. ve Salha, H. (2014). ‘‘Amasya ilinin alternatif turizm potansiyelinin değerlendirilmesi’’. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (2), 1-22.

Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi (2023). Hakkımızda. Erişim: 28 Ağustos 2023, https://ztbb.org/ztbb/hakkimizda/

EKLER

EK 1-ANKET FORMU

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM METNİ

Sizi Prof. Dr. Şefik Okan MERCAN ve Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ tarafından yürütülen "Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik ve Endemik Bitkilerin Turizme Kazandırılması: Erdek Örneği" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı bölgede yetişen aromatik ve endemik bitki türlerinin belirlenmesi, bölge turizminin çeşitlendirilmesi ve bütün bir yıla yayılabilmesi, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlanmasıdır. Araştırmada sizden tahminen 30-40 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 13 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

☐ Araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

☐ Araştırmaya katılmayı kabul etmiyorum.

Flora: Kelime olarak flora bir bölgede mevcut olan bitkilerin tamamına verilen isimdir.

Flora turizmi: Doğal bitki örtüsü ve insan eliyle oluşturulan orman, park ve bahçelerin yürüyüş, manzara seyri, fotoğraf çekimi, bilimsel araştırma, inceleme vb. amaçlarla kullanılmasıdır (Doğaner, 2019: 74).

Demografik Sorular

Çalıştığınız Kurum:	**Cinsiyet:** ( )Kadın ( )Erkek
Erdek'teki Çalışma Süreniz:	**Medeni Durum:** ( )Bekar ( )Evli
Mesleğiniz:	**Yaş:**
Eğitim Durumu: ( ) İlköğretim ( )Lise ( )Lisans ( )Yüksek Lisans( ) Doktora	**Mezuniyet Alanı:**

GÖRÜŞME SORULARI

1- Flora turizmi ile ilgili neler biliyorsunuz?

2- Hayatınız boyunca flora turizmi etkinliğine katıldınız mı? Katıldıysanız nasıl bir etkinliğe nerede katıldınız? Katılmadıysanız bir etkinliğe katılmayı düşünür müsünüz? Neden?

3- Erdek ilçesini flora turizmi açısından değerlendirebilir misiniz?

4- Erdek'te flora turizmi içerisinde turistlerin ilgisini çekebilecek aromatik ve endemik bitkiler nelerdir?

5- Bölgede aromatik ve endemik bitki alanının turizme daha fazla katkı yapması için yapılabilecekler nelerdir?

6- Erdek bölgesinde kıyı turizmine alternatif olarak flora turizminin geliştirilmesiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

7- Erdek'te yürüyüş rotaları, aromatik bitki müzesi ya da bitki bahçesi kurulacak olsa tanıtımları için neler yapılabilir?

8- Erdek'te flora turizmi yapılmasının bölgeye ne şekilde etkileri olabilir? Olumlu ya da olumsuz yönleri ile değerlendirebilir misiniz?

Ek 2. Etik Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Onayı

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Etik Kurulu Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etiği

Sayı : E-84026528-050.99-2400003966

04.01.2024
Konu : Başvuru İncelenmesi

Sayın Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2023-YÖNP-0975 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu'nun almış olduğu 28.12.2023 tarih ve 16/28 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR 28- Sorumlu yürütücülüğünü **Doç. Dr. Şefik Okan MERCAN**'ın yaptığı ve proje araştırmacısı **Mücella ÇINAR ÖDEMİŞ** tarafından gerçekleştirilen "Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik ve Endemik Bitkilerin Turizme Kazandırılması: Erdek İlçesi Örneği" başlıklı araştırmanın, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.